

UNIWERSYTET WROCŁAWSKI
Biblioteka Wydziału Prawa

83293 III

OKŁADKA TYMCZASOWA

ENCYKLOPEDIA PRAKTYKI PRAWNICZEJ

W DZIESIĘCIU TOMACH

POD REDAKCJĄ NACZELNĄ
ADAMA DANIELA SZCZYGIELSKIEGO
Asystenta Uniwersytetu J. Piłsudskiego

CZĘŚĆ I.

PRAWO HANDLOWE

POD REDAKCJĄ
ADAMA DANIELA SZCZYGIELSKIEGO

NICTWO „PRASA PRAWNICZA”, WARSZAWA, UL. LESZNO 56, TEL. 11.98-73

ARKUSZ TYMCZASOWY

ENCYKLOPEDIA PRAKTYKI PRAWNICZEJ

POD REDAKCJĄ NACZELNĄ
ADAMA DANIELA SZCZYGIELSKIEGO

CZĘŚĆ I.

PRAWO HANDLOWE

POD REDAKCJĄ
ADAMA DANIELA SZCZYGIELSKIEGO

TOM I.

WYDAWNICTWO „PRASA PRAWNICZA”, WARSZAWA, UL. LESZNO 56, TEL. 11.98-37

Wszelkie prawa przedruku i przekładu zastrzeżone.
Copyright by Wydawnictwo „Prasa Prawnicza”, Warszawa
Warsaw 1938.

83293

Tymczasowa przedmowa

Cześćią pierwszą, zatytułowaną „Prawo handlowe“, rozpoczynamy wydawnictwo encyklopedyczne, mające zasięgiem swym objąć całokształt prawa obowiązującego w Polsce. Obliczona na kilkanaście tomów, *Encyklopedia* ta będzie kolejno wydawać następne części, z których każda poświęcona zostanie innej gałęzi prawa pozytywnego. W pierwszym rzędzie jednak uwzględnione zostaną te działy prawa, które uległy już całkowitej lub dalekoidącej unifikacji, licząc się z tym, iż w miarę ukazywania się początkowych tomów naszego wydawnictwa — pozostałe działy prawa obowiązującego ulegną w międzyczasie dalszej unifikacji.

W ten sposób w ramach jednego wydawnictwa pragniemy przedstawić całokształt zasad i przepisów prawnych, na których oparty jest ustrój państwowy, społeczny i gospodarczy Państwa Polskiego. — Dalszym celem naszym jest tą drogą przyczynić się do skutecznego nawiązania między prawem, które obowiązuje obywatela — a tym obywatelem, podlegającym normie prawnej. Z tych też względów przyjęty został w niniejszej *Encyklopedii* system, mający na celu — w drodze odpowiedniego układu materiału oraz możliwie jasnego wykładu jego treści — przedstawić w formie przystępnej całokształt omawianych zagadnień prawnych. Te założenia stale mając na widoku — dążyliśmy do osiągnięcia takiego poziomu wydawanej przez nas *Encyklopedii*, aby stała się ona zrozumiała nie tylko dla prawnika-zawodowca, lecz by każdy inteligentny obywatel mógł z łatwością przyswoić sobie zasady prawne, regulujące podstawy zbiorowości, w której żyje, działa i pracuje, a których znajomość obowiązuje go z istoty ustroju prawnego; nikt bowiem nie może się skutecznie wobec prawa zasłaniać jego nieznanością.

Tak pomyślane wydawnictwo stanowić będzie komentarz do prawa obowiązującego, komentarz pogłębiony, lecz w założeniu swym praktyczny, aczkolwiek oparty na podłożu naukowym. Wyjaśnienia i poglądy w komentarzu tym ujawnione stanowią wynik świadomego i celowego opracowania, które wykorzystało zarówno opinie doktryny naukowej polskiej i zagranicznej, jak i opierało się

TYMCZASOWA PRZEDMOWA

na orzecznictwie najwyższych instancji sądowych. Chcąc jednak — tym wszystkim, którym wydawnictwo nasze ma służyć, w sposób możliwie jasny i nienasuwający wątpliwości przedstawić omawiane zagadnienia prawne — unikamy świadomie wdawania się w analizy czysto teoretyczne oraz w dyskusje w przedmiocie istniejących licznych spornych zagadnień prawnych, starając się podać czytelnikowi materiał w formie skończonej, wyraźnej, jasnej i pełnej. W wyjątkowych jedynie przypadkach — gdy omawiane zagadnienie mogłoby nasuwać pewne wątpliwości o charakterze teoretycznym — przedstawione zostały poglądy literatury naukowej, celem usunięcia wszelkich możliwych nieporozumień.

Mając ambicję stworzenia dzieła pożytecznego, mogącego oddać rzeczywiste usługi społeczeństwu polskiemu — przystępujemy obecnie do wydania tomu pierwszego.

**Redakcja Naczelna
„Encyklopedii Praktyki Prawniczej”**

Warszawa, w czerwcu 1938 r.

Treść części I-ej

I. Uwagi wstępne.

1. Rys historyczny prawa handlowego.
2. Systemy dzielnicowego prawa handlowego, jakie obowiązywało na terytorium Polski.
3. Unifikacja polskiego prawa handlowego.
4. Ogólna charakterystyka nowego polskiego prawa handlowego.

II. Źródła polskiego prawa handlowego.

1. Uwagi ogólne.
2. Podział źródeł prawa.

III. Kupiec.

1. Uwagi ogólne.
2. Kupiec rejestrowy.
3. Zdolność prawna.
4. Prawa i obowiązki kupca.
5. Nieletni handlujący.
6. Stanowisko kobiety w prawie handlowym.
7. Kupiec pozorny.
8. Kupiec nierejestrowy.
9. Wzory wpisów rejestrowych.

IV. Rejestr handlowy.

1. Zasady ogólne.
2. Zgłoszenie do rejestru handlowego.
3. Szczególne przypadki zgłoszeń.
4. Wpis do rejestru i ogłoszenie.
5. Postępowanie rejestrowe.
6. Wzory ksiąg i wpisów rejestrowych.

V. Firma.

1. Zasady ogólne.
2. Zasady podstawowe.
3. Ochrona firmy.

VI. Przedsiębiorstwo handlowe.

1. Przedsiębiorstwo.
2. Zbycie przedsiębiorstwa.
3. Dzierżawa przedsiębiorstwa.

TREŚĆ CZĘŚCI I.

VII. Rachunkowość kupiecka.

1. Pojęcia ogólne.
2. Przepisy szczególne.
3. Inwentarz i bilans.
4. Moc dowodowa ksiąg handlowych
5. Przegląd całej osnowy ksiąg handlowych
6. Księgowość uproszczona.
7. Sankcje.

VIII. Pełnomocnicy handlowi.

1. Uwagi ogólne.
2. Prokura.
3. Pełnomocnictwo handlowe.
4. Pomocnicy handlowi.
5. Osoby działające poza zakładem kupca
6. Osoby czynne w lokalu przedsiębiorstwa
7. Pełnomocnik przedsiębiorstwa spadkowego

IX. Osoba prawna nie będąca spółką handlową.

1. Uwagi wstępne.
2. Zasady szczególne.
3. Poszczególne przedsiębiorstwa
4. Tablica porównawcza przedsiębiorstw państwowych
5. Wpisy w dziale D rejestru handlowego Sądu Okręgowego w Warszawie

X. Spółka jawna.

1. Uwagi ogólne.
2. Umowa spółki jawnej.
3. Prawa i obowiązki spółników.
4. Stosunki wewnętrzne w spółce.
5. Stosunki spółki i spółników z osobami trzecimi.
6. Zagadnienia rejestrowe.
7. Wzory wpisów rejestrowych.

XI. Spółka komandytowa.

1. Uwagi ogólne.
2. Umowa spółki komandytowej.
3. Prawa i obowiązki spółników.
4. Stosunki wewnętrzne w spółce.
5. Stosunki spółki i spółników z osobami trzecimi
6. Zagadnienia rejestrowe.
7. Wzory wpisów rejestrowych.

XII. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

1. Pojęcia ogólne.
2. Powstanie spółki.
3. Prawa i obowiązki spółników.
4. Władze spółki.
5. Wyłączenie spółnika.
6. Rachunkowość spółki.
7. Zmiana umowy spółki.
8. Rozwiązanie i likwidacja spółki.

TREŚĆ CZĘŚCI I.

9. Odpowiedzialność cywilna i karna.
10. Wzory wpisów rejestrowych.

XIII. Spółka akcyjna.

1. Pojęcia ogólne.
2. Powstanie spółki.
3. Prawa i obowiązki akcjonariuszów.
4. Akcje.
5. Władze spółki.
6. Odpowiedzialność cywilna i karna.
7. Zmiany statutu.
8. Rachunkowość spółki.
9. Rozwiązanie i likwidacja spółki.
10. Łączenie się spółek.
11. Wzory wpisów rejestrowych.

Aneks do działów XII i XIII: Bilans podatkowy spółek kapitałowych.

1. Uwagi ogólne.
2. Pojęcie bilansu „podatkowego”.
3. Pojęcie dochodu a zysku bilansowego.
4. Zysk osób prawnych, będących w związku gospodarczym z przedsiębiorstwem zagranicznym.
5. Koszty wypłacone tytułem udziału w zyskach.
6. Wynagrodzenia osób wyższej administracji przedsiębiorstwa.
7. Szacunek remanentów.
8. Koszty organizacyjne.
9. Należności wątpliwe i nieściągalne.
10. Fundusze rezerwowe.

XIV. Czynności handlowe.

1. Pojęcia ogólne.
2. Definicja i analiza pojęcia.
3. Rodzaje czynności handlowych
4. Zagadnienia proceduralne.

XV. Prawo rzeczowe handlowe.

1. Uwagi ogólne.
2. Prawo własności.
3. Prawo zastawu.
4. Prawo zatrzymania.

XVI. Zobowiązania handlowe.

1. Przepisy ogólne.
2. Rachunek bieżący.
3. Sprzedaż handlowa.
4. Sprzedaż na raty.
5. Umowa agencyjna
6. Umowa komisji.
7. Umowa ekspedycji
8. Umowa przewozu
9. Umowa składu.
10. Spółka cicha.

TREŚĆ CZĘŚCI I.

XVII. Spółdzielnie.

1. Uwagi wstępne.
2. Cechy i podstawy prawne spółdzielni.
3. Założenie spółdzielni.
4. Statut spółdzielni.
5. Członkowie i udziały.
6. Organy spółdzielni.
7. Rachunkowość, podział zysku, pokrycie strat.
8. Rewizja i związki rewizyjne.
9. Zmiana statutu.
10. Rozwiązanie, likwidacja i upadłość spółdzielni.
11. Łączenie się spółdzielni.
12. Sankcje karne.
13. Rada spółdzielcza.
14. Wzory wpisów rejestrowych.

XVIII. Prawo wekslowe.

1. Istota prawna weksłu.
2. Zdolność wekslowa.
3. Forma zobowiązania wekslowego.
4. Wystawienie weksłu.
5. Akceptacja (przyjęcie weksłu).
6. Domicyl.
7. Zastępstwo przy wystawieniu.
8. Przekroczenie zastępstwa i fałszywy zastępca.
9. Fałsze i zmiany weksłu.
10. Weksel in blanco.
11. Przeniesienie praw z weksłu.
12. Poręczenie wekslowe.
13. Płatność weksłu.
14. Zapłata weksłu.
15. Zwrotne poszukiwanie z powodu nieprzyjęcia lub niezapłacenia weksłu.
16. Wyřęczenie.
17. Wt6ropisy i odpisy weksłu.
18. Przedawnienie.
19. Roszczenie z tytułu niesłusznego zbogacenia.
20. Kolizja ustaw.
21. Protesty.
22. Weksle zaginione (postępowanie umarzające).
23. Weksle własne.
24. Przepisy stemplowe.

XIX. Prawo czekowe.

1. Istota prawna czeku.
2. Zdolność czekowa.
3. Forma zobowiązania czekowego.
4. Wystawienie czeku.
5. Wiza i certyfikacja.
6. Domicyl.
7. Zastępstwo przy wystawieniu.
8. Przekroczenie zastępstwa i fałszywy zastępca.

TREŚĆ CZĘŚCI I.

9. Fałsze i zmiany czeku.
10. Czek in blanco.
11. Czek postdatowany.
12. Przeniesienie praw z czeku.
13. Poręczenie czekowe.
14. Przedstawienie czeku.
15. Odwołanie czeku.
16. Zapłata czeku.
17. Czek na zarachowanie.
18. Czek zakreślony.
19. Akty zachowawcze.
20. Zwrotne poszukiwanie z powodu niezapłacenia.
21. Wtóropisy czekowe.
22. Przedawnienie.
23. Czeki zaginione (postępowanie umarzające).
24. Roszczenie z tytułu niesłusznego zubożenia.
25. Odpowiedzialność cywilna wystawcy.
26. Odpowiedzialność karna wystawcy.
27. Kolizja ustaw.
28. Przepisy stemplowe.

Aneksy do działów XVIII i XIX:

1. Siła wyższa w prawie wekslowym i czekowym.
2. Postępowanie nakazowe z weksłu i czeku.

XX. Prawo bankowe.

1. Uwagi wstępne.
2. Zezwolenie bankowe (koncesja).
3. Firma przedsiębiorstwa bankowego.
4. Rodzaje przedsiębiorstw bankowych.
5. Kapitał zakładowy przedsiębiorstw bankowych.
6. Obowiązek składania kaucji.
7. Przedmiot działalności przedsiębiorstw bankowych (czynności bankowe).
8. Przepisy szczególne dla głównych typów przedsiębiorstw bankowych.
9. Nadzór państwowy.
10. Likwidacja przedsiębiorstw bankowych.
11. Upadłość przedsiębiorstw bankowych.
12. Przepisy karne.
13. Przepisy dewizowe.

XXI. Prawo ubezpieczeniowe.

Część ogólna:

1. Zagadnienia ogólne.
2. Stosunek ubezpieczeniowy.
3. Zagadnienia specjalne.

Część szczególna:

1. Ubezpieczenia rzeczowe.
2. Ubezpieczenia osobowe.

XXII. Prawo o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

1. Uwagi wstępne .

TREŚĆ CZĘŚCI I.

2. Ochrona cywilna przedsiębiorcy
3. Ochrona karna.
4. Ochrona przedsiębiorstw zagranicznych.

XXIII. Prawo patentowe.

1. Uwagi ogólne.
2. Patenty.
3. Wzory użytkowe i zdobnicze.
4. Znaki towarowe.

XXIV. Prawo giełdowe.

1. Giełdy
2. Maklerzy giełdowi.

XXV. Izby Przemysłowo-Handlowe.

1. Ustrój i kompetencja.
2. Związek Izb.

XXVI. Prawo kartelowe.

1. Uwagi ogólne.
2. Porozumienia kartelowe.
3. Rejestr kartelowy.
2. Kompetencje Ministra Przemysłu i Handlu.
5. Sąd Kartelowy i jego ustrój.
6. Postępowanie przed Sądem Kartelowym.
7. Przepisy szczególne.

XXVII. Prawo upadłościowe.

1. Uwagi wstępne.
2. Ogłoszenie upadłości.
3. Skutki ogłoszenia upadłości.
4. Organy upadłościowe.
5. Postępowanie upadłościowe.
6. Przepisy odrębne, co do upadłości instytucji emitujących listy zastawne lub obligacje.

XXVIII. Prawo o postępowaniu układowym.

1. Podstawy i warunki otwarcia postępowania układowego.
2. Przepisy ogólne o postępowaniu.
3. Otwarcie postępowania układowego.
4. Zgłoszenie i sprawdzenie wierzytelności.
5. Zgromadzenie wierzycieli i układ.
6. Zatwierdzenie układu.
7. Skutki układu.
8. Uchylenie układu.
9. Ukończenie postępowania.

XXIX. Umowa o nakład.

1. Uwagi ogólne.
2. Umowa nakładnicza.
3. Agentura nakładnicza.
4. Sankcje.

TREŚĆ CZĘŚCI I.

XXX. Umorzenie dokumentów.

1. Uwagi wstępne.
2. Zakres przedmiotowy.
3. Postępowanie amortyzacyjne.

XXXI. Odsetki.

1. Odsetki umowne (lichwa pieniężna).
2. Odsetki prawne.
3. Odsetki uprzywilejowane.

XXXII. Moratorium.

1. Uwagi wstępne.
2. Moratorium w stosunkach prywatnych.
3. Moratorium wobec długów, zaciągniętych w prywatnych instytucjach kredytowych.

XXXIII. Papiery wartościowe.

1. Papiery wartościowe w ogólności.
2. Papiery wartościowe w świetle prawa powszechnego.
3. Rodzaje papierów wartościowych.
4. Państwowe papiery wartościowe.
5. Obrót papierami wartościowymi.
6. Utrata papierów wartościowych.
7. Skutki utraty papierów wartościowych w obrocie handlowym.

XXXIV. Handlowe prawo morskie.

1. Uwagi ogólne.
2. Statek i rejestr.
3. Osoby działające trwale w handlowej żegludze morskiej.
4. Czynności prawne dokonywane w związku z uprawnieniem handlowej żeglugi morskiej.
5. Zdarzenia zachodzące w czasie podróży statku.
6. Wierzyciele statku.

XXXV. Sądownictwo handlowe.

1. Uwagi ogólne.
2. Kompetencja sądowa w postępowaniu powszechnym.
3. Właściwość przedmiotowa.
4. Właściwość podmiotowa.
5. Sądownictwo szczególne.

XXXVI. Skorowidze.

1. Skorowidz ustawowy.
2. Skorowidz przedmiotowy.

XXXVII. Literatura.

Słowo wstępne

Część pierwsza „Encyklopedii Praktyki Prawniczej” poświęcona jest omówieniu całokształtu polskiego prawa handlowego. Prawo to w większej części zostało już zunifikowane, stanowiąc pewną określoną, zamkniętą w sobie całość; niektóre działy — jak np.: prawo ubezpieczeniowe, prawo handlowe morskie — doczekają się ujednolicenia prawdopodobnie w najbliższej już przyszłości. Nowe, jednolite prawo znalazło miejsce w polskim Kodeksie Handlowym, którego część I-sza stanowi podstawowe zręby obowiązującego obecnie prawa handlowego.

Powyższe mając na względzie, w systematyce pracy niniejszej oparto się w pierwszym rzędzie na układzie legalnym, przyjętym przez Kodeks Handlowy. Stąd też kolejno przedstawiane są wszystkie instytucje prawa handlowego, zawarte w księdze pierwszej K. H., następnie zaś instytucje — zreglamentowane w księdze drugiej K. H., w dalszym ciągu — omówione są kolejno ustawy związkowe zarówno jednolite, jak i niejednolite. — Celem wprowadzenia czytelnika w system polskiego prawa handlowego uznano za stosowne poprzedzić właściwe opracowanie prawa handlowego działem zatytułowanym „Uwagi wstępne”, obejmującym zarówno rys historyczny prawa handlowego, jak i systemy dzielnicowego prawa, jakie obowiązywało na terenie Rzeczypospolitej przed ujednoliceniem tego prawa; następnie podane są zasady unifikacji prawa handlowego oraz ogólna charakterystyka nowego polskiego prawa handlowego. — Jako zakończenie części niniejszej wprowadzono działy zawierające dokładne zestawienie literatury, na której oparto opracowanie tego tomu oraz skorowidze ustawowe i przedmiotowe. Dzięki tym ostatnim, czytelnik — nawet nie wtajemniczony w układ materiału — da sobie w zupełności radę przy posługiwaniu się w praktyce naszym opracowaniem.

Właściwy materiał prawa handlowego podzielony został na trzydzieści siedem działów głównych, odpowiadających w zasadzie bądź poszczególnym instytucjom prawa handlowego, bądź też ustawom, stanowiącym pewną zamkniętą w sobie całość. Działy te z kolei podzielono — gwoźl przejrzystości — na roz-

SŁOWO WSTĘPNE

działy, te zaś — na dalsze tytuły i poddziały. W ten sposób całość układu zyskała w sposób niewątpliwy na jasności i przejrzystości.

Celem uniknięcia stałego powtarzania podstawowych zasad prawnych i ułatwienia czytelnikowi biegu myślowego, w odnośnikach wskazywane są działy i rozdziały, w których zasady te lub instytucje są w sposób szczegółowy omówione. — Dla łatwiejszego też opanowania materiału przez czytelnika — w miarę możliwości — podawano liczne przykłady oraz wzory, co miało np. miejsce przy zilustrowaniu wpisów rejestrowych.

W opracowaniu przyjęto zasadę korzystania z powszechnie przyjętych w praktyce skrótów. W razie wątpliwości co do znaczenia danego skrótu — czytelnik może znaczenie to sprawdzić w ogólnym wykazie skrótów, podanym na stronie 3-ej niniejszego tomu.

Redakcja części I-ej

„ENCYKLOPEDII PRAKTYKI PRAWNICZEJ“.

WYKAZ SKRÓTÓW

Al. B. G. B. — Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Kodeks cywilny austriacki)

Al. H. G. B. — Allgemeines Handelsgesetzbuch (Kodeks handlowy austriacki)

an. — aneks

art. — artykuł

austr. — austriacki

B. G. B. — Bürgerliches Gesetzbuch (Kodeks cywilny niemiecki)

c. — cywilny

ces. — cesarski

cz. — część

D. — Dekret

dn. — dnia

Dz. P. P. P. — Dziennik Praw Państwa Polskiego

Dz. U. R. P. — Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej

ew. — ewentualnie

H. G. B. — Handelsgesetzbuch (Kodeks handlowy niemiecki)

in fine — w końcu

k. — karny

kat. — kategoria

K. C. — Kodeks Cywilny

K. C. A. — Kodeks Cywilny austriacki

K. C. K. P. — Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego

K. C. N. — Kodeks cywilny niemiecki

K. C. R. — Kodeks Cywilny rosyjski

K. G. Z. W. — Komisarz Generalny Ziemi Wschodnich

K. H. — Kodeks Handlowy

K. K. — Kodeks Karny

Kod. Nap. — Kodeks Napoleona

Kom. Kod. — Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej

K. P. C. — Kodeks postępowania cywilnego

K. P. K. — Kodeks postępowania karnego

K. Z. — Kodeks Zobowiązań

l. — liczba

l. rej. — liczba rejestrowa

lit. — litera

M. — Minister

Min. — Ministerstwo

M. Kom. — Minister Komunikacji

M. P. i H. — Minister Przemysłu i Handlu

WYKAZ SKRÓTÓW

- M. P. i O. S.* — Minister Pracy i Opieki Społecznej
M. R. R. R. — Minister Rolnictwa i Reform Rolnych
M. Sk. — Minister Skarbu
M. Spr. — Minister Sprawiedliwości
M. S. W. — Minister Spraw Wewnętrznych
M. S. W. — Minister Spraw Wojskowych
M. S. Z. — Minister Spraw Zagranicznych
M. W. R. i O. P. — Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
Mon. Pol. — Monitor Polski
nast. — następne
N. D. W. L. S. — Naczelný Dowódca Wojsk Litwy Środkowej
nin. — niniejszy
niem. — niemiecki
now. — nowela
N. P. — Naczelnik Państwa
np. — na przykład
N. R. A. — Naczelna Rada Adwokacka
N. T. A. — Najwyższy Trybunał Administracyjny
O. P. A. — Orzecznictwo Sądów Najwyższych w sprawach podatkowych i administracyjnych
(czasopismo, Warszawa, red. A. Dubieński)
ord. pod. — ordynacja podatkowa
orz. — orzeczenie
ost. — ostatni
P. — patent
p. — pozycja
p. k. s. — prawo karno-skarbowe
państw. pod. doch. — państwowy podatek dochodowy
por. — porównaj
poz. — pozycja
Pr. R. P. — Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
pr. czek. — prawo czekowe
pr. hip. — prawo hipoteczne
pr. not. — prawo notarialne
pr. o przyw. i hip. — prawo o przywilejach i hipotekach z 1825 r.
pr. spół. — prawo o spółdzielniach
pr. ukł. — prawo układowe
pr. upadł. — prawo upadłościowe
pr. weksł. — prawo weksłowe
prz. wpr. — przepisy wprowadzające
P. U. K. U. — Państwowy Urząd Kontroli Ubezpieczeń
P. Z. U. W. — Państwowy Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych
R. — rozporządzenie
r. — rozdział
R. M. — Rada Ministrów
resk. — reskrypt
ros. — rosyjski
Rozp. adm. — rozporządzenie Pr. Rz. P. o postępowaniu administracyjnym (Dz. U. R. P
Nr 36/28 p. 341)
Rozp. Pr. Rz. P. — rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

WYKAZ SKRÓTÓW

- rozp. rej.* — rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21.VII.34 (Dz. U. R. P. Nr 59/34 p. 511)
- rozp. wyk.* — rozporządzenie wykonawcze
- Rw.* — sygnatura spraw rewizyjnych (do 1.I.1933 r.) izby III-ej Sądu Najwyższego
- s.* — strona
- S. A.* — Sąd Apelacyjny
- S. D. O.* — Sąd Dyscyplinarny Odwoławczy
- S. N.* — Sąd Najwyższy
- S. O.* — Sąd Okręgowy
- sp. akc.* — spółka akcyjna
- sp. z ogr. odp.* — spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
- S R* — Sąd Rzeszy
- T. K.* — Trybunał Kompetencyjny
- u. c.* — ustawa cywilna
- uch.* — uchwała
- u. k. s.* — ustawa karno-skarbowa
- u. o. s.* — ustawa o opłatach stemplowych
- u. p. s.* — prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. R. P. Nr 102/32 p. 862)
- U. P. C.* — ustawa postępowania cywilnego (rosyjska z 1864 r.)
- u.* — ustęp
- ust.* — ustawa
- ust. hip.* — ustawa hipoteczna z 1818 r.
- ust. o nieucz. konk.* — ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji
- ust. o państw. pod. doch.* — ustawa o państwowym podatku dochodowym
- uw.* — uwaga
- U. T.* — Ustaw targowyj (Kodeks handlowy rosyjski)
- W. W.* — Wydział Wykonawczy
- W. S. H. R* — Wyższy Sąd Handlowy Rzeszy
- Zb. U.* — Zbiór urzędowy
- Zb. C.* — Zbiór urzędowy, izba cywilna
- Zb. K.* — Zbiór urzędowy, izba karna
- zd.* — zdanie
- zob.* — zobowiązanie
- Zwod. Zakon.* — Zwod Zakonow (Zbiór praw Imperium Rosyjskiego); cytowany według wydania urzędowego z 1912 r.
-

I. Uwagi wstępne

Rozdział I.

Rys historyczny prawa handlowego

Instytucja kupiectwa w rozwoju historycznym łączy się w ścisłym związku z historią handlu, ta zaś z kolei z historią cywilizacji. Handel powstał w zaraniu rozwoju człowieczeństwa z chwilą, gdy wśród ludzi zaczęły się tworzyć pewne specjalności (myśliwy, rolnik i t. p.), a wytwórca uważał, iż lepsze i wygodniejsze będzie dla niego wykorzystanie nadmiaru wyprodukowanych przedmiotów, przez wymianę na inne, jemu potrzebne, niż sporządzanie własnymi siłami przedmiotów, niezbędnych dla jego potrzeb. Na tej podstawie powstał pierwszy handel wymienny, który w miarę rozwoju stosunków gospodarczych zamienił się w pieniężny, ten zaś z kolei wytworzył handel kredytowy. Osoby, które się zajmowały zawodowo powyższą wymianą, bądź też współdziałały przez skup i odsprzedaż — wytworzyły z biegiem czasu osobną warstwę ludności — kupców.

Od czasów głębokiej starożytności, assyro — babilończyków, egipcjan i fenicjan wyodrębnili się kupcy jako odrębna warstwa, jako oddzielny stan — posiadający często własne prawa, własne sądownictwo i ustrój. — Podobną sytuację też znajdujemy w starożytnej Grecji, gdzie wyprawy kupieckie przyczyniły się w poważnym stopniu do ekspansji kultury helleńskiej w okręgu ówczesnego świata przez zakładanie składów, a nawet kolonij, poza granicami ojczystego kraju. Istnieją ślady, iż kupiectwo greckie w Egipcie posiadało własny ustrój, jako odrębny stan, mając prawo wyboru swojego przedstawiciela, obdarzonego szeroką jurysdykcją; w Atenach już za czasów Demostenesa stworzone były dla kupców, jako stanu handlowego, osobne sądy, które decydowały w sprawach handlowych.

W Rzymie — gdzie, w porównaniu z prawem cywilnym, nikły był rozwój handlu i prawa handlowego, znajdujemy w pomnikach prawnych ślady, wskazujące na istnienie kupców (mercatores, agentarii), jako tych, którzy handlem zajmowali się w sposób zawodowy; przeważnie jednak ślady te ograniczają się do handlu morskiego, wówczas bardziej rozwiniętego (zachowały się fragmentarycznie niektóre ustawy).

Średniowiecze sprzyjało rozwojowi instytucji kupca. O ile w jego początkach w państwach barbarzyńskich handel nie mógł się prawidłowo i spokojnie rozwijać, o tyle później w szczególności nad brzegami morza Śródziemnego powstają szybko ośrodki handlowe (Amalfi, Palermo, Messyna — później zaś

Wenecja, Genua, Piza i Marsylia) w których nie tylko handel, ale również sprawy państwowe skoncentrowane są w rękach jednej tylko warstwy ludności — kupców. — Wiek średni wraz z rozwojem jarmarków (Champagne, Lyon) przyczyniły się wyjątkowo do pomyślnego rozwoju kupiectwa, które w czasach owych osiągnęło niespotykaną do tego momentu pozycję społeczną. Rozwija się pojęcie kupca, tworzą się przywileje kupieckie, kupecy organizują się w stanowe korporacje i wywierają decydujący wpływ na sprawy państwowe. — Na powstanie powyższego złożyło się wiele okoliczności a między innymi nie mały wpływ mieli 1-o Żydzi, którzy (wobec zakazów zajmowania się rolnictwem i t. p. — zmuszeni jedynie do zajmowania się handlem), rozwinęli wielki handel międzypaństwowy Europy ówczesnej; 2-o pochody i wyprawy krzyżowe (korzystając z których kupecy nadśródziemnomorscy wyprawiali się na Wschód, nawiązując z nim stosunki handlowe, zakładając faktorie i t. p.) oraz 3-o powstanie zakonów krzyżackiego, teutońskiego i Kawalerów Mieczowych, którzy oprócz wypraw przeciwko pogańskim Prusom i Jadźwingom skolonizowali duży obszar Europy północnej i przyczynili się do późniejszego powstania Związku Hanzeatyckiego.

Kupcy tworzą ścisłą organizację stanową w ramach ówczesnego ustroju feudalnego, będąc jądrem t. zw. stanu trzeciego, z biegiem czasu coraz bardziej się od niego wyodrębniając. Organizacja kupiecka przybiera formę „Gildyj“, korporacji zawodowych podobnych do cechów rzemieślniczych (t. zw. Gilda mercatoria). Gildie te wydawały dla swoich członków specjalne przepisy i prawa, regulujące wszelkie stosunki prawne o podłożu materialnym, nadto tworzyły normy prawno-procesowe, ugruntowały powstanie odrębnego sądownictwa handlowego przed sędziami (consules) pochodzącymi z wyboru. Powstały dzięki temu sądy sprawujące jurysdykcję nad kupcami, zajmującymi się handlem morskim (curiae maritimae, consulatus maris) oraz handlem lądowym (curiae vel conservatores mercatorum); nadto istniały sądy specjalne dla spraw upadłościowych (magistratus ruptorum). — Sądy te stosowały inną, uproszczoną procedurę i proces przed nimi odbywał się o wiele szybciej niż przed sądami powszechnymi; sądy te złagodziły też w sposób wydatny szereg formalności prawa powszechnego, a przez swoje orzecznictwo, spisywane w „Statuti dei mercanti“ (we Włoszech) wytworzyły z biegiem czasu podstawy nowoczesnego prawa handlowego. — Powstające w ten sposób prawo obowiązywało wszystkich kupców, należących do stanu kupieckiego, a z biegiem czasu uzyskało sankcję publiczną przez ich włączenie do statutów i praw poszczególnych miast, później zaś i państw średniowiecznych.

Organizacja kupiectwa posunęła się jednak jeszcze dalej, obejmując z czasem szeregi miast i państw, czego dowodem były związki miast reńskich, lombardzkich i hanzeatyckich. Dzięki tym związkom, prawa i zwyczaje kupieckie nabrały cech ogólnych, straciły charakter regionalny, tworząc podłoże powszechnego, światowego prawa handlowego. Zbiory praw kupieckich, wzgl. wyroki sądów stanowych kupieckich, jak francuskie „Rôles d'Oléron“ lub włoskie „Decisiones rotae Genuensis de mercatura“, powstałe w XVI stuleciu zyskały wielką popularność wśród kupiectwa średniowiecznego całej Europy.

Odkrycie Ameryki pełnęło w dalszym ciągu naprzód rozwój handlu,

1. RYS HISTORYCZNY PRAWA HANDLOWEGO

w szczególności morskiego, przyczyniając się również do rozwoju stanu kupieckiego. Natomiast merkantylizm oraz skutkiem jego będące przejęcie obrotu handlowego z rąk prywatnych przez państwo, przyczyniły się do upadku stanu kupieckiego. Kupiectwo dźwignęło się dopiero z tego upadku przez wprowadzenie w obrocie zasady wolnego handlu w połowie XVIII stulecia. Czasy nowsze, skutkiem szeregu ważkich wynalazków i odkryć oraz dzięki rozszerzeniu zasięgu transakcyj handlowych przez odkrycie nowych ziem — sprzyjały rozwojowi handlu i kupiectwa. Kupcy, mimo upadku ustroju feudalnego, mimo zaniku cechów rzemieślniczych i kupieckich — nie utracili swej odrębności w społeczeństwie. Dawne gildie przetworzyły się w nowoczesne korporacje kupieckie, izby handlowe i t. p., zachowując odrębność interesów stanu kupieckiego. Że odrębność tych interesów stale istniała, a wraz z rozwojem handlu coraz bardziej się wzmacniała, stanowi dowód, iż czasy nowoczesne przyniosły kodyfikacje prawa handlowego, prawa przeznaczonego specjalnie dla kupców, i co jest ciekawe, w epoce, gdy prawo powszechne dążyło do generalizacji i do objęcia swym zasięgiem wszystkich stosunków prywatno-prawnych, niwelując średniowieczne różnice stanowe wobec prawa.

Powstały więc odrębne kodyfikacje prawa handlowego: jedna na tle prawa francuskiego, druga — germańskiego. — We Francji, Ludwik XIV pod wpływem ministra Colbert'a wydał „Ordonnance de commerce“ w r. 1673 (t. zw. „Code Savary“) oraz „Ordonnance de la marine“, regulujące prawo handlowe, lądowe i morskie. — Powyższe ordonanse stanowiły podstawę wydanego w r. 1807 przez Napoleona — francuskiego Kodeksu Handlowego („Code de commerce“), który miał wielki wpływ przez cały XIX wiek na ustawodawstwo handlowe zachodniej Europy.

Na obszarze prawa germańskiego pierwszą, choć częściową, kodyfikacją było wydanie w Austrii w r. 1763 t. zw. „Mercantil — und Wechselordnung“. Następnie Prusy wydały w r. 1794 t. zw. „Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten“, zawierający również prawo handlowe (księga II, tytuł 8, rozdziały VII — XV). W r. 1848 powstaje „Allgemeine Deutsche Wechselordnung“ a w r. 1861 — „Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch“, wprowadzone w Rzeszy Niemieckiej w r. 1869 (i obowiązujący do dziś dnia w państwie austriackim). — Po znowelizowaniu tej kodyfikacji, obowiązuje ona w Niemczech od r. 1900 jako t. zw. „Handelsgesetzbuch“.

Te dwie wielkie kodyfikacje, francuska i germańska, wyraźnie wyodrębniły prawo handlowe z systemu prawa prywatnego, opierając się na założeniu stworzenia norm prawnych, ustanowionych dla pewnej wyodrębnionej (ze względu na jej doniosłe znaczenie gospodarcze) warstwy społecznej — kupców. — Dodać jednak należy, iż mimo wspólnego założenia stworzenia specjalnego prawa — istnieją głębokie różnice strukturalne tych dwóch kodyfikacji. Prawo francuskie bowiem, tworząc prawo specjalne, handlowe — uważa je za nadbudówkę prawa powszechnego, tak, iż stanowi ono uzupełnienie norm ogólnych. W systemie natomiast kodyfikacji germańskiej — to prawo specjalne stanowi odrębną i niezależną od prawa powszechnego normę, regulującą przepisy obrotu handlowego.

Rozdział 2.

Systemy dzielnicowego prawa handlowego, obowiązujące na terytorium Polski

Subiektywna struktura prawa handlowego źródłami swymi sięga średnio-wieczna, opierając się na „*ius mercatorum*“, na prawie kupieckim, stworzonym dla stanu kupieckiego. Reakcją nowych czasów był *kierunek obiektywny*, opierający się na założeniu czynności handlowych, nadających osobom je wykonyującym przymiot kupca. — Na tym stanowisku stało prawo francuskie, podając systemem wyliczenia te czynności, które ustawa danego kraju uważa za handlowe; zasadą bowiem jest, iż za czynności handlowe należy uważać tylko te, które wyraźnie przez prawo są przewidziane, a nie te, które wydają się nimi być z punktu widzenia obrotu handlowego. Prawo to w art. 632 i 633 K. H. Nap. zalicza wyraźnie do czynności handlowych: 1-o wszelkie zakupno produktów i towarów w celu odsprzedaży, bądź w stanie naturalnym, bądź po przerobieniu lub przetworzeniu lub nawet w celu wynajmowania ich jedynie do użytku, 2-o wszelkie przedsiębiorstwa rękodzielnicze, komisowe, przewozu lądem lub wodą, 3-o wszelkie przedsiębiorstwa dostaw, agenturowe, biura zleceń, sale licytacyjne, przedsiębiorstwa widowisk publicznych, 4-o wszelkie czynności wymienne, bankierskie i maklerskie, 5-o wszelkie czynności banków publicznych, 6-o wszelkie zobowiązania między negocjantami, kupcami i bankierami, 7-o pomiędzy zaś wszelkimi osobami weksle ciągnięte i przekazy pieniężne, dokonywane z miejsca na miejsce, a nadto 8-o wszelkie przedsiębiorstwa budowy oraz wszelkie kupna, sprzedaż i odsprzedaż statków do żeglugi wewnętrznej i zewnętrznej, 9-o wszelkie wyprawy morskie, 10-o wszelkie kupna i sprzedaż ekwipunku okrętu oraz żywności okrętowej, 11-o wszelkie zafrachtowania całkowite lub częściowe, wszelkie umowy losowe morskie, wszelkie ubezpieczenia i inne umowy dotyczące handlu morskiego, 12-o wszelkie porozumienia i umowy w przedmiocie wynagrodzenia załogi okrętowej, 13-o wszelkie zobowiązania marynarzy względem obsługi statków kupieckich. — Zwrócić należy uwagę, iż przez wyliczenie tych wszystkich czynności handlowych, uzależnione jest wyraźnie pojęcie kupca od elementu obiektywnego. Wyliczenie jednak ustawowe, mimo ścisłego ich sprecyzowania, posiada szereg istotnych wad, gdyż obrót handlowy przez szybkość rozwoju życia gospodarczego nie może pomieścić się w ciasnych ramach norm

2. SYSTEMY DZIELNICOWEGO PRAWA HANDLOWEGO

pisanych, nawet, gdyby one były jak najbardziej liberalnie pomyślane. Enumeracja ilościowa typów czynności handlowych — nie wyczerpuje w zupełności wszystkich możliwych czynności handlowych, będących prawdziwym odzwierciedleniem przebogatego w formy życia gospodarczego. — Również samo określenie pojęcia czynności handlowych i odróżnienie ich od czynności niehandlowych nastęrczało wiele trudności — zarówno praktyce, jak i teorii prawa handlowego, tak, iż późniejsze poglądy doktryny prawnej zwróciły się do systemu mieszanego, uwzględniając z jednej strony czynności handlowe obiektywne, z drugiej zaś również i niehandlowe, które jednak wiążą się bezpośrednio z wykonywaniem procederu handlowego i z osobą kupca.

Klasycznym przykładem *typu mieszanego* — są przepisy *austriackiego* K. H., odróżniające *czynności handlowe obiektywne* (które zawsze przez sam fakt ich wykonywania nadają osobie przymiot kupca; art. 271 K. H. austr. wylicza je: 1-o kupno lub innego rodzaju nabycie towarów lub innych rzeczy ruchomych, papierów publicznych, akcji lub innych papierów wartościowych, przeznaczonych do obrotu handlowego, celem ich dalszej odsprzedaży, bez względu na to, czy towar lub inne rzeczy ruchome mają być następnie zbyte w naturze, czy też po obrobieniu lub przerobieniu, 2-o podjęcie się dostawy przedmiotów, wskazanych w punkcie 1-ym nabytych w tym celu przez dostarczającego, 3-o podjęcie się ubezpieczenia za premią i 4-o podjęcie się przewozu towarów lub podróży morzem oraz pożyczka bodmeryjna) oraz *subiektywne czynności*, które jedynie przez ich wykonywanie zawodowe stają się same czynnościami handlowymi i z kolei nadają przymiot kupca (art. 272 K. H. austr. wylicza je: 1-o podjęcie się obrobienia lub przerobienia rzeczy ruchomych dla innych, jeżeli przedsiębiorstwo wychodzi poza zakres rzemiosła, 2-o czynności bankierskie i wymiany pieniędzy, 3-o czynności komisanta, 4-o spedytora i przewoźącego oraz czynności zakładów przewożących osoby, 5-o pośredniczenie w czynnościach handlowych lub zawieranie ich dla innych osób, 6-o czynności nakładowe oraz inne czynności handlu księgarskiego lub dziełami sztuki, następnie czynności drukarni, o ile ich sposób prowadzenia wychodzi poza zakres rzemiosła). Podobnie dalsze przepisy tego kodeksu w art. 273 i 274, omawiające *czynności handlowe pomocnicze*, ujmują zagadnienie z punktu widzenia podmiotowego, ciężar jego umieszczając w osobie kupca. Konstrukcją charakterystyczną dla powyższego typu mieszanego jest rozbiecie czynności handlowych na trzy grupy: 1-o czynności obiektywne t. j. takie czynności, które zawsze muszą być handlowymi, bez względu na ich podmiot, 2-o czynności subiektywne, t. j. takie, które stają się handlowymi przez ich wykonywanie zawodowe i 3-o czynności pomocnicze t. j. takie, które stają się handlowymi wtedy, gdy podmiotem ich jest kupiec. — Nie mogąc ustalić w sposób bezsporny pojęcia czynności handlowych i nie chcąc stosować enumeracji tych czynności — doktryna zmuszona jest oprzeć się na założeniach abstrakcyjnych, oderwanych od życia handlowego i praktyki obrotu gospodarczego. To wyjście prowadzi do sytuacji sprzecznej z założeniami prawa handlowego, gdyż prawo to winno posiadać bezpośredni kontakt z życiem gospodarczym, jako regulujące handel, będący życia tego jednym (jeśli nie najważniejszym) elementem. — System więc prawny, oparty na pojęciu czyn-

I. UWAGI WSTĘPNE

ności handlowych przy wielu zaletach — nie da się pomyśleć przy konstrukcji prawa handlowego, mającego odpowiadać wymogom życia i warunkom obrotu.

Prawo niemieckie, chcąc uniknąć niedociągnięć powyższych systemów — wraca do *pojęcia podmiotowego* kupca. W odróżnieniu jednak od podobnego ujęcia średniowiecznego, nie traktuje system niemiecki prawa handlowego, jako prawa kupców, dokonywujących swych czynności w związku z przynależnością do stanu kupieckiego, lecz jako prawo kupców, dokonywujących swych czynności w związku z wykonywaniem przez nich procedery handlowego. Jednak i prawo niemieckie nie zerwało całkowicie z momentem obiektywnym, podając w § 1 wyliczenie typów czynności handlowych, a następnie dopiero w § 2 wprowadzając zasadę generalną o podłożu subiektywnym. — System niemiecki także nie uniknął pewnej abstrakcyjności ujęcia zagadnienia, gdyż przez ustanowienie zasady § 2-go nacisk cały zwrócił na moment ujawnienia się kupca w rejestrze handlowym, co częstokroć stanowić będzie zupełnie sztuczną i fikcyjną sytuację prawną, o czym mowa będzie niżej w związku z analizą polskiego prawa pozytywnego. — Pamiętać jednak należy, iż system niemiecki stoi na stanowisku wyjściowym odmiennym od kodeksów wyżej omawianych; podstawą logiczną rozumowania jest tu pojęcie kupca, i od tego pojęcia rozwija i uzależnia się cały system prawa handlowego. Kodeks niemiecki podaje w § 1 definicję kupca, uważając, iż jest nim ten, kto uprawia proceder handlowy; w dalszym ciągu zaś wyjaśnia to prawo pojęcie procederu handlowego, podając, iż obejmuje ono następujące czynności handlowe: 1-o nabycie i następnie zbycie rzeczy ruchomych towarów lub papierów wartościowych, bez względu na to, czy towary zbyte zostały bez przerobienia czy też po przerobieniu lub obrobieniu; 2-o przyjęcie na siebie obowiązku przerobienia lub obrobienia towarów dla innych osób, o ile przedsiębiorstwo wychodzi poza zakres zwykłego rzemiosła, 3-o przyjęcie obowiązku ubezpieczenia za premię, 4-o operacje bankierskie i wymienne, 5-o przewóz ładunków lub pasażerów na morzu, operacje przedsiębiorstwa przewozowego lub zakładów przewozowych do przewozu osób na lądzie, po wodach wewnętrznych, jako też operacje przedsiębiorstw holowniczych, 6-o czynności komisantów, spedytorów lub utrzymujących składy, 7-o czynności agentów handlowych i maklerów, 8-o czynności wydawnicze oraz inne czynności handlu książkami lub dziełami artystycznymi i 9-o czynności drukarni, o ile wychodzą poza zakres rzemiosła. Oprócz powyższych czynności, czynnościami handlowymi są wszelkie czynności kupca, które należą do prowadzenia przedsiębiorstwa handlowego (§ 343 ust. 1 K. H. niem.). Widzimy więc, iż w systemie prawa niemieckiego — w przeciwieństwie do wyżej omówionych systemów — pojęcie czynności handlowych uzależnione jest od pojęcia kupca. Na powyższe wskazuje również i § 344 K. H. niem., stwarzający domniemanie, iż czynności przedsięwzięte przez kupca poczytują się za należące do jego przedsiębiorstwa, a zobowiązania przez niego podpisane — uważają się za podpisane w wykonaniu jego handlowego przedsiębiorstwa. dopełnieniem zaś pojęcia kupca w systemie germańskim jest zasada § 2 K. H. niem., iż kupcem jest również ten, kto jest wpisany do rejestru firmowego, nawet, jeżeli jego przedsiębiorstwo nie podpada pod wyliczenia § 1 K. H. niem.

Rozdział 3.

Unifikacja polskiego prawa handlowego

Warunki dziejowe stworzyły na ziemiach polskich stan rządu praw zabórczych, odrębnych dla każdej dzielnicy Polski, stan panowania jednocześnie czterech (względnie — łącznie z węgierskim — pięciu) odrębnych prawodawstw, nie tylko nie sprzyjał konsolidacji tych ziem pod względem prawnym, ale stale utrudniał i komplikował obrót gospodarczy wewnątrz Państwa, stwarzał niepewność i chwiejność zasad obrotu lub też często tamował jego rozwój. — Po unifikacji politycznej i administracyjnej Państwa Polskiego koniecznością chwili bieżącej wydawało się przeprowadzenie konsolidacji prawnej ziem polskich; wykonanie jednak założonego planu nie mogło być zrealizowane w szybkim tempie wobec trudności konstrukcyjnych, które wyłoniły się przy opracowywaniu ogólnych zasad tej unifikacji. — Obrót gospodarczy w ogóle, a między innymi również i w Polsce, jest z zasady bardziej intensywny i szybszy od zwykłych stosunków prawa cywilnego: obejmuje on zjawiska życia codziennego, których podstawą jest wymiana dóbr — jako element zasadniczy, bez względu na warunki dziejowe, polityczne lub socjalne — obrót istnieje i istnieć musi zawsze tam, gdzie przejawia się życie ludzkie w formie uspołecznionej. Nasilenie obrotu gospodarczego i handlowego w obecnej epoce odbudowania niepodległości Państwa Polskiego spowodować musiało konieczność uregulowania prawnego tej dziedziny życia, wykładnikiem tej regulacji musiało być nowe polskie prawo handlowe.

Powołana do opracowania tego prawa Podkomisja Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej R. P. miała do wyboru gotowe już systematy prawne, obowiązujące zresztą już w poszczególnych dzielnicach naszego państwa, a mianowicie system romański i system germański. Na zdecydowanie się do przyjęcia jednego z tych systematów wpłynęły dwa momenty: teoretyczny oraz oportunistyczny. — Jeśli idzie o pierwszy, to zgodna opinia uznawała nawet w ojczyźnie prawa francuskiego, iż stanowi ono twór przestarzały, pełen luk, które stale musiała wypełniać judykatura sądowa; na terenie Polski miano bezpośrednią możliwość przekonania się o powyższych niedociągnięciach francuskiego prawa handlowego przez stosowanie go przeszło sto lat na obszarze Polski Centralnej; niedogodności teoretyczne oraz braki doktrynalne ujawnione przy stosowaniu oraz badaniu tego systemu prawa handlowego — zraziły ustawodawcę polskiego do jego zastosowania i powodowały

I. UWAGI WSTĘPNE

odrzućcenie prawa francuskiego, jako wzoru dla polskiej kodyfikacji prawa handlowego. — Z drugiej strony w związku z powyższym zwrócić należy uwagę, iż na części ziem polskich obowiązywały prawa pozaborcze, oparte na systemie germańskim, uznanym przez doktrynę i praktykę światową za najlepsze i najbardziej nowoczesne uregulowanie prawa handlowego; prawo germańskie, uznane jako wzór godny naśladowania, nawet przez ustroje społeczne żyjące pod wpływem systemu francuskiego, sugerowało ustawodawcy polskiemu bliższe zainteresowanie się tym systemem. — Do powyższego momentu teoretycznego dołączył się nadto drugi — oportunistyczny: z jednej strony bowiem większa część ziem polskich (b. zabory pruski i austriacki) rządzone były od dawna prawem systemu germańskiego, stąd łatwe było i celowe rozszerzenie zasięgu tego prawa na pozostałe ziemie polskie bez potrzeby dokonania silnego wstrząsu prawnego i gospodarczego w stosunkach gospodarki krajowej. Z drugiej strony przeważał pogląd, iż struktura gospodarcza Polski — kraju o charakterystycznych cechach państwa środkowo-europejskiego — najbardziej jest zbliżona do sąsiadujących z Polską krajów, rządzonych germańskim systemem prawnym.

Pracę nad projektem *k o d e k s u h a n d l o w e g o* rozpoczęła Podkomisja Prawa Handlowego pod przewodnictwem prof. A. Dolińskiego w 1928 r. w skład Podkomisji wchodziło: prof. A. Chełmoński, prof. T. Dziurzyński, prof. B. Hełczyński, prof. A. Jackowski i prof. J. Sułkowski. Referentem głównym projektu był prof. A. Doliński. Praca nad projektem została przerwana z końcem 1930 r. wskutek śmierci przewodniczącego. Po wyborze nowego przewodniczącego w osobie prof. St. Wróblewskiego, Podkomisja przystąpiła przede wszystkim do obrad nad projektem ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. W 1932 r. podjęto ponownie obrady nad projektem kodeksu handlowego, przy czym referat główny objął prof. T. Dziurzyński, inni zaś członkowie Podkomisji opracowali koreferaty poszczególnych części kodeksu, a mianowicie: prof. A. Chełmoński — przepisy o rejestrze handlowym, spółce komandytowej, spedycji i przewozie, prof. B. Hełczyński — przepisy o zbyciu przedsiębiorstwa, spółce cichej, przepisy ogólne księgi drugiej, ogólne postanowienia zobowiązań handlowych oraz przepisy o rachunku bieżącym, prof. A. Jackowski — przepisy o spółce jawnej, o umowie agencyjnej i komisie, prof. J. Sułkowski — przepisy o pełnomocnikach handlowych, o prawie rzeczowym i sprzedaży handlowej. — Projekt uchwalony przez Podkomisję, przyjął Kolegium Uchwalające w dn. 7—9 września 1933 r., jako projekt „Kodeksu Handlowego, Część I”. Projekt ten został ogłoszony jako rozporządzenia Pr. R. P. z dnia 27 października 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr 82, poz. 600).

Z uwagi na to, że Kodeks Handlowy miał wejść w życie dopiero w dniu 1 lipca 1934 r., Podkomisja opracowała włączenie do kodeksu — jeszcze przed jego wejściem w życie — tych działów prawa handlowego, które zostały już unormowane oddzielnymi ustawami w jednolity dla całego Państwa sposób, a które systematycznie należą do części pierwszej kodeksu, a mianowicie: prawa o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (ref. prof. A. Chełmoński), prawa o spółkach akcyjnych (ref. prof. T. Dziurzyński) i prawa o domach składowych (ref. prof. B. Hełczyński); nadto uzupełniono kodeks przepisami

o sprzedaży na raty (ref. prof. J. Sułkowski), która dotychczas jeszcze nie została jednolicie dla całego Państwa uregulowana. — Uchwalony przez Podkomisję w nowym brzmieniu projekt Kodeksu Handlowego, część I, przyjęło Kolegium Uchwalające w dniach 4—6 maja 1934 r. Projekt ten został ogłoszony jako rozporządzenie Pr. R. P. z dnia 27 czerwca 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 57, poz. 502) z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1934 r., przy uchyleniu mocy obowiązującej rozp. Pr. R. P. z dnia 27 października 1933 r.

Część I-sza Kodeksu Handlowego polskiego nie obejmuje całokształtu obowiązujących norm prawa handlowego. Pewna zaś część tych norm po zunifikowaniu zostanie wprowadzona do Kodeksu jako części dalsze (prawo ubezpieczeniowe, prawo handlowe morskie it. p.), część pozostanie nadal wyodrębniona w formie zamkniętych ustaw (prawo upadłościowe, prawo układowe it. p.). — Prawo upadłościowe opracowane i zaprojektowane zostało przez Podkomisję Postępowania Upadłościowego Komisji Kodyfikacyjnej, pod przewodnictwem prof. St. Wróblewskiego. Referentem głównym był prof. M. Allerhand; projekt, przyjęty przez Kolegium Uchwalające w dniach 3—4 września 1934 r., ogłoszony został jako rozporządzenie Pr. R. P. z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 93, poz. 834) z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1935 r. — Prawo o postępowaniu układowym (ref. sędziego S. N. Br. Stellmachowski, współref. adw. J. Skąpski) opracowała Podkomisja Postępowania Układowego Komisji Kodyfikacyjnej pod przewodnictwem prof. J. J. Litauera. Projekt przyjęty przez Kolegium Uchwalające w dniu 5 września 1934 r., ogłoszony został jako rozporządzenie Pr. R. P. z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 93, poz. 336) z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1935 r.

Prawo wekslowe, na skutek zobowiązania międzynarodowego przyjętego przez Państwo Polskie na Konferencji Genewskiej w 1930 r., uzgodnione zostało z projektem jednolitego prawa międzynarodowego wekslowego, uchwalonego przez tę Konferencję. Projekt prawa wekslowego przedstawiony przez Komisję Kodyfikacyjną i przerobiony przez Departament Ustawodawczy Ministerstwa Sprawiedliwości, został uchwalony przez Ciała ustawodawcze, jako ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. (Dz. U. R. P. Nr 37, poz. 282) z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1936 r.

W podobny sposób zostało uzgodnione prawo czekowe, z projektem międzynarodowego prawa czekowego, uchwalonego przez Konferencję Genewską w 1931 r. — Projekt prawa czekowego został uchwalony przez Ciała ustawodawcze jako ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. (Dz. U. R. P. Nr 37, poz. 283) z mocą obowiązującą od dnia 1 lipca 1936 r.

Charakterystyka polskiego prawa handlowego

Prawo polskie jest najnowszym ujęciem całokształtu norm handlowych, opartym na doświadczeniu praktyki i analizuje doktryny zarówno prawa francuskiego jak i niemieckiego. Opiera się ono na *systemie subiektywnym* i jako naczelne założenie przeprowadza konsekwentnie zasadę, iż nakładać specjalne obowiązki oraz udzielać daleko idących uprawnień można jedynie osobom dobrze orientującym się w arkanach zawodu kupieckiego. w technice obrotu i stosunkach gospodarczych. Osobami tymi są ci — którzy zawodowo zajmują się handlem, a więc *kupcy*. Stąd też polskie prawo handlowe — jest prawem szczególnym zawodu kupieckiego.

Zbliżone do systemu germańskiego swą zasadniczą strukturą, nie trzyma się tego wzoru prawo polskie w sposób niewolniczy, lecz tworzy konstrukcję własną i samodzielną. Taką samodzielną konstrukcją, oderwaną od wzorów francuskich i niemieckich, jest pojęcie kupca w nowym polskim kodeksie handlowym. O ile system francuski przez enumerację czynności handlowych, (których wykonywanie zawodowe nadawało przymiot kupca), stwarzał ograniczone koło osób uważanych przez prawo za kupców, o tyle już bardziej rozciągliwe było pojęcie kupca na gruncie prawa niemieckiego dzięki klauzuli § 2 tegoż prawa. Na najszerszej jednak płaszczyźnie stanęło prawo handlowe polskie, starając się stworzyć pojęcie kupca na podstawie rzeczowej i faktycznej, uzewnętrzniającej się, a mogącej być w sposób jasny i łatwy przez każdego skontrolowaną. W ten sposób uniknięto w systemie polskim zbędnych fikcyj prawnych i niebezpiecznych abstrakcyj powyższych systemów.

Zwrócić należy uwagę, iż konstrukcja polska, hołdując systemowi podmiotowemu, stworzyła prawo osobowe szczególne, prawo kupieckie, i na pierwszym miejscu starała się podać naczelne określenie pojęcia kupca. Art. 2 § 1 K. H. stanowi wyrażnie, iż kupcem jest, kto we własnym imieniu prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe. Ta definicja kupca zawiera elementy samodzielności („we własnym imieniu“) oraz rentowności („przedsiębiorstwo zarobkowe“). Nowością, wprowadzoną przez prawo polskie jest element „przedsiębiorstwa“, a jak zobaczymy niżej, jest on podstawowym, gdyż na nim opiera się i z niego początek bierze określenie kupca. — Uzależnienie pojęcia kupca

4. CHARAKTERYSTYKA POLSKIEGO PRAWA HANDLOWEGO

od prowadzenia przedsiębiorstwa zarobkowego, bez względu na jego rodzaj, nadaje polskiemu prawu handlowemu rys jednolity, którego brak było dotychczasowym kodeksom handlowym. Dzięki temu pojęciu, które stanowi *szkielet konstrukcyjny naszego prawa handlowego*, prawo to nie stanowi konglomeratu poszczególnych działań prawnych i faktycznych, często tylko formalnie z prawem handlowym związanych, lecz przedstawia sobą całość konstrukcyjnie zespoloną w sposób harmonijny. Przy analizie nowego polskiego K. H. zwrócić musi naszą uwagę również to, iż przepisy jego nie odnoszą się tylko do kupców w wąskim znaczeniu tego słowa, czyli do osób zajmujących się handlem, lecz mają zastosowanie do wszystkich prowadzących zawodowo przedsiębiorstwo zarobkowe. Pojęcie więc przedsiębiorstwa zarobkowego stanowi konstrukcję podstawową naszego kodeksu, uzależniając od niej zrozumienie wszystkich pozostałych instytucyj prawa handlowego.

Prowadzenie przedsiębiorstwa handlowego, zajmowanie się handlem w sposób zawodowy winno podpadać zasadniczo pod ogólne normy prawa prywatnego, w wyniku jednak rozwoju stosunków gospodarczych i prawnych ten rodzaj stosunków prywatno-prawnych zdołał wyodrębnić się z ogólnego systemu prawa powszechnego, tworząc odrębne i często samodzielne normy prawne. — Powyższe opiera się w wielkiej części na wytworzeniu się w rozwoju dziejowym pojęcia kupca, jako specjalnego zawodu. Prawo handlowe, jako zbiór norm specjalnych, regulujących stosunki prawne obrotu gospodarczego i przeznaczone dla stanu kupieckiego, w dwojaki sposób ujmuje podstawy wyjściowe systemu prawnego. Oparcie znajdujemy bądź na elemencie rzeczowym, bądź też osobowym.

Jeżeli pod uwagę brać będziemy jedynie działanie o charakterze zarobkowym, bez względu na ich związek z osobami, będącymi czynów tych podmiotami — stworzymy podstawę rzeczową, obiektywną, opartą na pojęciu czynności handlowych. — Jeżeli natomiast za punkt wyjścia weźmiemy osoby, biorące udział w obrocie handlowym, osoby, które są podmiotami tego obrotu — to zaistnieje podstawa osobowa, subiektywna — oparta na pojęciu kupca.

Nowy polski Kodeks Handlowy stanął całkowicie *na podstawie subiektywnej*, wprowadzając na naczelne miejsce pojęcie kupca, od tego też pojęcia uzależniając dalsze rozwinięcie linii przewodniej tego kodeksu i konsekwentnie trzymając się systemu podmiotowego. W przepisach nowego polskiego K. H. znalazły wyraz zarówno doświadczenia nabyte przez długi szereg lat na podstawie obowiązujących ustawodawstw, jak i założenia teoretyczne, które pozwalają w ten sposób jasno i bez zastrzeżeń w sferę prawa handlowego wprowadzić pojęcie kupca i jego zawodu.

Prawo współczesne wielką wagę przywiązuje do ścisłego określenia pojęcia kupca, gdyż mimo innych warunków społecznych i ekonomicznych czasów obecnych, mimo zerwania z feudalnym systemem traktowania kupców, jako pewnej stanowej warstwy społeczeństwa — do dziś dnia kupiec w społeczeństwie i w obliczu prawa zajmuje swoiste i wyodrębnione stanowisko, wyrazem którego jest istnienie specjalnego prawa, regulującego stosunki między kupcami. Feudalne przywileje średniowieczne zostały zniwelowane, jednak wobec prawa kupiec

I. UWAGI WSTĘPNE

inaczej jest traktowany, niż osoba, która kupcem nie jest; prawo dzisiejsze obdarza kupca szeregiem uprawnień (szczątki średniowiecznych przywilejów), ale również nakłada nań szereg obowiązków nieznanych innym warstwom społecznym. Z tego też powodu ujawniła się już w średniowieczu tendencja do rozszerzenia kręgu osób, które można by podciągnąć pod pojęcie kupca. Coraz szersze warstwy społeczne pretendowały do uznania je za kupców, celem uzyskania przywilejów stanu kupieckiego. — Poprzez długi rozwój dziejowy widzimy, iż z biegiem czasu pojęcie kupca coraz bardziej oddala się od pojęcia pierwotnego, związanego z wymianą dóbr (materialnych i ruchomych), pojęcia istniejącego do dnia dzisiejszego w nauce ekonomii. Powoli pod pojęcie kupca podciągają się i inne osoby zajmujące się zawodowo procederem zarobkowym, w szczególności właściciele wielkich przedsiębiorstw zarobkowych, bez względu na przedmiot ich przedsiębiorstwa. — Z czasem też pojęcie kupca w prawie handlowym odbiegło od pojęcia ekonomicznego lub społecznego.

Z punktu widzenia prawnego pojęcie kupca posiada wielkie znaczenie trojakiego względu: 1-o zezwala na ścisłe stwierdzenie warunków i okoliczności, w których czynności poszczególnych osób stają się czynnościami handlowymi, z czego z kolei płynie szereg doniosłych skutków natury materialnej i formalnej, 2-o cały szereg przepisów K. H. odnosi się jedynie i wyłącznie do kupca, a nie ma zastosowania do innych osób, 3-o kupcy jedynie z mocy prawa handlowego posiadają szereg uprawnień względnie obowiązków. —

II. Źródła prawa handlowego

Rozdział I.

Uwagi ogólne

Naczelny artykuł polskiego K. H. w sposób wyraźny stwierdza, iż w stosunkach handlowych obowiązują w braku przepisów Kodeksu Handlowego i ustaw szczególnych lub powszechnego w państwie prawa zwyczajowego — przepisy prawa cywilnego (art. 1 K. H.). Ta dyspozycja prawna wymaga jednak pewnego wyjaśnienia, tłumaczącego istotę stosunków handlowych oraz podającego kolejność źródeł prawa.

W przepisach prawa handlowego nie spotykamy bliższego wyjaśnienia pojęcia stosunków handlowych, stąd definicję pojęcia oprzeć musimy na ustaleniach wprowadzonych przez doktrynę prawa handlowego, która zgodnie podkreśla, iż pojęcie stosunków handlowych jest szersze niż pojęcie czynności handlowych¹⁾, których definicję znajdujemy w prawie handlowym; nie wolno też pojęcia tego identyfikować z pojęciem spraw handlowych, a więc sporów przekazanych wydziałowi handlowemu z mocy wyraźnych przepisów proceduralnych (art. 14 § 1 i 2 K. P. C.). — *S t o s u n k i e m h a n d l o w y m j e s t k a ż d e z d a r z e n i e f a k t y c z n e w y n i k a j ą c e n a t l e h a n d l u, p r z e z k t ó r y r o z u m i e ć n a l e ż y k a ż d e d z i a ł a n i e (p r o w a d z e n i e p r e d s i ę b i o r s t w a) w c e l a c h z a r o b k o w y c h.* W szczególności stosunkami handlowymi są stosunki uregulowane i przewidziane w przepisach prawa handlowego; w stosunkach tych jedna strona musi być kupcem²⁾; kontrahent może być kupcem, może jednak nim też nie być. Tak więc warunkiem istnienia stosunku handlowego jest konieczność występowania co najmniej czynności handlowej jednostronnej³⁾. Natomiast całkowicie obojętna jest podstawa na jakiej opierają się stosunki handlowe: może nią być umowa lub akt jednostronny; podobnie też może nią być czynność niedozwolona i t. p.

1) Porównaj niżej dział XIV: „Czynności handlowe“, rozdział 1: „Pojęcia ogólne“.

2) Porównaj niżej dział III: „Kupiec“, rozdział 1: „Uwagi ogólne“.

3) Porównaj niżej dział XIV: „Czynności handlowe“, rozdział 3: „Rodzaje czynności handlowych“.

Rozdział 2.

Podział źródeł prawa

Prawo handlowe wprowadza wyraźną kolejność źródeł prawnych, jakimi regulować należy stosunki handlowe. Kolejność ta podana w art. 1 K. H. nie jest układem przypadkowym, mogącym być umową stron dowolnie zmienionym, lecz stanowi przepis prawny bezwzględnie obowiązujący, który nie może być uchylony przeciwną wolą stron. — Kolejność ta jest następująca: a) Kodeks Handlowy, b) ustawy szczególne handlowe, c) powszechne w państwie prawo zwyczajowe i d) prawo cywilne. Źródła te omawiamy poniżej.

Á. Kodeks Handlowy (rozp. Pr. Rz. P. z dnia 27 czerwca 1934 r. Dz. U. R. P. Nr 57, poz. 502) — obejmujący w ogłoszonej części I-ej prawo osobowe kupieckie, zagadnienia dotyczące organizacji przedsiębiorstw handlowych i prawo spółkowe (księga I-a) oraz najważniejsze instytucje prawa handlowego (księga II-ga) — jest zbiorem norm prawnych z założenia swego przeznaczonym do regulowania stosunków handlowych. Ze względu na ten charakter prawa specjalnego — przeznaczonego w szczególności do zajmowania się sytuacjami, wynikającymi na tle obrotu handlowego — K. H. stanowi prawo szczególne w porównaniu z powszechnie obowiązującym prawem cywilnym. Stąd też w każdym przypadku, gdy odpowiednia sytuacja prawna znajduje swe uregulowanie tak w prawie cywilnym, jak i handlowym — należy pierwszeństwo przyznać temu ostatniemu, o ile do czynienia mamy ze stosunkami handlowymi. Prawo cywilne może mieć jedynie wtedy zastosowanie, gdy prawo handlowe wyraźnie do przepisu cywilnego odsyła; w przypadkach tych należy uznać, że przepisy prawa cywilnego stają się w sposób bezpośredni integralną częścią samego prawa handlowego. W pozostałych przypadkach uważać należy je za źródło prawa o charakterze pomocniczym. — Mówiąc o K. H. jako o źródle prawa handlowego, należy podkreślić, iż rozumieć przez nie musimy, nie tylko przepisy K. H. wyraźnie i bezpośrednio wynikające z tekstu tej ustawy, ale również zasady, które można wyprowadzić w drodze wykładni, analogii lub też odpowiedniego stosowania powyższych przepisów w praktyce obrotu handlowego.

B. W braku odpowiedniego przepisu K. H., o ile do czynienia mamy ze stosunkami handlowymi, prawo handlowe wyraźnie przepisuje, iż zastosowanie mieć winny normy **u s t a w s z c z e g ó ł n y c h h a n d l o w y c h**. Normy

2. PODZIAŁ ŹRÓDEŁ PRAWA

te zawarte w szeregu ustaw związkowych stanowią przepisy uzupełniające K. H. i z istoty swej są prawem szczególnym w stosunku do samego K. H.; skutkiem tego w razie niezgodności ich z przepisem K. H. pierwszeństwo przyznać należy normie prawa szczególnego. W wielu przypadkach sam K. H. odsyła do przepisów ustaw szczególnych, bądź wyraźnie je wymieniając, bądź też ogólnie na nie wskazując. — Do kategorii tych ustaw zaliczyć należy także poszczególne normy ustaw utrzymanych w mocy przez później wprowadzony K. H. — O charakterze handlowym ustawy szczególnej decyduje nie tylko wyrażna w tej materii wskazówka K. H., lecz wynikać on może z tego, że inny przepis prawa udziela ustawom tym charakter handlowy, lub powoduje, iż stosunki przez nie regulowane uznać należy za stosunki handlowe. — W szczególności odnosić się to będzie do przepisów wprowadzających K. H., przepisów K. P. C. i innych w sposób wyraźny decydujących o tym przymiocie.

C. W tych przypadkach, gdy dany stosunek handlowy nie znajduje ustawowego uregulowania ani w przepisach K. H., ani też — ustaw szczególnych handlowych, zastosowanie mieć winna — z mocy obowiązującego przepisu art. 1 K. H. — norma powszechnego w państwie prawa zwyczajowego. — Przepis prawa handlowego wyraźnie podkreśla, iż charakter źródła prawa handlowego może mieć nie prawo zwyczajowe w ogólności, lecz takie prawo powszechne w całym państwie; wyłączone więc jest prawo zwyczajowe dzielnicowe, partykularne i lokalne. — Nie jest jednak konieczne, by prawo to było ogólnie stosowane; wystarczy, jeżeli jest prawem zwyczajowo handlowym, a więc regulującym jedynie stosunki obrotu handlowego. — Podkreślony wyżej charakter powszechności na terytorium całego państwa prawa zwyczajowego powoduje w skutkach: 1-o niemożliwość utrzymania dotychczasowych przepisów dzielnicowych w charakterze prawa zwyczajowego oraz 2-o zapobiega korzystaniu z mogących się w obrocie handlowym wytworzyć dzielnicowych i lokalnych praw zwyczajowych. Skutkiem powyższego przepis ten znakomicie przyczynia się do ujednolicenia polskiego prawa obrotu. — Przez prawo zwyczajowe rozumieć należy przepisy prawne, które obowiązują na podstawie ich faktycznego przestrzegania, polegającego na przeświadczeniu ogólnym, że prawidła których się przestrzega są prawem⁴⁾; chodzi w danym przypadku o pewien rodzaj prawa w znaczeniu obiektywnym, o zasady, które stały się normami prawa przedmiotowego przez ich stałe stosowanie w obrocie handlowym. Tak pojęte prawo zwyczajowe stanowi w swej fazie rozwojowej wyższy szczebel zasady, stosowanej w obrocie na podstawie zwyczaju handlowego. różni się zaś od poprzedniego tym, że zwyczaj w założeniu swym posiada charakter subiektywny, mający zastosowanie, gdy strony chcą się doń zastosować, a więc będący w swej istocie częścią składową oświadczenia woli kontrahentów. K. H. jednak, jako źródła prawa nie uważa prawa zwyczajowego lokalnego lub partykularnego, stanowiąc wyraźnie, że brane może być pod uwagę jedynie prawo powszechne w państwie. — Dla uzyskania przez prawo zwyczajowe charakteru powszechności w całym państwie, nie wystarczy przeświadczenie lud-

⁴⁾ Powyższe oparte jest na definicji prof. F. Zolla

II. ŹRÓDŁA PRAWA HANDLOWEGO

ności o słuszności, jego stosowania, gdyż trudno mówić będzie o idealnym stanie zgodności takiego przeświadczenia w całym państwie; na przeszkodzie do utworzenia takiego prawa powszechnego stać będzie również długotrwały wpływ ustaw pozaborczych na poszczególne dziedziny oraz niewspółmierność rozwoju obrotu gospodarczego; kryterium zresztą takie nie posiada zupełnie podstaw obiektywnych. W poszukiwaniu więc takiego kryterium doktryna dochodzi do zgodnego wniosku, że powszechne w państwie prawo zwyczajowe przejawia się w wytworzeniu stałej praktyki Sądu Najwyższego oraz w opiniach stwierdzających istnienie takiego prawa, a wydawanych przez Związek Izb Przemysłowo-Handlowych⁵⁾.

Art. 1 K. H. wyłącza z katalogu źródeł prawnych zarówno *prawo zwyczajowe lokalne*, jak i sam *zwyczaj*; w pewnych jednak przypadkach dojść należy do wniosku, że zastosowanie mieć będą zarówno zwyczaj, jak i prawo zwyczajowe lokalne. Jeśli chodzi o zwyczaj, to polega on na tym, że się w pewien sposób postępuje czy to w ogóle na terenie państwa, czy też na pewnym obszarze, lub też w pewnych sferach obrotu handlowego, zdając sobie sprawę, że postępowanie takie nie jest oparte na wyraźnym przepisie prawa pozytywnego, lecz stanowi wyraz uzgodnionej woli kontrahentów. — W szeregu przepisów K. H. znajdujemy wyraźne i bezsporne odesłanie do *z w y c z a j u h a n d l o w e g o*; w tych wszystkich przypadkach zwyczaj stanowi uzupełnienie treści samej ustawy, stąd winien być traktowany na równi z samą ustawą. Bezsporne, iż w tych przypadkach zwyczaj taki, będzie miał pierwszeństwo zastosowania przed prawem pisanim, zarówno handlowym, jak i powszechnym. — Również w nielicznych w praktyce obrotu przypadkach, zastosowanie mieć może również i *l o k a l n e p r a w o z w y c z a j o w e*; będzie to wtedy, gdy w konkretnym przypadku okaże się brak również normy prawa powszechnego; jest to jednak zagadnienie czysto teoretyczne i rzadko stosowana będzie jego realizacja praktyczna.

D. Z kolei w braku zarówno przepisów prawa handlowego (zarówno norm K. H., jak i szczególnych ustaw handlowych), jak i powszechnego w państwie prawa zwyczajowego, zastosowanie mieć może norma *p r a w a c y w i l n e g o*. Prawo to — zgodnie z konstrukcją polskiego K. H. — stanowi źródło drugorzędne o znaczeniu pomocniczym; w pewnych jednak normach zawiera wyjątkowo także przepisy pierwszorzędne, gdy wyraźnie omawia zagadnienia związane z poszczególnymi instytucjami prawa handlowego, bądź gdy to ostatnie odsyła nas w sposób bezsporny do poszczególnych przepisów prawa cywilnego. Tak więc z zasady prawo cywilne będzie stanowić normę obowiązującą zawsze tam, gdzie pozostałe źródła prawne wskazane w art. 1 K. H. nie sprezyzowały swych dyspozycji.

⁵⁾ Porównaj niżej dział XXV: „Izby Przemysłowo - Handlowe“.

III. Kupiec

Rozdział I.

Uwagi ogólne

A. DEFINICJA.

Przez pojęcie *kupca* rozumieć należy osobę zajmującą się zawodowo i stale czynnościami handlowymi przez prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego.

Z pojęciem „przedsiębiorstwa” spotykamy się w K. H. w dwóch miejscach, a to w art. 2 i nast. oraz w art. 39 i nast. — Przez porównanie okoliczności prawnych, w których użyte jest w obu tych miejscach pojęcie „przedsiębiorstwa” — dojść musimy do wniosku, iż jednym tym pojęciem „przedsiębiorstwa” ustawodawca określa dwa różne stany prawne. — Prowadzenie „przedsiębiorstwa” zarobkowego użyte jest w art. 2 § 1 K. H. w sensie *wykonywania procederu zarobkowego*, czynności zawodowych, a więc zawodowej działalności kupca. Jest to więc jakby pojęcie, mogące oznaczyć całą działalność zawodową kupca, jego działalność w sensie kinetycznym. Określenie „proceder”, aczkolwiek ściśle oddające sens pojęcia, o które chodziło ustawodawcy, razi nas swym barbaryzmem, określenie zaś „przedsięwzięcie” również nie oddaje pełnego sensu, który znaleźć możemy w określeniu „czynność lub działalność zawodowa”. Dojść należy do wniosku, iż przez określenie „przedsiębiorstwo” w sensie tym rozumieć należy „zawodowe i stałe trudnienie się czynnościami handlowymi” do której to definicji doprowadzić nas musi analiza pojęcia kupca, rozwinęta niżej. — Określenie natomiast „przedsiębiorstwo”, użyte w art. 40, oznacza pewną *zorganizowaną całość* („universitas facti”), będącą przedmiotem obrotu handlowego, charakteryzującą się oderwaniem od osoby przedsiębiorcy (kupca) i posiadającą swą organizację. Definicja przedsiębiorstwa w powyższym znaczeniu jest trudna do ujęcia, przez co wywołała szereg rozbieżności. Za przedsiębiorstwo⁶⁾ uważa się zorganizowaną i od osoby przedsiębiorcy, jako przedmiot majątkowy, wyodrębnioną jednostkę gospodarczą, mającą na celu odpłatne dokonywanie na rzecz innych osób świadczeń (zwłaszcza dostarczania towarów). Wprowadzając do prawa pojęcie przedsiębiorstwa w znaczeniu „subiektywnym” (art. 2 K. H.) i „obiektywnym” (art. 40 K. H.), stwierdzamy, iż

⁶⁾ Porównaj niżej dział IV: „Przedsiębiorstwo handlowe”

III. KUPIEC

przez przedsiębiorstwo w znaczeniu subiektywnym rozumieć należy trwałe oddawanie się pewnym czynnościom w pewnym celu, zaś przedsiębiorstwem w znaczeniu obiektywnym jest ogół urządzeń, mających służyć trwałemu oddawaniu się pewnym czynnościom, a więc ogół przedmiotów, pozostających ze sobą w łączności i zorganizowanych w celu prowadzenia czynności zarobkowych. — Po należyтым zrozumieniu powyższych różnic, z art. 2 i art. 40 — wynikających, zwrócić należy uwagę, iż pojęcie kupca uzależnione jest od pojęcia przedsiębiorstwa w znaczeniu subiektywnym, tak, iż po zastosowaniu powyższej korektywy — możemy nadać art. 2 § 1 K. H. następujące brzmienie: „Kupcem jest ten, kto we własnym imieniu stale i zawodowo trudni się czynnościami handlowymi (procederem handlowym) w celach zarobkowych“.

B. ANALIZA DEFINICJI.

1. PROWADZENIE PRZEDSIĘBIORSTWA.

Kupiec winien *prowadzić przedsiębiorstwo*, a więc trudnić się czynnościami handlowymi. Musi wykazywać swą działalność, polegającą na wykonywaniu czynności, które są zwykle i stale przy prowadzeniu danego typu przedsiębiorstwa (jako zorganizowanej jednostki); działalność ta musi być rzeczywista i nie wystarcza jedynie jej zamiar; jest to jednak kwestia faktu, czasem trudnego do ustalenia. Jest bowiem często trudny do uchwycenia moment działalności przez kupca; czasem przygotowanie samo, wzięte jako całokształt okoliczności, może decydować o działalności, nawet, jeżeli jeszcze poszczególne tranzakcje nie były zawierane. — Stan działalności kupca ma wpływ wielki zarówno na rozpoczęcie jego działalności „jako kupca“, jak również na zakończenie tej działalności. Kupiec bowiem, którego firma pozostaje nadal w rejestrze handlowym, mimo zlikwidowania przez niego jego działalności zawodowej — przestaje być kupcem, a jedynie ze względu na specjalne przepisy, mające na celu ochronę bezpieczeństwa obrotu, posiadać może charakter kupca „pozornego“⁷⁾. Momentem więc decydującym dla zaistnienia przymiotu kupca w znaczeniu materialnym (nie zaś formalnym), jest istnienie jego działalności, a więc element faktyczny, nie zaś prawny.

2. CHARAKTER ZAROBKOWY.

Nie jest konieczne nawet, by działalność kupca przynosiła w rzeczywistości zyski; ważne jest natomiast, by *osiąganie zysków* było celem działalności kupca. Nie jest konieczne, by zamiar taki towarzyszył każdej czynności kupca, jednak działalność kupca, jego przedsiębiorstwo, jako całość musi być obliczona i zamierzona na przynoszenie zysków. Stąd też, o ile nawet pewne przedsiębiorstwo przynosi pewne zarobki, a nie jest ono pomyślane w celach zarobkowych (np.: bufet przy stowarzyszeniu, konsum urzędniczy, o ile nie jest oparty na zasadzie spółdzielczej i sprzedaje towary po cenie kosztów włas-

⁷⁾ Porównaj niżej w dziale niniejszym rozdział 7: „Kupiec pozorny“.

1. UWAGI OGÓLNE

nych), to mimo cechy rentowności — nie jest taka działalność działalnością kupiecką. Podobnie nie będą kupcami kasy pożyczkowe, pokrywające z odsetek jedynie koszta własne względnie tworzące fundusz rezerwowy, ani też zakłady pracy przymusowej, choć prowadzą przedsiębiorstwa fabryczne, skoro fabryka w pierwszym rzędzie służy potrzebom samego zakładu i nie jest obliczona na zysk. Natomiast przedsiębiorstwo komunalne, które nadwyżkę ponad zapotrzebowanie gminy sprzedaje i od tego płaci podatki — będzie kupcem, o ile zaś gmina zajmuje się nawet prowadzeniem przedsiębiorstwa dla np. aprowizacji mieszkańców, lecz nie w celu zysku, to działalność ta nie może być uważana za kupiecką. Pamiętać bowiem należy, iż osiągnięcie zarobku musi być założeniem naczelnym kupca, musi być przez niego zamierzone, a nie wystarczy sama działalność, która przyniesie nawet niezamierzone zyski. Stąd też nie jest nawet konieczne, by w rzeczywistości każda działalność kupca przynosiła mu zyski; mogą istnieć transakcje nie przynoszące wcale zysków, a nawet powodujące uszczerbek materialny przedsiębiorstwa kupca. Ważne jest natomiast, by całokształt działania kupca zmierzał do osiągnięcia zysku, bez względu na rezultat poszczególnych transakcyj, które często mogą być nawet niezyskowe w związku z planem kupca zjednania sobie w ten sposób większej ilości klienteli. — Zrozumiałe jest, iż wszelka działalność z góry nie obliczona na zysk, jak np.: działalność dobroczynna, społeczna, mimo cechy odpłatności nie może z zasady podpadać pod działalność kupiecką (np.: prowadzenie kuchni ludowej, herbaciarni dla bezdomnych oraz urządzenie zabaw na cele dobroczynne). Tak samo traktować należy działalność mającą założenie i cele naukowe lub polityczne.

Zarobkowy charakter przedsiębiorstwa handlowego musi być *ujawniony*, czego brak np.: w działalności spółnika cichego⁸⁾, lub nawet w działalności zarobkowej osób prywatnych o charakterze spekulacyjnym. Tak więc normalne czynności o charakterze kapitalizacyjnym, lokowanie majątków przy normalnym oprocentowaniu — nie będzie uważane za działalność kupiecką. Nie będą też nią czyny polegające na normalnym pobieraniu owoców posiadanej rzeczy kapitałnej i t. p. Działalność kupiecka, nawet z zamiarem zarobkowym, o ile powoduje nie otrzymanie zysku, lecz co najwyżej możliwości utrzymania lub wyżywienia się — nie może nadawać osobie działającej przymiotu kupca. Osoby te, do których należą t. zw. kupcy drobni tandeciarze, domokrażcy — mimo zajmowania w społeczeństwie stanowiska kupca w znaczeniu ekonomicznym, nie mogą być, w myśl przewodniej zasady polskiego prawa handlowego, uznani za kupców⁹⁾.

3. DZIAŁALNOŚĆ KUPCA MUSI BYĆ STAŁA.

Działalność ta musi posiadać element trwałości; przeciwieństwem działalności kupieckiej są czynności dorywcze, przypadkowe — nawet w celach

⁸⁾ Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdział 10: „Umowa spółki cichej“.

⁹⁾ Porównaj niżej w dziale niniejszym rozdział 8: „Kupiec nie rejestrowy“.

III KUPIEC

zarobkowych dokonywane. Stałość działalności polega na tym, by zamiar jej skierowany był na szereg czynności, pozostających ze sobą w związku tak, by przedsiębiorstwo stanowić miało trwałe źródło dochodu. W tym celu musi istnieć planowa i celowa stała działalność, przy czym obojętne będzie, czy plan ten obejmuje dłuższy, czy też krótszy okres czasu. Tak więc nawet przedsiębiorstwo sezonowe, o ile jako takie było z góry zamierzone, traktować należy jako działalność kupiecką; podobnie też przedsiębiorstwo okresowe, jak np.: jarmarczne i t. p. Jeżeli jednak działalność zarobkowa ograniczona jest do jednej poszczególnej czynności — nie można mówić o działalności kupieckiej. Momentem decydującym jest zamierzenie stałej działalności, nawet jeżeli rezultat zamierzonej czynności nie wykaże efektu zarobkowego.

4. DZIAŁALNOŚĆ KUPCA MUSI BYĆ ZAWODOWA.

Rozumieć przez to należy, iż działalność ta wykonywana być powinna z mocą znajomości i wprawy kupieckiej (ewent. technicznej) w celu osiągnięcia rezultatów zarobkowych. Tam jednak, gdzie powyższe oparte jest na znajomości arkanów sztuki lub podstaw nauki, trudno mówić o działalności zawodowej kupieckiej i przedsiębiorstwo prowadzone przy takiej pomocy, nie będzie uważane za kupieckie.

W związku z powyższym, podkreślić należy, iż wyraźny przepis polskiego prawa handlowego stanowi, iż wykonywanie wolnego zawodu samo przez się, nie jest przedsiębiorstwem zarobkowym. Co rozumieć przez zawód wolny, wskazuje nam pośrednio ustawa przemysłowa: nie jest przemysłem, lecz wolnym zawodem w rozumieniu powyższej ustawy, praca zawodowa: adwokatów, obrońców sądowych, notariuszów, inżynierów, architektów, budowniczych (techników budowlanych), geometrów, mierniczych, rzeczników patentowych, lekarzy, lekarzy weterynaryjnych, farmaceutów, felczerów, dentystów, techników dentystycznych, położnych, pielęgniarzy, sanitariuszów, masażystów i kosmetyków. Tak samo praca zawodowa rzeźbiarzy, malarzy, muzyków, literatów, nauczycieli nie jest i nie może być zaliczona do przedsiębiorstw zarobkowych, a uważać ją należy za wolny zawód. Czynności tych osób nie są działalnością handlową, nawet jeżeli zachodzi w nich moment tranzakcji handlowej lub wytwórczości; tak więc jeżeli artysta malarz nabywa farby lub płótno, a rzeźbiarz — marmur, to czynności te — wobec ich znaczenia ubocznego w porównaniu z celami i zadaniami samego ich zawodu — nie mogą decydować o przymiocie kupieckim tych osób. Czynności więc powyższe nie mogą być uważane za przedsiębiorstwo zarobkowe, raczej traktować je można jako zarobkowe trudnienie się pracą.

Jednak zwrócić należy uwagę, iż w powyższych zawodach wolnych przy równoczesnym występowaniu elementu działalności handlowej o nadaniu przedstawicielowi tych zawodów przymiotu handlującego decydować będzie kwestia faktu, a mianowicie przewaga elementu zawodowo kupieckiego. Tak więc np.: zawód lekarza, sam przez się, jest zawodem wolnym, natomiast

1. UWAGI OGÓLNE

jeżeli lekarz prowadzi jednocześnie lecznicę lub zakład dla chorych, będąc jego właścicielem, należy jako kryterium zanalizować obecność momentu zarobkowego i celowego dążenia do osiągnięcia zysków handlowych. Jeżeli okaże się na podstawie ustaleń faktycznych, iż zakład leczniczy prowadzony jest w celach naukowych lub doświadczalnych, a sam przez się jest jednym z elementów zawodowej działalności lekarskiej, nie można się w nim dopatrzyć zarobkowego przedsiębiorstwa, jeżeli zaś okaże się, iż lecznica jest sama w sobie zamkniętym i ograniczonym warsztatem pracy o celach planowych i zarobkowych, gdy jest zamierzonym źródłem dochodu, a zawód lekarski jest tylko jego akcesorium — należy się przychylić do zdania uważającego taką lecznicę za przedsiębiorstwo zarobkowe. W szczególności powyższe będzie miało miejsce, gdy lekarz-właściciel lecznicy zarobki swe opiera na utrzymaniu i wyżywieniu chorych, zaś ci ostatni są pod opieką innych lekarzy-specjalistów lub własnych lekarzy domowych.

Podobnie rzecz przedstawiać się będzie w przypadku lekarza dentysty, prowadzącego przychodnię dla chorych, architekta, utrzymującego biuro budowy i t. p. Praca zawodowa artysty scenicznego nie podpada pod pojęcie przedsiębiorstwa zarobkowego, lecz będzie nią wtedy, gdy ten ostatni prowadzi przedsiębiorstwo teatralne, obliczone na zysk.

5. DZIAŁANIE WE WŁASNYM IMIENIU.

Jest to warunek nieodzowny, dla nabycia przymiotu kupca. Ten, kto trudni się procederem handlowym, nabywa w swoim imieniu wszelkie prawa i obowiązki z działalności handlowych płynące. Warunek samodzielności prowadzenia przedsiębiorstwa handlowego, aczkolwiek niewypuklony wyraźnie w definicjach ustawowych kupca, jest zgodnie przyjęty przez doktrynę.

Obojętne jest natomiast, czy właściciel przedsiębiorstwa (pryncypał) prowadzi je osobiście, czy też przy pomocy pomocników lub pełnomocników handlowych (subiektów, sprzedających - podróżujących albo prokurentów¹⁰). Tak samo bez znaczenia jest, jeżeli prowadzi je nie bezpośrednio sam, lecz przez osobę do tego upoważnioną z mocy umowy lub ustawy; tak więc dla osoby niewłasnowolnej przedsiębiorstwo prowadzić może w jej imieniu osoba posiadająca władzę rodzicielską, opiekuńczą lub kuratorską, dla upadłego — zarządca masy upadłościowej, dla pozbawionego zarządu — sekwestратор i t. p. Przez działalność tych wszystkich osób prowadzi przedsiębiorstwo we własnym imieniu kupiec, choć jest on niewłasnowolny, upadły, nieletni i t. p.

Bez znaczenia też jest, czy kupiec prowadzący przedsiębiorstwo we własnym imieniu jest prawnie jego właścicielem, czy też nie. Tytuł własności przedsiębiorstwa, jako zorganizowanej całości może należeć do niego, może też być on tylko jego dzierżawcą lub użytkownikiem, i to zarówno z ustawy,

¹⁰) Porównaj niżej dział VIII: „Pełnomocnicy handlowi“.

III. KUPIEC

jak i z umowy¹¹⁾. Tak więc dzierżawca cudzego przedsiębiorstwa, mąż z mocy prawa lub umowy przedślubnej posiadający użytkowanie na przedsiębiorstwie swojej żony, ojciec — posiadający prawa takie na przedsiębiorstwie dziecka — prowadząc przedsiębiorstwo w swoim imieniu — będą kupcami. Pewnym rodzajem prowadzenia przedsiębiorstwa we własnym imieniu będzie jego prowadzenie w *imieniu wspólnym*, a więc w imieniu własnym i w imieniu innej osoby. Będzie to miało miejsce w szczególności przy prowadzeniu przedsiębiorstwa spółki jawnej przez jednego ze spółników (lub spółki komandytowej przez spółnika komplementariusza)¹²⁾. Podobnie kupcem będzie prowadzący własne przedsiębiorstwo i na własną rzecz, lecz pod obcą firmą (przy jej nabyciu wraz z przedsiębiorstwem), natomiast nie będzie nim osoba zezwalająca na użycie swej firmy innej osobie, bez przeprowadzenia formalności przez art. 39—48 K. H. wymaganych, choć będzie, mimo swej pozorności — odpowiadała wobec osób trzecich za czyny faktycznego kupca tak długo, jak długo będzie ujawniona jego firma w rejestrze handlowym.

Kupiec prowadzić musi przedsiębiorstwo we własnym imieniu; brak jednak w prawie dyspozycji zakazującej prowadzenia tego przedsiębiorstwa *na rzecz i rachunek* właściciela przedsiębiorstwa. Stąd też obojętne będzie na czyją rzecz i rachunek dokonywane są transakcje handlowe, a fakt dokonania ich na obcy rachunek jest dla prawa bez znaczenia, tak, iż powyższa okoliczność nie może pozbawić osoby działającej przymiotu kupca. Kupcem więc będzie również osoba zajmująca się zawodowo stałym pośrednictwem w zawieraniu umów na rzecz innej osoby lub zawierająca umowy w jej imieniu (agent)¹³⁾, osoba podejmująca się kupna lub sprzedaży rzeczy ruchomych lub papierów wartościowych w imieniu własnym, a na rachunek innej osoby (komisant)¹⁴⁾, osoba podejmująca się przesłania rzeczy w imieniu własnym, lecz na cudzy rachunek (ekspedytor)¹⁵⁾, osoba która podejmuje się przewiezienia rzeczy lądem lub wodami śródlądowymi (przewoźnik)¹⁶⁾, osoba, która zobowiązuje się na rachunek innej osoby do przechowywania oddanej jej rzeczy ruchomych (przedsiębiorca składowy)¹⁷⁾.

¹¹⁾ Porównaj niżej dział VI: „Przedsiębiorstwo“.

¹²⁾ Porównaj niżej dział X: „Spółka jawna“ i dział XI: „Spółka komandytowa“.

¹³⁾ Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdz. 5: „Agencyjna umowa“.

¹⁴⁾ Porównaj niżej dz. XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdz. 6: „Komisowa umowa“.

¹⁵⁾ Porównaj niżej dz. XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdz. 7: „Ekspedycyjna umowa“.

¹⁶⁾ Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdz. 8: „Przewozu umowa“.

¹⁷⁾ Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdz. 9: „Składowa umowa“.

Rozdział 2.

Kupiec rejestrowy

Polskie prawo handlowe, jako prawo specjalne, przeznaczone dla kupców — odnosi się tylko do tych osób, które są uznane za takich w myśl przepisu ustawy. Tak więc nie rozciąga się ono na szereg osób, które posiadają charakter kupca w znaczeniu ekonomicznym (lub potocznym), natomiast z drugiej strony — obowiązywać będzie inne osoby, których nie uważalibyśmy za kupców w znaczeniu powyższym, a którzy nimi są z mocy prawa handlowego. W ten sposób dokonane jest przez ustawę rozróżnienie dwóch kategorii kupców: 1-o tych, których prawo za kupców uważa, oraz 2-o pozostałych kupców. Tylko pierwszy typ kupców uznany jest w obliczu prawa za kupców pełnych i do nich tylko odnosić się będą przepisy prawa handlowego; pozostałe zaś rodzaje kupców rządzić się będą normami prawa powszechnego.

Sama nazwa „kupiec rejestrowy“ dla kategorii kupców, podlegających przepisom prawa handlowego, wskazuje wyraźnie na linię demarkacyjną, rozgraniczającą tę kategorię handlujących od innych. Kupcem więc rejestrowym będzie ten, którego firma ujawniona jest przez wpis do rejestru handlowego, kupiec rejestrowy bowiem obowiązany jest wpisać się do tego rejestru, w odróżnieniu od pozostałych kupców, na których obowiązek ten nie ciąży¹⁸⁾. Kto zaś jest kupcem rejestrowym zostało uregulowane przez wyraźne przepisy prawa. Prawo zaś nasze do kategorii powyższej zalicza: 1-o kupców, którzy prowadzą przedsiębiorstwo zarobkowe w większym rozmiarze, 2-o spółki handlowe, 3-o prowadzących przedsiębiorstwo uboczne, związane z gospodarstwem rolnym, o ile przedsiębiorstwo uboczne prowadzone jest w większym rozmiarze, a nadto fakultatywnie, 4-o prowadzących gospodarstwo rolne w większym rozmiarze.

A. RODZAJE KUPCÓW REJESTROWYCH.

A. Kupiec, który prowadzi *przedsiębiorstwo zarobkowe w większym rozmiarze*, jest kupcem rejestrowym. Jak widać z powyższego — ciężar zagadnienia spoczywa w określeniu przedsiębiorstwa za-

¹⁸⁾ Porównaj niżej dział IV: „Rejestr handlowy“.

III KUPIEC

robkowego „w większym rozmiarze“. Na pytanie, jakie przedsiębiorstwa zarobkowe uważać mamy za takie, daje odpowiedź rozp. Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 5 listopada 1936 (D. U. R. P. Nr. 84-1936 p. 590) wydane w porozumieniu z Ministrami Skarbu, Sprawiedliwości oraz Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie określenia przedsiębiorstw, prowadzonych w większym zakresie. W myśl tego rozp., za przedsiębiorstwa zarobkowe, prowadzone w większym rozmiarze uważa się:

1. wszystkie przedsiębiorstwa zarobkowe, mające obowiązek wykupienia świadectwa przemysłowego pierwszej kategorii handlowej;

2. z przedsiębiorstw mających obowiązek wykupienia świadectwa przemysłowego drugiej kategorii handlowej — niezależnie od wysokości obrotu — a) przedsiębiorstwa handlu detalicznego t.j. sprzedaży towarów w mniejszych ilościach zarówno drobnym kupcom jak i spożywcom, b) przedsiębiorstwa komisowe, c) ekspedycyjne, d) przewozowe i e) biura pośrednictwa handlowego. — Sąd rejestrowy jest władny uznać, że dane przedsiębiorstwo nie jest prowadzone w większym rozmiarze, o ile kupiec stawia tego rodzaju wnioski. Sąd orzeka po zasięgnięciu opinii właściwych izb skarbowej i przemysłowo-handlowej; jeżeli opinie nie zostaną nadesłane sądowi rejestrowemu w ciągu trzech miesięcy, sąd orzeknie na podstawie posiadanych materiałów;

3. przedsiębiorstwa zarobkowe, które mają obowiązek wykupienia świadectwa przemysłowego I—V kategorii przedsiębiorstw przemysłowych, a jeżeli chodzi o przedsiębiorstwa uboczne związane z gospodarstwem rolnym — przedsiębiorstwa przemysłowe kategorii I—V, jeżeli te przedsiębiorstwa uboczne przerabiają ponad 50% produktów, nie pochodzących z gospodarstw rolnych, należących do właściciela przedsiębiorstwa, co powinno być stwierdzone przez właściwą izbę rolniczą za rok gospodarczy, poprzedzający zgłoszenie do rejestru handlowego;

4. przedsiębiorstwa, które mają obowiązek wykupienia świadectwa przemysłowego kategorii VI — VII przedsiębiorstw przemysłowych, jeżeli kupcy, prowadzący te przedsiębiorstwa, posiadają zakłady sprzedaży artykułów własnej produkcji, prowadzone na podstawie świadectw przemysłowych kategorii I i II przedsiębiorstw handlowych. Zaliczenie wyżej wymienionych przedsiębiorstw do kategorii prowadzonych w większym rozmiarze jest niezależne od wysokości obrotu;

5. wszystkie przedsiębiorstwa już to handlowe, już to przemysłowe, niezależnie od kategorii świadectwa przemysłowego, których obrót przekracza 100 tysięcy złotych w stosunku rocznym; jeżeli chodzi o przedsiębiorstwa uboczne, związane z gospodarstwem rolnym, powinny one odpowiadać warunkom określonym dla tych przedsiębiorstw wyżej, co do procentu przerobu produktów, nie pochodzących z gospodarstw rolnych, należących do właściciela danego przedsiębiorstwa;

6. wszystkie przedsiębiorstwa bankowe.

Ponadto właściwa izba przemysłowo-handlowa może uznać za prowadzone w większym rozmiarze następujące przedsiębiorstwa, które w myśl powyżej

2. KUPIEC REJESTROWY

przytoczonych przepisów, nie są za takie uważane: a) przedsiębiorstwa zarobkowe należące do osób, które zaliczono do II kategorii przedsiębiorstw handlowych i b) przedsiębiorstwa zarobkowe należące do osób, które zawarły między sobą umowę mającą na celu prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa według zasad, odpowiadających przepisom K. H. o spółce jawnej lub komandytowej¹⁹⁾).

W tych przypadkach, kiedy wysokość obrotu decyduje o zaliczeniu do kategorii przedsiębiorstw prowadzonych w większym rozmiarze, za obrót miarodajny uważa się obrót ustalony ostatecznym orzeczeniem. — Jeżeli prowadzący przedsiębiorstwo posiada więcej niż jeden zakład handlowy lub przemysłowy, dla ustalenia wysokości obrotu przyjmuje się łączną sumę obrotu wszystkich zakładów, należących do tego przedsiębiorstwa.

B. *Spółka handlowa* jest kupcem rejestrowym. Prawo handlowe wyjaśnia, iż spółkami handlowymi są spółki jawne, spółki komandytowe, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne.

Co do poszczególnych typów spółek handlowych, to poczynić należy następujące zastrzeżenia: spółka jawna może istnieć tylko wtedy, gdy przedsiębiorstwo jej prowadzone jest w większym rozmiarze, jest to bowiem ustawa cecha istotna tej spółki. Spółka, której przedsiębiorstwo nie jest prowadzone w większym rozmiarze, nie może być w ogóle spółką jawną, a przez to oczywiście nie może być kupcem rejestrowym. W stosunku do takiego typu spółki stosować należy przepisy nie prawa handlowego, lecz powszechnego. Spółka jawna powstaje z chwilą rozpoczęcia prowadzenia przedsiębiorstwa handlowego, a wpis spółki takiej do rejestru handlowego nie posiada znaczenia konstytutywnego, lecz jest deklaratywny. Natomiast jeśli idzie o pozostałe typy spółek handlowych, a więc spółkę komandytową, spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkę akcyjną — to wpis tych spółek do rejestru handlowego posiada znaczenie konstytutywne, tak, iż mogą one zaistnieć prawnie dopiero z chwilą dokonania tego wpisu. — Zwrócić należy jednak uwagę, iż t. zw. „spółka cicha“ nie jest uważana przez prawo handlowe za spółkę handlową, lecz należy ją traktować jako jeden z typów umowy handlowej²⁰⁾.

C. *Gospodarstwa rolne* nie uważa się za przedsiębiorstwo zarobkowe; jeżeli jednak z gospodarstwem rolnym związane jest przedsiębiorstwo uboczne, prowadzone w większym rozmiarze, prowadzący je jest kupcem rejestrowym. Będą to przypadki, gdy istnieją dwa lub więcej przedsiębiorstw, z których jedno jest gospodarstwem rolnym (za gospodarstwa rolne należy uważać także gospodarstwa leśne, ogrodowe, hodowlane, rybne, łowieckie lub pszczelarskie) nawet, w rozmiarze mniejszym prowadzone, a z gospodarstwem tym związane jest organicznie inne przedsiębiorstwo, to już jednak w rozmiarze większym. Przedsiębiorstwa uboczne takie nie powinny się zupełnie oddzielać od gospodarstwa rolnego pod względem gospodarczym, przeciwnie działalność ich powinna wypływać z tegoż, gospodarstwa i na nim się

¹⁹⁾ Porównaj niżej dział X: „Spółka jawna“ i dział XI: „Spółka komandytowa“.

²⁰⁾ Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdział 10 „Umowa spółki cichej“.

III. KUPIEC

opierać, korzystając z jego materiałów. Za przedsiębiorstwa takie uważa się zaliczone w myśl ustawy o państ. pod. przem. do przedsiębiorstw przemysłowych kategorii I — V, jeżeli te przedsiębiorstwa uboczne przerabiają ponad 50% produktów, nie pochodzących z gospodarstw rolnych, należących do właściciela przedsiębiorstwa, co powinno być stwierdzone przez właściwą izbę rolniczą za rok gospodarczy, poprzedzający zgłoszenie do rejestru handlowego. Zwrócić jednak należy uwagę na to, że nie wolno uważać za uboczne przedsiębiorstwa takiego, gdzie płody gospodarstwa rolnego bez dalszej przeróbki zbywane są na zewnątrz. Uboczne przedsiębiorstwo istnieć będzie jedynie wtedy, gdy naturalne płody gospodarstwa będą w jakikolwiek sposób poddane przeróbce, choćby pierwotnej, lecz nie takiej, jaka ma zwykle miejsce w zamkniętym gospodarstwie rolnym. — Osoba prowadząca podobne przedsiębiorstwo uboczne jest kupcem rejestrowym z samego prawa, nawet przed zgłoszeniem wpisu do rejestru handlowego, do czego jest zresztą obowiązana. Możliwe jest jednak, iż ta sama osoba przedsiębiorcy jest kupcem rejestrowym w odniesieniu do przedsiębiorstwa ubocznego, będąc kupcem np.: drobnym lub zgola wcale nie będąc kupcem, jeśli idzie o gospodarstwo rolne. Jeżeli zaś osoba prowadząca przedsiębiorstwo uboczne w większym rozmiarze prowadzi również gospodarstwo rolne w większym rozmiarze, może uzyskać odrębne zarejestrowanie w każdym z tych charakterów.

D. Kto prowadzi *gospodarstwo rolne w większym rozmiarze*, może być na żądanie swe wpisany do rejestru handlowego i przez wpis staje się kupcem rejestrowym. W przypadku powyższym punkt ciężkości leży w określeniu gospodarstwa rolnego prowadzonego w „większym rozmiarze”; jest to wyjątek od ogólnej zasady, stanowiącej, iż gospodarstwa rolnego nie uważa się za przedsiębiorstwo zarobkowe, a więc za kupca rejestrowego nie może być uważany ten, który gospodarstwo takie prowadzi. Prawo handlowe, zezwala jednak fakultatywnie na podciągnięcie pod przepisy tego prawa również tak ważnych warsztatów gospodarczych, jakimi są gospodarstwa rolne w większym rozmiarze.

Rozp. Min. Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 22 sierpnia 1934, wydane w porozumieniu z Ministrami Skarbu, Sprawiedliwości oraz Przemysłu i Handlu (D. U. R. P. Nr 79 — 1934 p. 740) określa, iż za *przedsiębiorstwa rolne, prowadzone w większym rozmiarze* uważa się gospodarstwa rolne, które: a) prowadzą rachunkowość rolniczą według zasad prawidłowej rachunkowości kupieckiej, przynajmniej przez okres dwóch lat przed zgłoszeniem się do rejestru handlowego, b) wykazują na podstawie wspomnianej rachunkowości, iż dochód brutto w okresie jednego roku, poprzedzającego zgłoszenie do rejestru handlowego, wynosił nie mniej niż 50.000 złotych. Nadto rozp. dodaje, iż jeżeli gospodarstwo rolne składa się z poszczególnych typów gospodarstw, wymienionych w art. 2 §. 3 K. H., zadośćczynienie warunkom tegoż rozp., chociażby w jednym z tych typów gospodarstw wystarczy do uznania gospodarstwa za gospodarstwo rolne, prowadzone w większym rozmiarze. Podkreślić tu należy okoliczność, iż podciągnięcie gospodarstw rolnych pod przepisy K. H. jest traktowane bardzo liberalnie; od woli prowadzącego gospodarstwo takie uzależnione jest wpisanie go do rejestru handlowego, przez co nabywa on przymiot

2. KUPIEC REJESTROWY

kupca rejestrowego. Fakultatywność tego typu kupca przejawia się także w zezwoleniu na wykreślenie z rejestru handlowego takiego kupca na każde jego żądanie; przez wykreślenie takie traci on równocześnie przymiot kupca. Powstanie więc i wygaśnięcie przymiotu kupca rejestrowego w przypadku gospodarstwa rolnego — uzależnione jest wyłącznie od woli kupca. Sąd rejestrowy obowiązany jest dokonać zarówno wpisu, jak i wykreślenia. Dodać należy, iż nawet w przypadku, gdy tego typu kupiec rejestrowy już po dokonaniu wpisu do rejestru handlowego traci warunki konieczne dla uzyskania takiego wpisu, a więc o ile w następstwie gospodarstwo jego przestało być prowadzone w większym rozmiarze, nie może sąd rejestrowy z urzędu dokonać wykreślenia z rejestru handlowego takiego kupca. Kupiec taki dalej zostaje nim, choć jest tylko kupcem „pozornym“. Zwrócić należy uwagę, iż taki wpis do rejestru posiada charakter konstytutywny; podobny charakter posiada wykreślenie z rejestru handlowego w tymże trybie dokonane, przez co prowadzący gospodarstwo rolne przestaje być nie tylko kupcem rejestrowym, lecz kupcem w ogóle. Czynności jego jednak, dokonane w okresie istnienia w rejestrze handlowym jego wpisu, muszą być uważane jako handlowe²¹⁾.

²¹⁾ Porównaj niżej w dziale niniejszym rozdział 7. „Kupiec pozorny“

Rozdział 3.

Zdolność prawna

Kupcem może być każda osoba posiadająca pełną zdolność do działania prawnego w myśl ogólnych przepisów prawa powszechnego. Jest to zasada ogólna, mająca zastosowanie również w prawie handlowym. To ostatnie jednak wytworzyło z biegiem czasu szereg odchyłeń od tej podstawy, tworząc z jednej strony ograniczenia specjalne, z drugiej zaś — specjalne ułatwienia.

A. OSOBOWOŚĆ.

Kupcami mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne. W szczególności, zaznaczyć należy, co następuje:

1. OSOBY FIZYCZNE.

Ograniczone są one w ogólnych zarysach normami prawa powszechnego, przedstawiają typ kupca jednoosobowego, jako typ klasyczny. O ograniczeniach prawa handlowego w stosunku do tych osób mowa będzie niżej, — ogólnie można stwierdzić, iż w stosunku do kupca jednoosobowego mają zastosowanie przepisy ogólne prawa handlowego z zastrzeżeniem, iż nie kolidują one z istotą kupca jednoosobowego. Nadto jednak istnieją szczególne przepisy zawarte w art. 70—73 K. H., regulujące obowiązek zgłoszenia do rejestru handlowego firmy kupca takiego oraz wyszczególniające dane podlegające zarejestrowaniu, a także omawiające przypadki prowadzenia przedsiębiorstwa zarobkowego przez mężatkę-kupca za zgodą męża, skutki braku takiej zgody oraz prawo żony kupca rejestrowego żądania wpisania do rejestru handlowego wzmianki o umowie, dotyczącej stosunków majątkowych małżeńskich. Zagadnienia powyższe zostaną omówione niżej w związku z przepisami szczególnymi, dotyczącymi się kupca.

2. OSOBY PRAWNE.

Kupcem może być również *osoba prawną*. Stanowi ona wtedy t. zw. „kupca zbiorowego”. Osoby prawne dzielić się będą na: 1-o osoby prawne prywatne i 2-o osoby prawne publiczne.

3. ZDOLNOŚĆ PRAWNA

A. *Osoby prawne prywatne* byt swój opierają na umowie prywatnej (przeważnie jednak w prawie handlowym wymagana jest forma notarialna takiej umowy), regulującej przedmiot, zakres, cel i stosunki zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne danej osoby prawnej. Należać tu będą: spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne i ewent. spółdzielnie. Spółka jawna, aczkolwiek nie została uznana według konstrukcji polskiego prawa handlowego za osobę prawną, jednak traktowana jest w wielu przypadkach i sytuacjach o jej majątek oraz odpowiedzialność. Analogicznie traktować należy również i spółkę komandytową.

B. *Osoby prawne publiczne* byt swój opierają na ustawie lub statucie normujących ich byt oraz strukturę prawną. Wyraźny przepis uregulował obowiązek zgłoszenia osób prawnych do rejestru handlowego oraz przepisał dane, ulegające zarejestrowaniu. — W ten sposób usankcjonowany został byt prawny w charakterze kupców osób prawnych, które nie są spółkami handlowymi²²). Do nich należeć będą w pierwszym rzędzie przedsiębiorstwa państwowe skomercjalizowane, oparte na przepisach rozp. Pr. R. P. z dnia 17.III.1927, które przewiduje, iż każde wydzielone przedsiębiorstwo państwowe podlega wpisowi do rejestru handlowego i z chwilą zarejestrowania rozpoczyna swą działalność jako samodzielna osoba prawna. — Podobnie traktować należy przedsiębiorstwa komunalne, o ile nie są one przedsiębiorstwami czysto zarobkowymi (np.: gazownia miejska, miejska kasa oszczędności). Tak samo — związki natury religijnej i społecznej o ile w nich przeważa element handlowy. — Do powyższej grupy zaliczyć należy również bezspornie zakłady ubezpieczeniowe, nabywające osobowość prawną przez dokonanie wpisu ich do rejestru handlowego z mocy rozporządzenia o kontroli ubezpieczeń²³).

3. NIELETNIA OSOBA.

Oprócz osoby fizycznej pełnoletniej, posiadającej pełnię praw ustawowych, kupcem na podstawie przepisu specjalnego prawa handlowego może być również i *nieletni*, którego przedsiębiorstwo prowadzi w jego imieniu ustawowy opiekun; jeżeli przedsiębiorstwo, odziedziczone przez nieletniego ma być nadal prowadzone, rada rodzinna wybierze pełnomocnika do prowadzenia w imieniu nieletniego i określi zakres jego pełnomocnictwa. Uchwała rady rodzinnej podlega zatwierdzeniu przez sąd okręgowy. Otwarcie spadku oraz pełnomocnictwo takie powinni spadkobiercy kupca rejestrowego lub ich prawni przedstawiciele zgłosić do rejestru handlowego. Przyłożenie pieczęci z powodu otwarcia spadku będzie wstrzymane a pieczęcie już przyłożone będą zdjęte natychmiast po przedstawieniu sądowi grodzkiemu zaświadczenia sądu o ustanowieniu pełnomocnika przedsiębiorstwa spadkowego. Powyższe przepisy mają odpowiednie zastosowanie również w przypadkach śmierci spółnika spółki jawnej lub komandytovej²⁴).

²²) Porównaj niżej dział IX: „Osoba prawna nie będąca spółką handlową“

²³) Porównaj niżej dział XXI: „Prawo ubezpieczeniowe“.

²⁴) Porównaj niżej w dziale niniejszym rozdział 5: „Nieletni handlujący“

III. KUPIEC

4. OSOBA NIEOBECNA.

Kupcem może być *osoba nieobecna lub zaginiona*; przedsiębiorstwo jej prowadzić może w jej imieniu ustanowiony w tym celu kurator. To samo odnosić się będzie do nieznanego spadkobiercy, w którego imieniu przedsiębiorstwo prowadzi ustawowy zastępca. Osoba, która jeszcze się nie narodziła („nasciturus“), zastąpiona przez specjalnego kuratora („ventris causa“) posiadać winna analogiczne stanowisko.

B. DZIAŁALNOŚĆ WE WŁASNYM IMIENIU.

Jednym z atrybutów przymiotu kupca jest działalność jego we własnym imieniu (ewent. we wspólnym). Stąd też z mocy przepisów prawa handlowego:

1. KUPCEM JEST: 1-o spółnik spółki jawnej, bez względu, czy ma on prawo do reprezentowania spółki, czy też został od powyższego prawa wyłączony, i to nawet w okresie likwidacji, 2-o komplementariusz (spółnik osobiste odpowiedzialny) w spółce komandytowej, 3-o kupiec (ujawniony) w spółce cichej, 4-o mąż, prowadzący we własnym imieniu przedsiębiorstwo żony, 5-o ojciec, podobnie prowadzący przedsiębiorstwo dziecka, 6-o dzierżawca lub użytkownik z ustawy lub umowy, który obce przedsiębiorstwo prowadzi w swoim imieniu, 7-o agent, 8-o komisant, 9-o ekspedytor, 10-o przewoźnik, 11-o przedsiębiorca składowy, 12-o kupiec pozorny;

2. KUPCEM NIE JEST: 1-o komandatariusz, 2-o spółnik w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością — (nawet, jeżeli w jego rękach skupione są wszystkie udziały), 3-o akcjonariusz spółki akcyjnej, 4-o zarząd i poszczególni członkowie zarządu w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i w spółce akcyjnej, 5-o władze nadzorcze i członkowie tych władz powyższych spółek, 6-o kurator nieobecnego lub zaginionego, 7-o kurator „ventris causa“, 8-o kurator spadku wakującego, 9-o wykonawca testamentowy, 10-o pełnomocnik nieletniego, wybrany przez radę rodzinną, 11-o spółnik cichy, 12-o zarządca masy upadłości, 13-o nadzorca sądowy lub z ramienia wierzycieli w postępowaniu układowym, 14-o osoba, która wydzierżawiła swe przedsiębiorstwo, 15-o osoba, która ustanowiła użytkowanie na swoim przedsiębiorstwie, 16-o żona, której przedsiębiorstwo prowadzi mąż w swoim imieniu, 17-o dziecko, którego przedsiębiorstwo podobnie prowadzi ojciec, 18-o pomocnik handlowy, 19-o pełnomocnik handlowy, 20-o prokurent, 21-o prowadzący gospodarstwo rolne, o ile nie istnieją warunki art. 7 i 8 K. H.

C. OGRANICZENIA PRAWNO - PUBLICZNE.

Prawo publiczne wprowadza dalsze *ograniczenia zdolności prawnej*, a mianowicie:

1. ZAKAZY USTAWOWE SUBIEKTYWNE.

Kupcem nie może być: 1-o sędzia, asesor lub aplikant sądowy, 2-o adwokat lub aplikant adwokacki, 3-o notariusz, 4-o wojskowy w służbie

3. ZDOLNOŚĆ PRAWNA

czynnej, 5-o urzędnik państwowy. — Jeżeli jednak osoby te prowadzą, mimo zakazów ustawowych, przedsiębiorstwo zarobkowe, to należy w imię bezpieczeństwa obrotu handlowego stosować do nich przepisy prawa handlowego. —

2. ZEZWOLENIE WŁADZY.

W pewnych przypadkach prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego uzależnione jest od uzyskania i posiadania t. zw. „k o n c e s j i”. Przemysłem koncesjonowanym z mocy rozp. Pr. R. P. z dnia 7.VI.1927 o prawie przemysłowym są: 1-o przedsiębiorstwa instalacyj wodociągowych, gazowych i elektrycznych, 2-o przemysłu kominarskiego, 3-o wyrobu i sprzedaży wszelkiego rodzaju materiałów i przedmiotów pyrotechnicznych i wybuchowych, 4-o wyrobu i sprzedaży broni i amunicji, 5-o wyrobu i sprzedaży statków powietrznych, 6-o przemysłu gospodniego, 7-o przedsiębiorstw, trudniących się dochodzeniem roszczeń, powstających z umowy o przewóz towarów do zarządów kolejowych i innych zakładów przewozowych. 8-o przedsiębiorstw, pośredniczących w nabywaniu biletów podróży kolejami, okrętami i t. p., w ekspediowaniu bagażu podróży oraz w ułatwianiu wszelkiego rodzaju udogodnień w podróży, 9-o przedsiębiorstw informacyjnych o stosunkach kredytowych i zdolności płatniczej przemysłowców i innych osób, 10-o handlu starzyzną, 11-o przemysłu zastawniczego, 12-o przedsiębiorstw sprzedaży ruchomości w drodze przetargu (sale licytacyjne), 13-o przemysłu oprawczego (rakarskiego). Ponadto uzyskania koncesji wymaga prowadzenie domu składowego oraz prowadzenie przedsiębiorstwa bankowego, z wyjątkiem spółdzielni kredytowych²⁵⁾. Istnieją również przepisy specjalne, uzależniające od otrzymania koncesji dopuszczenia do działalności na terenie R. P. zagranicznych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnych, i t. p. —

3. OGRANICZENIA CZĘŚCIOWE.

Będą to zakazy zajmowania się pewnymi określonymi czynnościami handlowymi przez określone osoby, jak np.: makler giełdowy nie ma prawa zajmowania się na własny rachunek transakcjami giełdowymi lub przedsiębiorca składowy nie może zawierać na własny lub cudzy rachunek transakcyj handlowych co do towarów, które jego koncesja pozwala mu przyjmować na skład i t. p.

4. ZAKAZY USTAWOWE OBIEKTYWNE.

Również istnieją przepisy prawa publicznego *zakazujące* prowadzenia pewnych procederów, niegodziwych lub niemoralnych z punktu widzenia społecznego. Osoby zajmujące się tymi procederami nie mogą być w żadnym przypadku uznane za kupców. Przykładowo można podać, jako procedery zakazane: lichwiarstwo, przemyt, prowadzenie i utrzymywanie domów schadzek i t. p.

²⁵⁾ Porównaj niżej działy XX: „Prawo bankowe” oraz XXI: „Spółdzielnie”.

R o z d z i a ł 4.

Prawa i obowiązki kupca

Posiadanie przymiotu kupca nakłada na osobę kupca szereg obowiązków z jednej strony, udziela też szereg uprawnień — z drugiej. Powyższe spowodowało stałą tendencję prawa średniowiecznego do rozszerzenia pojęcia kupca na osoby posiadające silne z punktu widzenia gospodarczego warsztaty zarobkowe, oraz często sztuczne wyeliminowanie z zasięgu prawa handlowego kategorii kupców drobnych o słabych wartościach ekonomicznych. Tym też tłumaczyć możemy także dzisiejsze dążenie prawa kupieckiego do odrębnego traktowania osób, prowadzących przedsiębiorstwa zarobkowe w większym rozmiarze (nawet jeżeli osoby te nie odpowiadają pojęciom ekonomicznym kupca) z jednej strony, a kupców drobnych z drugiej. Przechodząc do omówienia poszczególnych obowiązków i uprawnień kupca, zaznaczyć należy, co następuje:

A. O B O W I A Ż K I K U P C A.

1. O B O W I A Ż E K Z A R E J E S T R O W A N I A S I Ę.

Kupiec rejestrowy obowiązany jest wpisać się do rejestru handlowego²⁶). Przez wyrażenie „wpisać się“ rozumieć należy podanie do rejestru handlowego wszystkich okoliczności, do których zgłoszenia obowiązany jest dany typ kupca oraz uzyskania od Sądu Rejestrowego postanowienia tegoż Sądu, stwierdzającego dopełnienie powyższego obowiązku, jak również wniesienie do rejestru handlowego, wszelkich padanych przez kupca okoliczności; nadto konieczne jest ujawnienie zgłoszonych danych przez ich publiczne ogłoszenie. Zrozumiałe, iż obowiązek kupca rozciąga się ponadto na zgłaszanie wszelkich zmian powyższych danych, które zająć mogą podczas prowadzenia przez kupca jego przedsiębiorstwa zarobkowego. Co ulega zarejestrowaniu, jakie dane obowiązany jest kupiec wnieść do rejestru handlowego — zależy od rodzaju kupca, a raczej od typu jego odpowiedzialności wobec osób trzecich. Tam, gdzie istnieje element odpowiedzialności osobistej (kupiec jednoosobowy, spółnik jawny, komplementariusz w spółce komandytowej, kupiec ujawn-

²⁶) Porównaj niżej dział IV: „Rejestr handlowy“.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI KUPCA

niony w spółce cichej) — należy zgłosić dane, dotyczące się osób odpowiedzialnych w sposób nieograniczony (a więc ich imiona, nazwiska, stosunki majątkowe małżeńskie i t. p.), tam zaś, gdzie występuje odpowiedzialność kapitałowa (spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne), zgłoszeniu podlegają dane, określające wysokość i rodzaj podziału kapitału, z którego odpowiedzialny jest dany kupiec. — W szczególności należy zgłosić do rejestru handlowego następujące dane: 1-o *kupiec jednoosobowy*: imię, nazwisko, firmę, siedzibę, przedmiot przedsiębiorstwa, dane dotyczące zdolności kupca do działań prawnych i zmiany tych danych; nadto dołączyć należy wzór podpisu kupca, uwierzytelniony lub skreślony wobec sądu, wzmiankę o prokurze oraz wzór podpisu prokurenta również uwierzytelniony; 2-o *osoba prawna nie będąca spółką handlową*: firmę, siedzibę, przedmiot przedsiębiorstwa, imiona i nazwiska członków władz, uprawnionych do reprezentowania osoby prawnej; otwarcie i ukończenie likwidacji; zmiany powyższych danych, nadto należy załączyć statut osoby prawnej; 3-o *spółka jawna*: firmę, siedzibę, przedmiot przedsiębiorstwa, imiona i nazwiska osób, które są uprawnione do reprezentowania spółki i sposób tego reprezentowania, zmiany powyższych danych; do zgłoszenia należy dołączyć skreślone wobec sądu albo uwierzytelnione notarialnie wzory podpisów osób, uprawnionych do reprezentowania spółki; 4-o *spółka komandytowa*: dane odnoszące się do zarejestrowania spółki jawnej, a nadto: przedmiot wkładu każdego komandytariusza z zaznaczeniem, w jakiej części został wniesiony, zwroty wkładów choćby częściowe, oznaczona pieniężnie wysokość odpowiedzialności każdego komandytariusza wobec wierzycieli (suma komandytowa) i zmiany danych, 5-o *spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*: firmę, siedzibę, przedmiot przedsiębiorstwa, wysokość kapitału zakładowego, postanowienia, czy spółnik może mieć tylko jeden, czy kilka udziałów, sposób reprezentowania spółki oraz osoby zarządców, nadto fakultatywnie: wkłady niepieniężne oraz wysokość udziałów wzajemian przyznanych, czas trwania spółki i pismo przeznaczone do ogłoszeń spółki, 6-o *spółka akcyjna*: firmę, siedzibę, przedmiot przedsiębiorstwa, kapitał zakładowy, rodzaj akcyj, ilość i nominalna wartość akcyj uprzywilejowanych, sposób wpłat na akcje i wysokość kwot wpłacanych, sposób zastępstwa spółki, zarządcy i ich adresy; fakultatywnie nadto: czas trwania spółki, pismo przeznaczone do ogłoszeń spółki i zmiany powyższych danych, 7-o *towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych*: firmę, siedzibę i przedmiot przedsiębiorstwa, a nadto obszar działalności towarzystwa, wysokość kapitału zakładowego i sposób jego spłacania, ilość i wartość nominalną udziałów, korzyści, zapewnione osobom, które udzieliły kapitału zakładowego, rodzaj i zakres odpowiedzialności członków, imiona i nazwiska członków zarządu i likwidatorów oraz sposób reprezentowania przez nich towarzystwa, czas trwania towarzystwa, jeżeli jest ograniczony, pismo wskazane w statucie dla publicznych obwieszczeń, postanowienia statutu, zezwalające na ubezpieczenie nieczłonków, otwarcie i ukończenie likwidacji i zmiany powyższych danych.

Zgłoszenie do rejestru handlowego w stosunku do kupca, posiada skutek deklaracyjny (kupiec jednoosobowy, spółka jawna) lub konstytutywny (spół-

III KUPIEC

ka komandytowa, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna). Kupiec rejestrowy winien dopełnić obowiązku dokonania wpisu do rejestru w ciągu czternastu dni od daty zajścia określonej okoliczności, nie tylko pod groźbą pozbawienia go uprawnień z prawa handlowego płynących, lecz także narażony jest na ukaranie go przez Sąd Rejestrowy grzywną do złotych pięciuset, przy czym w razie niewykonywania nakazu dokonania wpisu — grzywna może być powtarzana, a w razie jego wykonania — darowana. Niedokonanie wpisu przez kupca — powodować może nadto uskutecznienie odnośnego wpisu przez Sąd Rejestrowy z urzędu.

2. PROWADZENIE RACHUNKOWOŚCI KUPIECKIEJ.

Kupiec rejestrowy również obowiązany jest *prowadzić* według zasad prawidłowej rachunkowości kupieckiej²⁷⁾ taką *księgowość handlową*, jaka ze względu na rodzaj i rozmiar przedsiębiorstwa jest konieczna celem ujawnienia stanu majątkowego i interesów handlowych. Obowiązek ten podyktowany jest troską ustawodawcy o rzetelność i prawdziwość stosunków w obrocie gospodarczym. Księgowość kupiecka stanowi obraz działalności kupca przez cały czas jego życia prawnego i, podobnie, jak rejestr handlowy — służy zagwarantowaniu zasady bezpieczeństwa obrotu. — Dzięki prawidłowej księgowości otrzymuje się całokształt dokonywanych przez kupca czynności handlowych, ocenę sposobu prowadzenia przedsiębiorstwa oraz stopę zyskowności zarówno poszczególnych transakcyj, jak i całości przedsiębiorstwa. — Powyższy obowiązek prowadzenia rachunkowości wiąże się bezpośrednio z szeregiem ustawowych obowiązków dodatkowych; kupiec bowiem obowiązany jest nadto do *przechowywania* przez lat dziesięć wszelkich ksiąg handlowych, listów otrzymywanych, odpisów listów wysyłanych, faktur i innych pism, dotyczących zapisów. Przy księgach handlowych termin ten liczy się od końca roku kalendarzowego, w którym został uskuteczniiony ostatni zapis do księgi (art. 56 K. H.). Obowiązek ten jest logiczną konsekwencją naczelnego obowiązku prowadzenia ksiąg handlowych, i ma na celu możliwość każdorazowej kontroli rachunkowości kupca w okresie lat dziesięciu, a więc w okresie, który — przy szybkości obrotu handlowego — w zupełności wystarcza do zakończenia i zlikwidowania wszelkich transakcyj handlowych. —

Istnieją nadto dalsze skutki prowadzenia ksiąg handlowych: kupiec obowiązany jest przy rozpoczęciu przedsiębiorstwa, tudzież na koniec każdego roku obrotowego — *sporządzać inwentarz i bilans*. Tak sporządzony inwentarz i bilans winien kupiec podpisać; przy spółkach jawnych i komandytowych — podpisać winni wszyscy spółnicy, upoważnieni do prowadzenia spraw spółki; przy spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach akcyjnych — osoby, upoważnione do reprezentowania na zewnątrz praw spółki. W tych ostatnich spółkach istnieje nadto dalszy obowiązek przedłożenia inwentarzy i bilansów, po ich sporządzeniu i po ich

²⁷⁾ Porównaj niżej dział VII: „Rachunkowość kupiecka“.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI KUPCA

zatwierdzeniu przez zgromadzenie spółników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub walne zgromadzenie akcjonariuszy spółki akcyjnej wraz z rachunkiem zysków i strat — Sądowi Rejestrowemu. Obowiązek ten łączy się również z nakazem *publicznego ogłaszania* w pismach *bilansu i rachunku zysków i strat* w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, w których kapitał przewyższa sumę złotych 250.000, w spółkach akcyjnych i w bankach kredytu krótkoterminowego. Kupiec rejestrowy jest obowiązany w ciągu trzech miesięcy po upływie roku obrotowego przedstawić Sądowi Rejestrowemu inwentarz i bilans, sporządzone na koniec roku obrotowego. Osoby prawne powinny przedstawić Sądowi Rejestrowemu wymienione dokumenty w ciągu dwóch tygodni po zatwierdzeniu rocznego bilansu przez organ do tego powołany. Jeżeli z mocy szczególnego przepisu prawa — przedsiębiorstwo obowiązane jest składać w określonym terminie roczne bilanse władzy administracyjnej — równocześnie należy skutecznie przedstawić inwentarz i bilansu Sądowi Rejestrowemu.

3. UJAWNIAENIA PUBLICZNE MAJĄTKOWYCH STOSUNKÓW MAŁŻEŃSKICH.

Obowiązek ten wynika również z zasady jawności rejestru handlowego, gdyż publiczne ujawnienie umowy przedślubnej (interczy) winno nastąpić przez wpis do rejestru handlowego. Obowiązek ten ma na celu przestrzeganie bezpieczeństwa obrotu handlowego i uniemożliwienie handlującemu, względnie jego współmałżonkowi dokonywania czynności na szkodę wierzyceli. O ile żadna umowa przedślubna między małżonkami nie została zawarta, stosunki majątkowe regulowane są rzędem ustawowym. Pod panowaniem rządu wyłączności — majątek żony pozostaje jej własnością, a jedynie prawo nadaje mężowi zarząd i użytkowanie tym majątkiem (albo tylko zarządu). Brak wzmianki w rejestrze handlowym o istnieniu umowy przedślubnej między kupcem a jego współmałżonkiem stwarza domniemanie prawne braku faktycznego istnienia takiej umowy. Stąd u osób zainteresowanych w działalności kupca może istnieć domniemanie, iż stosunki między małżonkami uregulowane są systemem ustawowym, podczas gdy w rzeczywistości być może inaczej. Celem niewprowadzenia powyższych osób w błąd, prawo nakazuje ujawnianie umowy, regulującej stosunki majątkowe między kupcem a jego małżonkiem. Obowiązek ten jednak odnosić się może tylko do tych kupców, których odpowiedzialność jest ustawowo przewidziana w sposób nieograniczony i osobisty. Będzie więc ten obowiązek miał zastosowanie jedynie w stosunku do: 1-o kupca jednoosobowego, 2-o spółnika w spółce jawnej, 3-o spółnika komplemantarusza w spółce komandytowej i 4-o kupca ujawnionego w spółce cichej²⁸⁾.

4. OGŁOSZENIE UPADŁOŚCI.

Obowiązkiem również kupca jest *zgłoszenie w odpowiednim czasie oświadczenia w sądzie o z a p r z e s t a n i u w y p ł a t*. Prawo upadłości-

²⁸⁾ Porównaj też niżej rozdział 6: „Stanowisko kobiety na tle prawa handlowego“.

III. KUPIEC

we stanowi, iż kupiec rejestrowy obowiązany jest nie później, niż w ciągu dwóch tygodni od dnia zaprzestania płacenia długów, zgłosić w sądzie wniosek o ogłoszenie upadłości, chyba, że wniósł podanie o otwarcie postępowania układowego; reprezentant spółki akcyjnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i osoby prawnej oraz likwidator spółki jawnej lub komandytowej również są obowiązani zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości w ciągu dwóch tygodni od dnia ujawnienia, że majątek spółki lub osoby prawnej nie wystarcza na zaspokojenie długów, chyba, że wnieśli podanie o otwarcie postępowania układowego. — Krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności, nie jest podstawą ogłoszenia upadłości. Obowiązek powyższy podyktowany został dążeniem do zapewnienia najdalej idącego bezpieczeństwa obrotu handlowego oraz zagwarantowania wierzycielom kupca rzetelności i uczciwości ze strony tego ostatniego w chwili, gdy się sam przekona, iż dalej przedsiębiorstwa prowadzić nie jest w stanie²⁹⁾.

5. UŻYWANIE FIRMY.

Obowiązkiem również, choć na uprawnieniu opartym, jest nakaz prawa handlowego *o b r a n i a f i r m y przez każdego kupca rejestrowego*. Nakaz taki znajdujemy pośrednio w przepisach stanowiących o tym, jakie dane winny być przez kupca zgłoszone do rejestru handlowego³⁰⁾; tak więc, jeśli idzie o kupca jednoosobowego, spółkę jawną, spółkę komandytową, spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, spółkę akcyjną — prawo handlowe przepisuje zgłoszenie do rejestru handlowego obranej firmy.

6. PROKURA.

Dalszym obowiązkiem, związanym również bezpośrednio z uprawnieniem kupca, jest obowiązek *z g ł o s z e n i a p r o k u r y* do rejestru handlowego w przypadku, gdy kupiec prokury udzielił i z uprawnień swych chce korzystać³¹⁾.

7. SUMIENNOŚĆ DZIAŁALNOŚCI KUPIECKIEJ.

Prawo handlowe przewiduje nadto obowiązek, sięgający już podłożem swym etyki zawodowej stanu kupieckiego. Jest to obowiązek *d o k ł a d a n i a s u m i e n n o ś c i s t a r a n n e g o k u p c a*³²⁾, o ile przy wykonywaniu czynności handlowej zastrzeżony jest dlań obowiązek staranności. — Sumienność powyższa jest starannością specjalną, wyższego rodzaju, powodującą obowiązek działalności ze specjalną ostrożnością i starannością dalej posuniętą,

²⁹⁾ Porównaj niżej dział XXVII: „Prawo upadłościowe“.

³⁰⁾ Porównaj niżej dział V: „Firma“.

³¹⁾ Porównaj niżej dział VIII: „Pełnomocnicy handlowi“, rozdział 2 „Prokura“.

³²⁾ Porównaj niżej dział XIV: „Czynności handlowe“, oraz XVI: „Zobowiązania handlowe, część ogólna“.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI KUPCA

nawet niż w swoich sprawach. Prawo handlowe przewiduje zaistnienie takiej staraności w szeregu przypadkach, np.: przy umowie agencyjnej, komisowej i t. p.

B. PRAWA KUPCA.

1. PRAWO KUPIECKIE.

Podstawowym uprawnieniem kupca o pełni praw (rejestrowego) jest przywilej korzystania z normy specjalnego prawa kupieckiego. Zgodnie bowiem z subiektywnym ujęciem struktury polskiego kodeksu handlowego, prawo handlowe reguluje jedynie stosunki handlowe między kupcami, stanowiąc rodzaj prawa zawodowego. — Skutkiem powyższego naczelnego założenia cały szereg poniżej wyliczonych przywilejów i uprawnień będzie miał zastosowanie jedynie w stosunku do kupca, tak, iż te pozostałe uprawnienia mają raczej charakter pochodny naczelnego uprawnienia korzystania z norm prawa handlowego.

2. SKUTKI CZYNNOŚCI HANDLOWYCH.

Główną konsekwencją powyższej naczelnej zasady jest to, iż wszelkie czynności prawne, związane z prowadzeniem przez kupca przedsiębiorstwa, są czynnościami handlowymi³³), a domniemywa się, że każda czynność prawna kupca jest czynnością handlową. Powyższa zasada powoduje wiele uprawnień i ułatwień obrotu handlowego dla kupca. Obrót handlowy wymaga szybkości działania, uproszczenia form i odrzucenia zbytecznych ostrożności prawa powszechnego. Stąd też czynności będące (lub też uznane) handlowymi — korzystać będą również z uproszczonego trybu postępowania handlowego. Powyższe odnosić się będzie: 1-o do nabycia prawa własności³⁴); odmienne uregulowanego, niż przez prawo powszechne; 2-o do zastawu handlowego³⁵); 3-o prawa zatrzymania³⁶); 4-o do solidarnej odpowiedzialności³⁷); 5-o do zwolnienia z pisemnej formy dla celów dowodowych³⁸) i t. p.

3. PRAWO DO FIRMY.

Dalszym uprawnieniem kupca jest jego prawo do firmy³⁹). Prawo powyższe posiada bowiem jedynie kupiec rejestrowy, tak, iż stanowi ono odwrotność obowiązku wpisania się do rejestru handlowego przez takiego kupca.

³³) Porównaj niżej dział XIV: „Czynności handlowe“.

³⁴) Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdział 2 „Prawo własności“.

³⁵) Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdział 3 „Prawo zastawu“.

³⁶) Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdz. 4 „Prawo zatrzymania“.

³⁷) Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdział 1 „Przepisy ogólne“.

³⁸) Porównaj niżej dział XVI: „Zobowiązania handlowe“, rozdział 1 „Przepisy ogólne“.

³⁹) Porównaj niżej dział V: „Firma“.

III. KUPIEC

4. PROKURA.

P r o k u r⁴⁰⁾, jako specjalny rodzaj pełnomocnictwa handlowego polega na formalnym, nieograniczonym pełnomocnictwie do prowadzenia cudzego przedsiębiorstwa zarobkowego w imieniu i na rachunek właściciela tegoż przedsiębiorstwa, oraz do podpisywania firmy. Ten rodzaj pełnomocnictwa upoważnia do wszystkich czynności sądowych i pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem jakiegokolwiek przedsiębiorstwa zarobkowego. Dzięki powyższemu przepisowi prokurent posiada prawo do samodzielnego działania, występowania i podpisywania w imieniu przedsiębiorstwa oraz pod jego firmą w najszerszym znaczeniu; jedynym ograniczeniem prokurenta w stosunku do osób trzecich jest norma nakazująca, mimo istnienia prokury, wydania wyraźnego i specjalnego pełnomocnictwa prokurentowi w przypadkach: zbycia przedsiębiorstwa, wydzierżawienia i ustanowienia na nim prawa użytkowania oraz zbywania i obciążania nieruchomości. — Przez tak szeroki zakres działania prokurenta, odciąża on znakomicie samego kupca w jego czynnościach zawodowych; prokury jednak może udzielić tylko i jedynie kupiec rejestrowy, przez co prawo do ustanowienia w swoim przedsiębiorstwie prokurenta — stanowi wyraźny przywilej kupca rejestrowego. —

5. POSTĘPOWANIE UKŁADOWE.

Uprawnieniem kupca jest możność korzystania z przepisów o postępowaniu układowym. Kupiec posiadający dostateczne środki do zupełnego zaspokojenia wszystkich swoich wierzycieli, który jednak wskutek wyjątkowych, a niezależnych od niego okoliczności zaprzestał czasowo wypłat lub przewiduje w najbliższej przyszłości konieczność czasowego ich zaprzestania, może się zwrócić do sądu z prośbą o dopuszczenie go do postępowania układowego; powyższe dobrodziejstwo ustawowe przyznane jest także kupcowi nierejestrowemu.

6. SZCZEGÓLNE UPRAWNIENIA.

Przepisy K. H. przewidują szereg dalszych uprawnień kupca. Są to mianowicie normy specjalne, stanowiące odchylenie od przepisów prawa powszechnego w przedmiocie a) *prawa własności*⁴¹⁾; b) *prawa zastawu*⁴²⁾ i c)

7. PRAWO JURYSDYKCJI.

Jurysdykcja specjalna kupiecka przewidziana jest w K.P.C. — Rozp. Ministra Sprawiedliwości z dnia 24.XII.1928, utworzyło na *prawa zatrzymania*⁴³⁾.

⁴⁰⁾ Porównaj niżej dział VIII: „Pełnomocnicy handlowi“, rozdział 2 „Prokura“.

⁴¹⁾ Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdział 2 „Prawo własności“.

⁴²⁾ Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdział 3 „Prawo zastawu“.

⁴³⁾ Porównaj niżej dział XV: „Prawo rzeczowe handlowe“, rozdz. 4 „Prawo zatrzymania“.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI KUPCA

terenie Państwa w sądach okręgowych 13-cie wydziałów handlowych. Kupiec, w odróżnieniu od niekupca, posiada przywilej rozpatrywania wszelkich spraw cywilnych, związanych z prowadzeniem przez niego przedsiębiorstwa zarobkowego, w wydziale handlowym, w kompletach sądowych, w których zasiadają obok sędziego — przewodniczącego nadto dwaj sędziowie handlowi, wybierani spośród kupców. Dzięki temu przywilejowi, kupiec posiada zabezpieczenie praw swego stanu, a nadto zyskuje pewność, iż sprawy będą podlegały nie tylko osądzeniu zgodnie z przepisami prawa, ale również przy uwzględnieniu zwyczajów i usance'ów handlowych. — Kupiec pozwany w procesie, może zgłosić do sądu wniosek o przekazanie wydziałowi handlowemu sprawy wniesionej lub skierowanej do wydziału cywilnego. Wniosek taki może pozwany zgłosić w odpowiedzi na pozew, a jeżeli odpowiedzi nie wniósł — nie później, jak na pierwszej rozprawie, albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego.

8. PRAWO WYBIERALNOŚCI.

Kupiec, z racji swej przynależności do stanu kupieckiego posiada prawo wybieralności do ciał reprezentacji zawodowej (stowarzyszenia i związki kupców) oraz do ciał samorządu gospodarczego, jak izby handlowo-przemysłowe⁴⁴⁾, giełdy⁴⁵⁾ i t. p. — Nadto kupiec posiada prawo wybieralności (czynne i bierne) sędziów handlowych, zgodnie z przepisami rozporządzenia Pr. R. P. z dnia 6.II.1928 o ustroju sądów powszechnych; na podstawie tegoż rozporządzenia — sędziów handlowych mianuje Minister Sprawiedliwości na trzy lata po wysłuchaniu opinii Ministra Przemysłu i Handlu spośród osób przedstawionych przez właściwe izby przemysłowo-handlowe. Sędzią handlowym może być ten, kto posiada obywatelstwo polskie, korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich, jest nieskazitelnego charakteru, ukończył trzydzieści lat życia, włada językiem polskim w słowie i piśmie oraz posiada faktyczną znajomość obrotu handlowego i zwyczajów handlowych.

⁴⁴⁾ Porównaj niżej dział XXV: „Izby Przemysłowo-Handlowe“.

⁴⁵⁾ Porównaj niżej dział XXV: „Giełdy“.

R o z d z i a ł 5.

Nieletni handlujący

Zasadą powszechną jest, iż dla ważności dokonanej czynności konieczne jest posiadanie odpowiedniego wieku, granica którego jest ustawowo uregulowana, czyli ważne dokonać czynności może jedynie osoba pełnoletnia. — Nieletni nie posiada w ogóle zdolności prawnej do działania, bądź też czynny jego mogą być w pewnych okolicznościach w następstwie unieważnione. O ile powyższa zasada słuszną jest na podłożu prawa powszechnego, gdzie samodzielna działalność prawna małoletniego jest stosunkowo nikła; a prawo przekłada interesy nieletniego nad interesy osób trzecich, znajdujących się z nim w stosunkach obrotu, o tyle zastosowanie powyższej zasady nie będzie słuszne w ramach prawa handlowego. Normy powyższe powodowałyby silne zachwianie zasady bezpieczeństwa obrotu handl., a możliwość ewentualnego późniejszego unieważnienia dokonywanych przez małoletniego transakcyj handlowych — stworzyć musiałoby stan niepewności i chwiejności prawnej. Aby uniknąć zbyt licznych komplikacji, mogących powstać na powyższym tle — prawo handlowe wprowadziło normy specjalne, odmienne od przepisów prawa powszechnego.

Wobec tego, iż do chwili obecnej przepisy regulujące zdolność prawną małoletniego nie zostały jeszcze zunifikowane, zmuszeni będziemy w krótkim zarysie odtworzyć sobie przepisy ustaw dzielnicowych, omawiających powyższe zagadnienia.

I. W *Polsce Centralnej* stanowiskiem małoletnich zajmuje się K. C. K. P., który przewidywał możliwość usamowolnienia małoletniego i upoważnienia go do czynności prawnych przez władzę rodzicielską lub opiekuńczą. Małoletni taki winien mieć kuratora, którym z prawa jest ojciec lub matka, w ich zaś braku zostaje mianowany kurator przez radę rodzinną; zakres działania takiego małoletniego jest ograniczony jedynie do czynów prostego zarządu swym majątkiem; nie może on samodzielnie wyzbywać się nieruchomości, a przy wypuszczaniu ich w najem lub dzierżawę, ograniczony jest terminem trzyletnim; nie może zaciągać pożyczki bez uchwały rady rodzinnej; nie może przedsiębiorać ani bronić sprawy, dotyczącej się własności dóbr nieruchomości i t. p.; nie może kwitować kapitałów bez asystencji swego kuratora, a wszelkie czynności prawne przez niego wbrew powyższym przepisom powzięte

5. NIELETNI HANDLUJĄCY

mogą być przez sąd miarkowane. — Na tle powyższych przepisów wyjątek stanowił jedynie przepis, który małoletniego usamowolnionego i upoważnionego do czynności handlowych — na tle prawa handlowego równa w uprawnieniach z pełnoletnim.

Małoletni, usamowolniony, do czynności handlowych upoważniony, uważa się za pełnoletniego co do wszelkich działań, dotyczących się tychże interesów handlowych, nie wyłączając zaciągania zobowiązań co do swych nieruchomości, oraz obciążania ich i zbywania; upoważnienie takie może być udzielone tylko małoletniemu, mającemu ukończonych lat ośmnaście; upoważnienia udziela ojciec, w razie śmierci, ograniczenia zdolności do działań prawnych lub nieobecności ojca — matka, a w braku ojca i matki — uchwała rady rodzinnej, potwierdzona przez sąd; upoważnienie ze strony ojca lub matki powinno być udzielone w formie aktu notarialnego.

Jeżeli idzie o małoletniego, który na skutek śmierci spadkobiercy stał się właścicielem przedsiębiorstwa zarobkowego, to K. H. podaje regulatywy: W razie śmierci kupca spadkobiercy i ich prawni przedstawiciele powinni zawiadomić o tym właściwy sąd okręgowy. Osoby te powinny, o ile możliwości jednocześnie oświadczyć, kto i w ciągu jakiego czasu będzie w charakterze pełnomocnika zarządzał przedsiębiorstwem spadkowym, i określić zakres pełnomocnictwa lub też oświadczyć, że przedsiębiorstwo zawieszają. Oświadczenia tego rodzaju nie będą uważane za przyjęcie spadku. Jeżeli przedsiębiorstwo, odziedziczone przez nieletniego, ma być nadal prowadzone, rada rodzinna wybierze pełnomocnika do prowadzenia przedsiębiorstwa w imieniu nieletniego i określi zakres jego pełnomocnictwa. Uchwała rady rodzinnej podlega zatwierdzeniu przez sąd okręgowy. Otwarcie spadku oraz pełnomocnictwo, powinni spadkobiercy kupca rejestrowego lub ich prawni przedstawiciele zgłosić do rejestru handlowego. Do zgłoszenia dołączyć należy skreślony wobec sądu albo uwierzytelniony notarialnie wzór podpisu pełnomocnika. Przyłożenie pieczęci z powodu otwarcia spadku będzie wstrzymane, a pieczęcie już przyłożone będą zdjęte natychmiast po przedstawieniu sądowi grodzkiemu zaświadczenia sądu o ustanowieniu pełnomocnika przedsiębiorstwa spadkowego. Przepisy stosuje się odpowiednio w razie śmierci spółnika spółki jawnej lub komandytowej⁴⁶⁾.

2. Na *Kresach Wschodnich* powyższe zagadnienia uregulowane były K. C. R. (T. X. cz. I. Zwod. Zakon.) traktującymi o opiece i kurateli nad nieletnimi. Z mocy tegoż prawa nieletni, którzy skończyli lat siedemnaście, obejmuje zarząd swego majątku, lecz zaciągania długów, wydawania zobowiązań, zarządzania swymi kapitałami i t. p. może jedynie dokonać za zgodą i podpisem swoich kuratorów, bez czego wydane przezeń zobowiązania są nieważne. Powyższe odnosi się również z mocy art. 223 tegoż prawa i do osób handlujących, zarówno takich, nad którymi opieka się już skończyła, jak i pozostających pod opieką o ile jeszcze są nieletnie, zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku. — Natomiast, jeśli idzie o nieletniego, któremu otworzył się spadek obejmujący

⁴⁶⁾ Porównaj niżej dział VIII: „Pełnomocnicy handlowi“, rozdział 7: „Pełnomocnik przedsiębiorstwa spadkowego“.

III. KUPIEC

mujący również przedsiębiorstwo zarobkowe, to wobec rozciągnięcia z mocy obowiązującej dekretu o rejestrze handlowym również na Ziemię Wschodnie — zastosowanie miały przepisy tegoż dekretu, zmienione wyżej podanymi przepisami K. H.

3. W dzielnicach Polski, podlegających *prawu austriackiemu* zdolnością prawną nieletniego kupca zajmował się K. C. A., stanowiąc, iż małoletni, który wyszedł z lat dzieciństwa może w określonych przez ustawę granicach, samodzielnie i swobodnie gospodarować bez pomocy i opieki zewnętrznej; gospodarowanie takie jednak nie rozciąga się na samodzielne prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego, gdyż to prowadzenie przerasta zakres działalności przyznany małoletniemu przez ustawę. Do prowadzenia jednak przedsiębiorstwa zarobkowego bez żadnych zastrzeżeń posiadać może prawo jedynie nieletni upełnoletniony, gdyż wtedy staje się całkowicie zrównany w swych prawach i obowiązkach z osobą pełnoletnią. Do czasu upełnoletnienia nieletni nie może sam prowadzić przedsiębiorstwa zarobkowego, natomiast prowadzić je za niego może jego zastępca ustawowy na podstawie specjalnego zezwolenia sądu, wydanego bądź celem rozpoczęcia takiego przedsiębiorstwa bądź też kontynuowania działalności kupieckiej.

4. *Na ziemiach zachodnich*, podległych *prawu niemieckiemu*, K.C.N. regulował zagadnienia zdolności prawnej nieletnich. Nieletni poniżej lat ósmnastu i nieusamowolniony nie może w ogóle zarządzać swym majątkiem, zaciągać długów i obowiązywać się; we wszelkich tego rodzaju działalnościach musi zastąpić go opiekun (zastępca), działający na rzecz i w imieniu nieletniego pod nadzorem Sądu Opiekuńczego. Dla rozpoczęcia lub zwinienia przedsiębiorstwa zarobkowego winien zastępca uzyskać specjalne zezwolenie tego sądu, jak również dla szeregu czynności zastrzeżonych wyraźnie przez ustawę. W stosunku do małoletnich powyżej lat siedmiu, przepis zezwalał na udzielenie przez ustawowego zastępcę za zgodą sądu opiekuńczego nieletniemu zgody na samodzielne prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego; taki nieletni posiadał pełną zdolność do czynności prawnych, wynikających z prowadzenia jego przedsiębiorstwa z wyjątkiem czynności prawnych, do dokonania których sam zastępca winien mieć zezwolenie sądu opiekuńczego. Pod rządem nowego polskiego prawa handlowego obecnie nie jest możliwe upoważnienie nieletniego przed ukończeniem lat 18. do prowadzenia przedsiębiorstwa handlowego; nieletni jednak mający lat ósmnaście, upełnoletniony uchwałą sądu opiekuńczego ma stanowisko osoby pełnoletniej, a jeśli idzie o takiego kupca — jest całkowicie zrównany w prawach i obowiązkach z kupcem pełnoletnim.

Reasumując obecnie przepisy dzielnicowe odnoszące się do nieletnich, uznać należy, iż na tle nowego prawa handlowego ujednolajniono stanowisko nieletniego kupca, przez uregulowanie zagadnienia normami przepisów przechodnich do K. H. — Dzięki powyższym normom małoletni kupiec, upoważniony do prowadzenia samodzielnego przedsiębiorstwa zarobkowego, zrównany jest w swej działalności z kupcem pełnoletnim, korzystającym z pełni praw. W szczególności ma powyższe zastosowanie do zaciągania zobowiązań co do swych nieruchomości oraz do ich obciążania i zbywania; o ile taki nieletni handlujący przy prowadzeniu przedsiębiorstwa zarobkowego dokona jednej

5. NIELETNI HANDLUJĄCY

z wyżej podanych czynności, związanej z własnością nieruchomości, odpada obecnie możliwość ich ewentualnego zaczepienia i późniejszego unieważnienia. Naturalnie powyższe zrównanie małoletniego z pełnoletnim zachodzi jedynie co do czynności prawnych, związanych z jego działalnością handlową, nie odnosi się natomiast do innych dziedzin życia prawnego małoletniego kupca. — Powyższe przepisy mieć będą zastosowanie zawsze w przypadkach udzielenia małoletniemu zezwolenia na prowadzenie handlu przez władzę rodzicielską lub opiekuńczą. Jeżeli jednak małoletni prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe bez powyższego zezwolenia, nie może być uważany za kupca, a działalność jego podporządkowana będzie przepisom prawa powszechnego, nie zaś handlowego.

R o z d z i a ł 6.

Stanowisko kobiety na tle prawa handlowego

W obecnym stanie rozwoju prawa kobieta została całkowicie zrównana w swych prawach i obowiązkach z mężczyzną; przejawia się to podobnie, jak w prawie publicznym, politycznym — również i w prawie prywatnym, tak powszechnym, jak i szczególnym — handlowym. Z powyższych względów prawodawca nie uważał za stosowne wspominać odrębnie o prawach kobiet, obejmując je również ogólnym pojęciem kupca. Kobieta niezamężna, a więc pan-
na, rozwódka lub wdowa w wykonywaniu swego przedsiębiorstwa zarobkowego podpada pod wszystkie ogólne normy prawa handlowego. Natomiast kobieta zamężna, skutkiem istnienia między małżonkami różnorodnych stosunków majątkowych, poddana jest normom szczególnym prawa handlowego. Prawo nasze zajmuje się również powyższymi zagadnieniami, poświęcając specjalne przepisy: a) mężatce handlującej, i b) żonie kupca.

A. MĘŻATKA HANDLUJĄCA.

Naczelną zasadą, regulującą stanowisko mężatki handlującej w K. H., jest przepis stanowiący, iż mężatka, prowadząca przedsiębiorstwo zarobkowe jest kupcem, chociażby je prowadziła bez zgody męża. Jednak sytuacja prawna mężatki powodować musi zaistnienie przepisów szczególnych. Pamiętać bowiem należy, iż o ile każda osoba fizyczna, bez względu na płeć występująca na tle prawa handlowego posiada pełnię prawa, ale również pełnię obowiązków (w szczególności, gdy idzie o odpowiedzialność nieograniczoną), o tyle — gdy do czynienia mamy z podmiotami prawnymi, związanymi więzami małżeńskimi, kwestia ich praw i obowiązków komplikuje się przez wzajemną współzależność ich stosunków majątkowych. O ile między małżonkami istnieje umowa przedślubna, stosunki majątkowe uregulowane są przepisami tej umowy, w przeciwnym przypadku stosuje się do nich przepisy t. zw. rządu ustawowego. — Przy systemie rozdzielności każdy z małżonków zachowuje własność oraz zarząd i prawo użytkowania swojego majątku, tak, iż wobec osób trzecich odpowiedzialność majątkowa jednego z małżonków nie narusza w niczym praw majątkowych drugiego współmałżonka. Natomiast sy-

stem wyłączności powodować musi rozgraniczenie praw współmałżonków przy zaistnieniu odpowiedzialności osobistej drugiego małżonka.

Z drugiej jednak strony pamiętać należy, iż zgodnie z dążeniem zrównania uprawnień kobiety w obliczu prawa, Kodeks Handlowy stara się przeprowadzić pełne równouprawnienie, bez względu na płeć. Zgodnie z tym, żona może stawać w sądzie bez upoważnienia męża; jeżeli jednak sprawa dotyczy majątku, pozostającego podług prawa lub umów, między małżonkami zawartych, pod zarządem i użytkowaniem męża, potrzebne jest upoważnienie lub przypozwanie męża, wyjąwszy przypadek, gdy żona prowadzi przedsiębior. zarob. za zgodą męża, albo za jego zgodą uczestniczy jako spółnik w spółce jawnej lub komandytowej, tudzież w razie wytoczenia przez żonę sprawy przeciwko mężowi. Skutkiem powyższego mężatka-kupiec została zrównana z mężczyzną. Zagadnienie obecnie przez nas omawiane ma dwa oblicza: z jednej strony sprzeciw męża może mieć wpływ na stosunki wzajemne małżonków związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, z drugiej zaś ma wpływ na prawa wierzycieli małżonki handlującej. Analizując powyższe, zaznaczyć należy co następuje:

Bezsporne jest, iż bez względu na sprzeciw męża, mężatka handlująca nie traci przymiotu kupca; wyłania się jednak kwestia w jaki sposób może w praktyce mąż zrealizować swoje prawo sprzeciwu, a więc uniemożliwić swej żonie zajmowanie się handlem. *Prawo małżeńskie osobowe* pozaborcze nie daje mężowi żadnego uprawnienia ani też środków do realizacji zakazu zajmowania się handlem. Inaczej jednak będzie się przedstawiało na tle *prawa małżeńskiego majątkowego*, albowiem we wszystkich tych przypadkach, gdy bądź z ustawy, bądź też na podstawie umowy mężowi przysługuje prawo zarządu i użytkowania, mąż — zakazując żonie prowadzenia przedsiębiorstwa zarobkowego i wykonywując swe prawo zarządu — w rzeczywistości uniemożliwi żonie wykonywanie zawodu kupieckiego. Z drugiej jednak strony sprzeciw męża może mieć wpływ na stosunek wierzycieli mężatki handlującej do jej majątku — względnie nawet do innych majątków, mogących być zabezpieczeniem roszczeń wierzycieli. Powyższe ma swe odbicie zarówno w prawie materialnym, jak i formalnym.

Jeśli idzie o prawo materialne specjalne, to sprawa odpowiedzialności uregulowana została istnieniem lub brakiem zgody męża na prowadzenie przedsiębiorstwa przez żonę handlującą. Mężatka, która prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe za zgodą męża, odpowiada za zobowiązania powstałe przy prowadzeniu tego przedsiębiorstwa, także tym majątkiem, na którym mężowi z mocy prawa lub umów małżeńskich, służy prawo zarządu i użytkowania lub inne uprawnienia, i to bez względu na powyższe uprawnienia. — Odpowiedzialność ciąży również na majątku wspólnym, o ile wspólność majątkowa istnieje za życia małżonków, tak, iż wierzycielom służy prawo zaspokojenia z majątku żony (bez względu na prawo męża) oraz z majątku wspólnego, bez względu na to, czy w chwili powstania należności posiadali wiadomości o prawach męża. Wspólność majątkowa nie stanowi rządu ustawowego, aczkolwiek przewidziana jest przez ustawodawstwa obowiązujące na ziemiach Rzeczypospolitej; rząd wspólności może regulować sto-

III. KUPIEC

sunki majątkowe między małżonkami, o ile jest zastrzeżony w specjalnej umowie przedślubnej (intercyzie). Pod pojęciem wspólności majątkowej rozumiemy: a) wspólność ogólną, b) wspólność ruchomości i dorobków czyli t. zw. wspólność francuską i c) wspólność dorobków. Te trzy typy wspólności prawo nazywa wspólnością majątkową istniejącą za życia małżonków. Do majątków wspólności powyższych typów ma zastosowanie przepis K. H., natomiast, jeśli idzie o typ wspólności zastrzeżonej na wypadek śmierci, czyli t. zw. wspólności polskiej, należy z całą stanowczością odrzucić możliwość rozciągnięcia odpowiedzialności wobec wierzycieli żony z majątku wspólnego, albowiem za życia małżonków w ogóle majątek wspólny nie istnieje.

Te normy nowego prawa zmieniły radykalnie stanowisko mężatki handlującej; o ile uprzednio prawo wymagało zezwolenia męża na prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego, o tyle obecnie wystarcza zgoda męża, stanowiąca przesłankę formalną, konieczną nie tyle dla ugruntowania praw żony handlującej, jak dla zabezpieczenia praw jej wierzycieli. Jeżeli mąż nie udzielił żonie zgody na prowadzenie przedsiębiorstwa, nie pozbawia to żony prawa jego prowadzenia, a jedynie wierzyciele żony z transakcyj zaistniałych przy prowadzeniu przez nią jej samodzielnego przedsiębiorstwa, nie mają prawa zaspokojenia swych roszczeń z majątku żony, w stosunku do którego mąż posiada swoje odrębne uprawnienia, oparte bądź na ustawie, bądź na umowie (intercyzie). Jeżeli natomiast mąż zgodę powyższą wyraził, wierzyciele ci mogą czynić poszukiwania zarówno na majątku własnym żony bez oglądania się na powyższe uprawnienia na tym majątku męża, jak i na majątku wspólnym małżonków w przypadku istnienia między nimi za życia wspólności majątkowej. Pamiętać należy, iż zasady powyższe mają zastosowanie jedynie w stosunku do wierzycieli, których należności powstały w związku z samodzielnym prowadzeniem przez żonę przedsiębiorstwa zarobkowego. — Wierzyciele mogą szukać zabezpieczenia na powyższych majątkach bez względu na prawa majątkowe męża i to prawa zarówno o charakterze rzeczowym, czy też obligacyjnym, tak, iż nawet uprawnienia męża ujawnione w księgach hipotecznych nie mogą się ostać wobec praw wierzycieli, jeżeli mąż figuruje jako właściciel lub współwłaściciel nieruchomości — wierzyciel egzekwujący nie może występować bezpośrednio z egzekucją do majątku nieruchomego, lecz musi bądź wystąpić z powództwem przeciwko mężowi o zezwolenie na prowadzenie egzekucji, bądź też uzyskać od niego dobrowolną zgodę; jeśli natomiast mąż nie figuruje w takim charakterze w wykazie hipotecznym, lecz majątek nieruchomy znajduje się w jego posiadaniu — do prowadzenia egzekucji wystarczającym jest tytuł uzyskany tylko przeciwko żonie.

Stronę techniczną oraz skutki zgłoszenia braku zgody ze strony męża reguluje K. H., stanowiąc, iż jeżeli mężatka jest kupcem rejestrowym, mąż może żądać wpisania do rejestru handlowego wzmianki, że żona prowadzi przedsiębiorstwo bez jego zgody; nie może on powoływać się na brak zgody w stosunku do wierzycieli, będących w dobrej wierze, których roszczenia, związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez żonę, powstały przed wpisem powyższej wzmianki; jeżeli przedsiębiorstwo mężatki ma oddziały — rozstrzyga wpis w rejestrze handlowym zakładu głównego. W ten sposób brak powyższej

6. STANOWISKO KOBIETY NA TLE PRAWA HANDLOWEGO

wzmianki stanowi dostateczną podstawę domniemania prawnego, iż żona prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe za zgodą męża. O ile natomiast mężatka handlująca nie jest kupcem rejestrowym, odpada możliwość zgłoszenia wzmianki o zgodzie lub jej braku do rejestru handlowego, tak iż zastosowanie będą miały zasady ogólne prawa powszechnego, co do wyrażenia zgody, którą mąż może objawić słowami i powszechnie przyjętymi znakami lub takim zachowaniem się, iż wierzyciel może wysnuć mniemanie o istnieniu lub braku zgody. W przypadkach tych ciężar dowodu istnienia zgody leży na wierzycielu, podczas gdy w przypadku art. 72 K. H. — spoczywa on na mężu żony handlującej.

Zaznaczyć należy, iż przepisy K. H. odnoszą się zarówno do mężatki — kupca rejestrowego, jak i kupca nierejestrowego; w obu tych przypadkach wierzyciele żony mogą dochodzić swych praw również na majątku, na którym mężowi służy prawo zarządu i użytkowania i t. p. oraz majątku wspólnego, pod warunkami omówionymi wyżej. Natomiast inaczej przedstawiać się będzie powyższa odpowiedzialność majątkowa w przypadkach separacji co do stołu i łoża, gdy mąż już nie może mieć wpływu na działalność żony oraz w przypadkach, gdy domniemanie, przez nas wyżej podniesione, istniejące w braku wpisu sprzeciwu męża do rejestru — nie może mieć zastosowania wobec nieobecności męża lub jego niezdolności prawnej; w tych bowiem przypadkach zastosowanie winno mieć domniemanie przeciwne, a mianowicie, iż mężatka handlująca odpowiada wobec swych wierzycieli jedynie z majątku jej osobistego. — Dzięki wyraźnym dyspozycjom powyższych artykułów, oprócz uregulowania zasad odpowiedzialności poszczególnych małżonków, stworzone zostały normy ochraniające wierzycieli handlującego małżonka. Przez sprawdzenie stanu faktycznego, ewentualnie przez przekonanie się o istnieniu lub braku wzmianki o zgodzie męża w rejestrze handlowym, wierzyciel mężatki-kupca zorientować się może co do zakresu jej odpowiedzialności majątkowej.

Podniesione wyżej skutki mają zastosowanie jedynie w czasie trwania związku małżeńskiego oraz połączonego z powyższym oddziaływania wzajemnych stosunków majątkowych małżonków na prawa osób trzecich z małżonkami kontrahujących. Z chwilą ustania związku małżeńskiego — przepisy te stają się bezprzedmiotowe, a więc przede wszystkim z chwilą śmierci męża żona handlująca nie będzie dalej związana podanymi wyżej przepisami, dalej powyższe mieć też będzie miejsce w razie rozvodu małżonków oraz ich separacji osobowej i majątkowej; mąż separowany, który nie zażądał wpisania do rejestru handlowego wzmianki o swoim sprzeciwie, wolny jest jednak od odpowiedzialności majątkowej wobec wierzycieli. Zdaniem naszym również powyższe mieć winno zastosowanie w przypadku, gdy mąż handlującej, sam będąc również kupcem, znajduje się w stanie upadłości, gdy z mocy ustawy odebrany jest mu zarząd i prawo rozporządzania majątkiem; jako poparcie powyższego stanowiska służyć będzie przepis pr. up., stanowiący, iż w skład masy upadłości jednego z małżonków wchodzi również rzeczy ruchome, znajdujące się we wspólnym ich władaniu; w przypadku tym mąż nie ma prawa ani też potrzeby składania do rejestru handlowego sprzeciwu swego, gdyż nie posiada

III. KUPIEC

pełni zdolności do działania prawnego, w szczególności zaś na tle stosunków majątkowych. Zastępujący go zaś w prawach majątkowych syndyk masy upadłości również nie ma potrzeby ani obowiązku zgłaszania podobnego sprzeciwu, choćby z tego względu, że wyodrębniony majątek masy upadłości nie odpowiada nigdy wobec wierzycieli żony nawet z majątku wspólnego włączonego do masy.

B. ŻONA HANDLUJĄCEGO.

Odwrotnością stanu faktycznego, wyżej omówionego, będzie sytuacja żony handlującego. Prawo bowiem chronić musi nie tylko uprawnienia wierzycieli kupca, ale też i uprawnienia jego żony, o ile je ona posiada w sposób niewątpliwy. — Roszczenia majątkowe żony mogą jedynie opierać się na umowie przedślubnej (intercyzie), stanowiącej prawem przepisany i nie nasuwający wątpliwości dowód uregulowania w sposób umowny (a nie domniemany) stosunków majątkowych między małżonkami. Na podstawie wyraźnych przepisów prawa, kupiec odpowiedzialny osobiście za swoje zobowiązania handlowe⁴⁷⁾ (kupiec jawny, spółnik jawny, spółnik kompletantariusz) obowiązany jest wnieść do rejestru handlowego wzmiankę dotyczącą jego stosunków majątkowych. Powyższe ma na celu zabezpieczenie praw osób trzecich, mogących na podstawie rejestru handlowego orientować się w stosunkach majątkowych kupca. O ile w rejestrze handlowym brak wzmianki o istnieniu intercyzy kupca — powoduje to domniemanie nieistnienia takiej umowy, co z kolei skutkuje zupełne nieuznanie umowy, dotyczącej stosunków majątkowych, nawet o ile ona istnieje pomimo braku odnośnej wzmianki w rejestrze. — Z kolei nieuznanie istnienia umowy przedślubnej — powoduje przyznanie wierzycielom handlowym kupca rejestrowego prawa do zaspokojenia swoich roszczeń, opartych na transakcjach związanych z prowadzeniem przez tegoż kupca jego przedsiębiorstwa zarobkowego, na całym majątku danego kupca, nie oglądając się na majątkowe prawa żony, jakie ta z mocy umowy również posiada w stosunku do tego majątku. Stanowisko powyższe oparte jest na zasadzie, iż kontrahent kupca rejestrowego z ostrożności będzie kontrolował stan rejestru i, o ile w rejestrze handlowym nie znajdzie żadnej wzmianki w rubryce piątej działu „A“ dotyczącej uregulowania stosunków majątkowych małżeńskich — może mniemać z całą pewnością, iż powyższe stosunki między kupcem rejestrowym a jego żoną oparte są na rzędzie ustawowym; mając takie uzasadnione przeświadczenie — kontrahent kupca rejestrowego może mniemać, iż cały majątek, będący pod zarządem tego kupca stanowi tegoż własność, stąd zaś oczywiście — przyszłe zabezpieczenie rzeczowe ewentualnych roszczeń, mogących wyniknąć w stosunku do kupca w czasie pozostawania z nim w stosunkach handlowych.

Od powyższej generalnej zasady odpowiedzialności wobec wierzycieli z całego majątku będącego w zarządzie kupca rejestrowego istnieć będą jedynie dwa wyjątki: 1) o ile w związku z wyżej powiedzianym istnieje w rejestrze

⁴⁷⁾ Dotyczy powyższe tylko kupca rejestrowego.

handlowym wzmianka wskazująca na istnienie umownych praw żony do powyższego majątku, 2) o ile wierzyciele kupca mimo braku takiej wzmianki w rejestrze handlowym wiedzieli dokładnie, iż z mocy umowy majątkowej małżeńskiej żona kupca posiada powyższe umowne prawa na majątku kupca.

Chcąc jednak umożliwić żonie kupca — który mimo istnienia takiej umowy, nie wniósł jej do rejestru handlowego — ochronę swych praw, prawo stanowi, iż żona kupca rejestrowego może żądać wpisania w rejestrze handlowym wzmianki o umowie, dotyczącej stosunków majątkowych małżeńskich, i o zmianach, jakie by zaszły w tych stosunkach, załączając do zgłoszenia potrzebne dokumenty, celem przechowywania ich w aktach rejestrowych; umowy powyższe nie mają skutków wobec wierzycieli, będących w dobrej wierze, których roszczenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa przez kupca powstały po zawarciu umów, a przed ich wpisaniem; jeżeli przedsiębiorstwo kupca ma oddziały, rozstrzyga wpis w rejestrze zakładu głównego. Podobnie żona spółnika jawnego może żądać wpisania do rejestru wzmianki o umowie, dotyczącej stosunków majątkowych, małżeńskich; prawo to służy również i żonie spółnika komandytowego, odpowiedzialnego w sposób nieograniczony. W związku z powyższym upoważnieniem żony kupca rejestrowego należy jeszcze zwrócić uwagę na to, iż żądanie wpisu wzmianki do rejestru oznacza umieszczenie w rubryce piątej działu „A” jedynie adnotacji o istniejącym akcie, regulującym stosunki majątkowe małżeńskie; nie jest konieczne podanie pełnego brzmienia tego aktu, albo też pewnych szczegółów. Wobec tego, że w zbiorze dokumentów rejestrowych musi się zawsze znaleźć oryginał lub urzędownie poświadczony odpis takiego aktu — każda osoba zainteresowana, po przeczytaniu wzmianki w rejestrze, będzie mogła przejrzeć powyższy dokument⁴⁸⁾. Nadto pamiętać należy, iż uprawnienie do żądania wpisu do rejestru zawsze oparte być musi na akcie umowy majątkowo-małżeńskiej, albowiem opisane wyżej wzmianki dotyczyć mogą jedynie praw żony wynikających z umowy, nie zaś z ustawy.

Wpis wzmianki o istniejącej umowie między małżonkami ma skutki nie tylko deklaracyjno-informacyjne lecz przede wszystkim prawotwórcze. Albowiem od wpisu tego uzależnione jest powstanie uprawnienia żony przeciwstawienia swoich praw majątkowych do majątku męża jej przysługujących — wobec wierzycieli męża; z drugiej zaś strony wobec wierzycieli, których wierzytelności powstały przed dokonaniem tego wpisu — uprawnienia żony nie mogą być przeciwstawione, nawet jeżeli wierzytelności te, chronologicznie biorąc, powstały już po zawarciu między małżonkami umowy majątkowej w następstwie nie ujawnionej. Decydującym momentem dla powstania uprawnień żony jest chwila dokonania wpisu, a więc uznać należy, iż miarodajną będzie nie data ogłoszenia w „Monitorze Polskim” (zasada ogólna art. 23), lecz chwila rzeczywistego dokonania wpisu w rejestrze handlowym (wyjątek od zasady ogólnej). Z kolei zwrócić należy uwagę, iż zasady wyżej podniesione mają zastosowanie jedynie do wierzycieli męża handlującego, o ile ich wierzytelności

⁴⁸⁾ Porównaj niżej dział IV: „Rejestr handlowy”, rozdział 3: „Szczególne przypadki zgłoszeń”.

III. KUPIEC

oparte są na bezpośrednich stosunkach związanych z prowadzeniem przez tegoż kupca jego przedsiębiorstwa zarobkowego, a więc, gdy mamy do czynienia z wierzytelnościami natury handlowej, nie zaś cywilnej. W stosunku bowiem do tych ostatnich, gdy wierzyciele wysuwają roszczenia niezwiązane z przedsiębiorstwem kupca, przepis art. 73 K. H. nie ma w ogóle zastosowania, a więc żona kupca nie musi dla obrony swoich praw zgłaszać wniosku do rejestru handlowego, a wierzyciele cywilni nie mogą skierować swych roszczeń do majątku kupca z pominięciem praw żony, zasłaniając się brakiem ujawnienia istniejącej między małżonkami umowy majątkowej.

Wyżej omówione zasady mogą mieć zastosowanie w przypadku, gdy handlujący mąż jest kupcem rejestrowym, a więc, gdy dopuszczalny jest tryb ujawnienia intercyzy w drodze zgłoszenia odpowiedniego wpisu do rejestru handlowego. Inaczej jednak będzie się przedstawiało powyższe, gdy mieć będziemy do czynienia z kupcem nierejestrowym; odpada bowiem z zasady możliwość ujawnienia umowy małżeńskiej w rejestrze. Wobec absolutnego milczenia ustawy w materii powyższej w związku ze stanowiskiem żony i wierzycieli kupca nierejestrowego, dojść musimy do wniosku, iż zastosowanie mieć będą ogólne zasady prawa powszechnego; niedopuszczalność zastosowania zasady K. H. powoduje z kolei zrównanie praw żony oraz wierzycieli kupca nierejestrowego w stosunkach roszczeniowych do jego majątku. Przy zbiegu roszczeń wierzyciela, czy to handlowego, czy to cywilnego kupca nierejestrowego z roszczeniami jego żony — w każdym przypadku prawa wszystkich tych osób są równe: a więc z jednej strony intercyza ma skutki zawsze i wobec wszystkich, bez względu na ogłoszenie jej, z drugiej jednak strony istnienie tej intercyzy wobec wierzycieli nie nadaje żonie stanowiska uprzywilejowanego. Nadto, o ile z okoliczności faktycznych okaże się, iż czynności prawne, a mianowicie sporządzenie majątkowej umowy przedślubnej i t. p., zostały dokonane przez kupca nierejestrowego i jego żonę w zмовie na szkodę wierzycieli — ci ostatni mogą wystąpić na drodze sądowej o uznanie powyższych czynności za bezskuteczne w stosunku do nich.

R o z d z i a ł 7.

Kupiec pozorny

W przypadkach, w których kupiec nierejestrowy uzyskał wpis do rejestru handlowego, albo też, gdy nadal w rejestrze tym figuruje, mimo, iż faktycznie stracił już warunki kupca rejestrowego, prawo chroni interesy osób trzecich, działających w zaufaniu i dobrej wierze, stanowiąc, iż w stosunku do działającej w dobrej wierze osoby trzeciej, która powołuje się na wpis pewnej osoby jako kupca do rejestru handlowego, niedopuszczalny jest zarzut, że nie było lub nie ma podstaw do wpisu. Tak więc na bezpodstawność wpisu nie może się powołać kupiec, zarówno ten, który wpis taki (obojętnie w jaki sposób) uzyskał, jak i ten, kogo wpisano do rejestru bez jego wniosku, nawet wbrew jego woli z urzędu, o ile nie starał się on bezzwłocznie o wykreślenie z rejestru handlowego.

Skutki powyższych przepisów są bardzo poważne, gdyż odbierają wpisanemu do rejestru handlowego kupcowi pozornemu możliwość odpierania wobec osób trzecich domniemań prawnych, z zarejestrowania płynących, a sprzecznych z rzeczywistym stanem rzeczy. Pozorny więc kupiec w stosunkach zewnętrznych wobec osób trzecich, działających w dobrej wierze, nie może występować w obrocie jako pełnoprawny kupiec rejestrowy; stanowisko jego w obrocie można scharakteryzować tym, iż posiadać on będzie wszystkie obowiązki, natomiast żadnych praw przyznanych przez prawo handlowe kupcowi rejestrowemu, a więc jedynie wobec swoich kontrahentów *uważany* będzie za kupca rejestrowego wraz z wszystkimi z uznania tego płynącymi skutkami⁴⁹⁾: stąd też występując w obrocie wobec osób trzecich nie może on powoływać się na brak przymiotu kupca rejestrowego, nie może odmówić prawnym czynnościom swoim charakteru handlowego, nie może zaprzeczyć, iż ustanowiony przez niego prokurent nie jest prokurentem, lecz tylko pełnomocnikiem. Z drugiej jednak strony kupiec taki występując w obrocie może żądać traktowania go nie jako kupca rejestrowego, gdy kontrahent jego nie jest w dobrej wierze co do świadomości istnienia pozorności przymiotu ze strony kupca; skutkiem tego może domagać się, aby wobec takiego kontrahenta czynności jego były uważane za niehandlowe, zaś aby do działalności jego miały zastosowanie przepisy prawa cywilnego, nie zaś handlowego i t. p.

⁴⁹⁾ Porównaj niżej dział IV: „Rejestr handlowy“.

III. KUPIEC

Podobnie wobec tego, kto został wpisany do rejestru handlowego, osoby trzecie nie mogą zasłaniać się zarzutem, że nie było podstawy do wpisu, chyba że wpisany świadomie uzyskał wpis bezpodstawny. Stąd też wobec osób trzecich kupiec taki musi być uważany za kupca rejestrowego, czynności jego — za czynności handlowe i t. p. — Ustawa nie dopuszcza do powstania sytuacji takiej w której, w zależności od woli osoby trzeciej z kupcem pozornym kontrahującym — stosunki wzajemne między stronami raz byłyby regulowane prawem cywilnym, raz handlowym; sytuacja taka wprowadziłaby chaos w stosunkach wiążących strony i groziłaby poważnym zachwianiem zasady bezpieczeństwa obrotu. Decyduje się więc ustawa na jednolite traktowanie zagadnienia pozorności widzianego z obu stron kontrahujących. Jedynym wyjątkiem od powyższego jest przypadek, gdy kupiec pozorny uzyska wpis do rejestru świadomie bezpodstawny; w przypadku tym bowiem osoba kontrahująca z takim kupcem może mu zarzucić całkowitą bezpodstawność wpisu — skutkiem czego może żądać uznania — iż działalność kupca pozornego nie podpada w ogóle pod rządy prawa handlowego lecz cywilnego, z czego płynąć będą ważne dla stron konsekwencje, jak np. brak przywileju pierwszeństwa zaspokojenia, prawa zatrzymania i t. p.

Na podstawie powyższego dojść należy do ustalenia, iż regulując instytucję kupca pozornego prawo handlowe przeprowadza w całej pełni zasadę jawności rejestru handlowego w znaczeniu pozytywnym i negatywnym, dopuszczając jedynie odchylenia od tej zasady w przypadkach: 1) gdy bądź brakuje dobra wiara ze strony kontrahenta (bo kupiec pozorny zawsze jest w złej wierze), 2) gdy zaistnieje podstęp ze strony pozornego kupca; stąd też wynika reguła podstawowa, iż kupca pozornego traktuje się na równi z kupcem prawdziwym tylko na korzyść trzecich, działających w dobrej wierze, na jego zaś korzyść tylko wtedy, gdy nie można mu dowiedzieć, że świadomie uzyskał wpis bezpodstawny.

W ten sposób prawo przewiduje istnienie kupców rejestrowych i zarejestrowanych, którzy nie mogą nimi być (i w istocie swą nimi nie są), ale którzy za takich winni być uważani ze względu na potrzeby obrotu handlowego i bezpieczeństwa tegoż obrotu. Kupcy ci należą więc tylko formalnie do kategorii kupców rejestrowych, będąc właściwie „kupcami pozornymi“. W ten sposób stworzona została fikcja prawna, konieczna jednak dla ochrony uczciwości życia kupieckiego. — Wobec pozorności jedynie przymiotu kupca — należy uważać, iż przepis istnieje jedynie dla ochrony osób trzecich, nie może być natomiast podstawą do wykorzystania powyższej pozorności dla uzyskania przywilejów kupca rejestrowego. Podobnie w prawie publicznym bez znaczenia będzie powyższa pozorność: kupiec pozorny nie będzie karany z art. 280 K.K. w przypadku nieprowadzenia ksiąg handlowych⁵⁰⁾ lub też wobec władzy rejestrowej kupiec pozorny nie może się zasłaniać dokonaniem pozornego wpisu; uznać należy, iż w każdym przypadku stwierdzenia pozorności wpisu Sąd rejestrowy może wymusić, w drodze przez prawo przewidzianej, usunięcie wpisu lub też usunąć go z urzędu (art. 17 K. H.).

⁵⁰⁾ Porównaj niżej dział VII: „Rachunkowość kupiecka“, rozdział 7: „Sankcje“.

7. KUPIEC POZORNY

Uzupełnieniem norm dotyczących się kupca pozornego będzie przepis, iż wobec osób trzecich, działających w dobrej wierze, kupiec nie może zasłaniać się zarzutem, że dane wpisane zgodnie z jego zgłoszeniem, nie są prawdziwe („zasada jawności rejestru pozytywna“). Jeżeli natomiast pewne dane wpisano do rejestru handlowego niezgodnie ze zgłoszeniem kupca lub bez jego zgłoszenia (z urzędu), kupiec nie może zasłaniać się wobec osób trzecich, działających w dobrej wierze, zarzutem, że dane te nie są prawdziwe, jeżeli zaniechał wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie lub wykreślenie wpisu. Słuszne jest aby — kto wpis do rejestru zgłosił i zażądał wciągnięcia go i ogłoszenia, lub jeżeli wpis w tej postaci, w jakiej został wciągnięty, był albo stał się niezgodnym z istotnym stanem rzeczy — nie zatroszczył się o usunięcie go z rejestru — ponosił skutki takiego wciągnięcia i ogłoszenia⁵¹⁾.

Ogólne zasady prawa handlowego wprowadzają jako naczelny przepis, iż jeżeli prawo nie stanowi inaczej, wszystkie wpisy do rejestru będą ogłaszane w „Monitorze Polskim“, a od daty „Monitora Polskiego“, w którym wpis został ogłoszony, nikt w stosunku do kupca nie może zasłaniać się nieświadomością zarejestrowanych danych. Powyższa generalna zasada rejestru handlowego posiada nieliczne wyjątki, do których również należy omawiany obecnie przypadek wpisu kupca rejestrowego; uznać należy, iż w tym przypadku ogłoszenie wpisu nie jest potrzebne do uzyskania przymiotu kupca, gdyż przymiot ten nabyla się przez samo zarejestrowanie, tak iż decydującą jest chwila wpisu, bez względu na późniejsze ogłoszenie w „Monitorze Polskim“.

W związku jednak z przeprowadzoną obecnie analizą stanowiska kupca pozornego, przypomnieć należy, iż nie wolno mieszać pojęcia kupca pozornego z pojęciem kupca formalnego. Różnica istotna zachodząca pomiędzy tymi dwoma pojęciami sprowadza się do tego, iż kupiec pozorny, wpisany do rejestru handlowego pomimo, że nie był lub nie ma podstawy do wpisu, *uchodzi tylko za kupca rejestrowego* wobec osób trzecich, nie będąc nim w rzeczywistości, podczas, gdy kupiec formalny, który uzyskał prawidłowy wpis do rejestru handlowego, posiadając wszelkie prawne i faktyczne warunki konieczne dla nabycia przymiotu kupca rejestrowego — *pozostaje nadal kupcem rejestrowym* pomimo utraty podstawy wpisu, a mianowicie mimo zmniejszenia się prowadzonego przezeń przedsiębiorstwa lub gospodarstwa. — Skutkiem powyższego rozróżnienia kupiec rejestrowy formalny posiada w dalszym ciągu wszelkie prawa i obowiązki kupca o pełni praw i wykreślenie go z rejestru handlowego może być dokonane tylko i wyłącznie na podstawie jego woli; kupiec natomiast pozorny uchodzi jedynie za kupca rejestrowego wobec osób trzecich ze względu na ochronę bezpieczeństwa obrotu handlowego, nie zaś jego własnych interesów; wykreślenie go zaś z rejestru handlowego może nastąpić wbrew jego woli, z urzędu.

⁵¹⁾ Pogląd ten wyraziło orzeczenie Sądu Najwyższego w sprawie S. N. I. C. Zb. 107/1928.

R o z d z i a ł 8.

Kupiec nierejestrowy

A. UWAGI OGÓLNE.

O ile kupcem rejestrowym jest każdy kupiec, mający obowiązek lub prawo wniesienia swej firmy do rejestru handlowego, i w rejestrze tym uwidoczniony — to kupcem nierejestrowym będzie wielki krąg osób, zajmujących się zarobkowo i zawodowo handlem, będących kupcami w szerokim ekonomicznym znaczeniu tego słowa, którzy jednak wobec wyraźnego i katerycznego przepisu prawa, nie mogą znaleźć się w rejestrze handlowym. Tak więc wpis jedynie do rejestru handlowego stanowi w prawie naszym granicę tych dwóch wielkich kategorii kupców.

Kupiec rejestrowy jest kupcem o pełni praw, do niego stosować się mogą jedynie przepisy o firmie, rejestrze handlowym, prokurze, spółkach handlowych i t. p.. kupiec natomiast nierejestrowy, nie podpada w zupełności pod powyższe przepisy prawa specjalnego. Na ogół można stwierdzić, iż — z małymi wyjątkami — przepisy księgi pierwszej polskiego K. H. odnoszą się tylko i wyłącznie do kupców rejestrowych, podczas, gdy przepisy księgi drugiej — obejmują wszystkich handlujących, a więc również i kupców nierejestrowych.

Normą jurysdykcyjną, regulującą stosunki prawne kupca nierejestrowego (oprócz księgi drugiej K. H. i ustaw szczególnych jak np.: prawo przemysłowe z dnia 7.VII.1927), będą przepisy prawa powszechnego, a więc w pierwszym rzędzie — Kodeksu Zobowiązań, mające zastosowanie w tych wszystkich licznych przypadkach, w których stosunki prawne kupca rejestrowego zostały uregulowane przepisami księgi pierwszej Kodeksu Handlowego.

B. ZASADY SZCZEGÓLNE.

Oprócz już wyżej podkreślonego momentu zastosowania do kupca nierejestrowego — jako norm rządzących jego stosunkami prawnymi — norm prawa przemysłowego, prawa cywilnego oraz księgi drugiej K. H., wypada na tym miejscu przedstawić odmienności wynikłe na tle prawa handlowego, różniące

8. KUPIEC NIEREJESTROWY

instytucję kupca rejestrowego od instytucji kupca nierejestrowego; w szczególności podkreślamy:

a) *rejestr handlowy* ujęty w całości, jako odrębna instytucja prawa handlowego, odnosi się wyłącznie do kupca rejestrowego;

b) *firma* — zarówno w znaczeniu: przedmiotu prawa kupca do jej ochrony, jak i oznaczeniu przedsiębiorstwa ma zastosowanie jedynie do kupca rejestrowego;

c) tylko kupiec rejestrowy może korzystać z instytucji *prokury*; kupiec nierejestrowy ograniczony jest jedynie do posługiwania się pełnomocnictwem;

d) obowiązek prowadzenia *prawidłowej rachunkowości* (księgowości kupieckiej) leży tylko na kupcu rejestrowym; dla kupca nierejestrowego wystarcza wobec prawa handlowego prowadzenie rachunków pozwalających na zorientowanie się w stanie jego majątku;

e) tylko do kupca rejestrowego odnoszą się przepisy o *zbyciu przedsiębiorstwa*, wyodrębniające skutki tegoż zbycia w zależności od dokonania go w akcie notarialnym lub akcie prywatnym;

f) tylko do kupca rejestrowego odnoszą się w powyższych przypadkach przepisy o *solidarnej odpowiedzialności* zbywcy z nabywcą przedsiębiorstwa;

g) sprzeciw męża wpisany do rejestru handlowego, a odnoszący się co do braku jego *zezwoleń na prowadzenie przez żonę* przedsiębiorstwa zarobkowego odnosi się jedynie do przypadków, gdy żona jest kupcem rejestrowym;

h) tylko żona kupca rejestrowego ma prawo domagania się umieszczenia w rejestrze handlowym wzmianki o istniejącej między małżonkami *umowie, regulującej stosunki majątkowe*;

i) przepisów Kodeksu Handlowego o *sprzedaży na raty* nie stosuje się, gdy nabywcą jest kupiec rejestrowy; mają one zastosowanie jednak, gdy nim jest kupiec nierejestrowy;

j) jedynie kupiec rejestrowy ma obowiązek zgłoszenia do sądu *wniosku o ogłoszenie sobie samemu upadłości* w terminie 2 tygodni od chwili zaistnienia podstawy do ogłoszenia upadłości;

k) odpowiedzialność dzierżawcy przedsiębiorstwa *solidarna* z wydzierżawiającym ma miejsce jedynie gdy ten ostatni jest kupcem rejestrowym;

l) odpowiedzialność wydzierżawiającego przedsiębiorstwo *solidarna* z dzierżawiającym, za czyny *przed zarejestrowaniem dzierżawy*, ma zastosowanie tylko wtedy, gdy wydzierżawiający jest kupcem rejestrowym.

R o z d z i a ł 9.

Wzory wpisów rejestrowych

Podane przez nas wzory wpisów do rejestru handlowego nie odpowiadają rzeczywistym wpisom; nazwiska i dane faktyczne są przez nas dowolnie dobrane.

Starając się dać Czytelnikowi możliwie najbardziej przejrzysty obraz wpisów, kierowaliśmy się względem na oszczędność miejsca i dlatego niektóre wpisy, które w zasadzie winny być zapisywane oddzielnie — podajemy równolegle, by nie przedłużać tablic.

III. KUPIEC

1	2	3	4
<i>N. kolejny wpisu.</i>	<i>Firma. Siedziba. Przedmiot przedsię- biorstwa. Oddziały.</i>	<i>Imię i nazwisko kupca jednoosobowego lub spół- ników.</i>	<i>Prokura.</i>
1	„Polska Płyta“ M. F. Skład instru- mentów muzycznych w Warszawie, ul.	M. F. w Warszawie, ul...	Ł. P. udzielono sa- modzielnej prokury.
2		M. F. zmarł. Spadkobierca- mi jego są H.F., S.F. i L.F., wszyscy z Warszawy.	

1	2	3	4
1		S. F. zmarł. H. F. wyszła za mąż i obecnie nosi na- zwisko Fr.	
2			Prokura L. P. wygasła.
3			

9. WZORY WPISÓW REJESTROWYCH

5	6	7	8
<i>Stosunki prawne kupca jednoosobowego lub spółki i spółników. Imiona i nazwiska osób, uprawnionych do reprezentowania spółki lub osoby prawnej.</i>	<i>Likwidacja. Upadłość. Odroczenie wypłat. Postępowanie układowe.</i>	<i>Nr. i stronica akt. Data wpisu. Podpis sekretarza.</i>	<i>Uwagi.</i>
Pomiędzy właścicielem firmy a małżonką jego H. z domu O. nastąpił na mocy interecyzy z dnia 9/21 grudnia 1899 r. układ ustalający wyłączność majątkową i wspólność dorobku.		R. H. A. XX 207 1 26 lutego 1926 (—) podpis sekretarza.	
Współwłasność niepodzielna z tytułu spadku po zmarłym M. F. Do reprezentowania firmy uprawnieni są wszyscy spadkobiercy łącznie. Weksle i czeki podpisują wszyscy spadkobiercy łącznie. Pokwitowania z odbioru pieniędzy, towarów, oraz pełnomocnictwa sądowe podpisuje jeden ze spadkobierców.		R. H. A. XX 207 2 6 września 1930 r. (—) podpis sekretarza.	Dalsze wpisy patrz: R. H. A. XLIII—133.
5	6	7	8
Do reprezentowania firmy uprawnieni są H. Fr. i L. F. Zobowiązania weksłowe podpisują oboje spadkobiercy łącznie. Wszelkie umowy, dokumenty i pokwitowania podpisuje każdy z nich samodzielnie.		R. H. A. XLIII str. 25 dn. 24.IX.1934 r. (—) podpis sekretarza.	Poprzednie wpisy patrz R. H. A. XX — 207.
	Postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 18.IV.1935 r. ogłoszona została upadłość firmy. Syndykiem mianowany został G. L.	R. H. A. XLIII str. 28 dn. 25.IV.1935 r. (—) podpis sekretarza.	
	Wskutek przeprowadzenia postępowania upadłościowego firma została zlikwidowana.	R. H. A. XLIII str. 31 dn. 12.VIII.1936 r. (—) podpis sekretarza.	Firma została wykreślona z Rejestru.

III. KUPIEC

1	2	3	4
<i>N. kolejny wpisu.</i>	<i>Firma. Siedziba. Przedmiot przedsię- biorstwa. Oddziały.</i>	<i>Imię i nazwisko kupca jednoosobowego lub spół- ników.</i>	<i>Prokura.</i>
1	Alicja Parzychowska „Moja Sypialnia“ Pracownia i Skład bielizny damskiej i pościelowej w War- szawie, ul.	Alicja Parzychowska, Warszawa, ul....	
2		Alicja Parzychowska zosta- ła ubezwłasnowolniona; o- piekunem jej został Stefan Gryziński, brat.	
3			
4		Alicja Parzychowska zmar- ła, a ponieważ mąż jej zmarł wcześniej, dziedziczą przedsiębiorstwo nieletnie dzieci — Michał, Franci- szek i Maria Parzychowscy.	Jan Kaliciński i Mi- kołaj Duda otrzyma- li łączną prokurę.
5	Firma obecnie brzmi I. Makuszyńska i J. Fontasiak. „Moja Sypialnia“. Pracow- nia i Skład bielizny damskiej i pościelo- wej w Warszawie. Zakład główny mieś- ci się przy ul., ot- warto oddział przy ul.	Na mocy aktu notarialnego, sporządzonego przed No- tariuszem S. w Warszawie przedsiębiorstwo zostało sprzedane Stanisławie Ma- kuszyńskiej i Jadwidze Fontasiak w dniu 3.V. 1938 r. N. Rep. 1321.	Prokura J. Kaliciń- skiego i M. Dudy ustała.

9. WZORY WPISÓW REJESTROWYCH

5	6	7	8
<i>Stosunki prawne kupca jednoosobowego lub spółki i spółników. Imiona i nazwiska osób, uprawnionych do reprezentowania spółki lub osoby prawnej.</i>	<i>Likwidacja. Upadłość. Odroczenie wyplat. Postępowanie układowe.</i>	<i>Nr. i stronica akt. Data wpisu. Podpis sekretarza.</i>	<i>Uwagi.</i>
Andrzej Parzychowski, mąż właścicielki przedsiębiorstwa oświadczył, iż Alicja Parzychowska prowadzi przedsiębiorstwo bez jego zgody.		R. H. A. XXXVIII—117 1 1 maja 1936 (—) podpis sekretarza.	
Firmę reprezentuje Stefan Gryziński.		R. H. A. XXXVIII—117 2 15 czerwca 1937. (—) podpis sekretarza.	Wpisano z mocy postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie Nr. i uchwały Rady Familijnej z dnia w sprawie Nr.
Nadzorcą sądowym przedsiębiorstwa został mianowany Adwokat L. M.	Z mocy postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 15.VIII.1937 — wszczęto postępowanie układowe.	R. H. A. XXXVIII—117 3 23.VIII.1937. (—) podpis sekretarza.	
Zarząd przedsiębiorstwa sprawuje z ramienia Rady Familijnej —opiekun główny Dyonizy Jastrzębski, wuj nieletnich.	Postępowanie układowe zostało umorzane.	R. H. A. XXXVIII—117 4 7.II.1938. (—) podpis sekretarza.	
Przedsiębiorstwo prowadzone jest przez Stanisławę Makuszyńską i Jadwigę Fontasiak jako spółka jawna.		R. H. A. XXXVIII—117 5 5 maja 1938. (—) podpis sekretarza.	

III. KUPIEC

1	2	3	4
<i>N. kolejny wpisu.</i>	<i>Firma. Siedziba. Przedmiot przedsię- biorstwa. Oddziały.</i>	<i>Imię i nazwisko kupca jednoosobowego lub spół- ników.</i>	<i>Prokura.</i>
1	Magdalena Wąsowska. Tkalnia artystyczna kilimów i pracownia artystycznych rękodzieł i ręcznie malowanych przedmiotów, wchodzących w zakres ozdób wnętrza domowego. Warszawa, ul. Marszałkowska 35.	Magdalena Wąsowska z Warszawy, ul. Marszałkowska 35.	Irena Wąsowska otrzymała samodziel- ną prokurę.
2			
3		Magdalena Jeziorańska zmarła bezdzietnie. Sekwestratorem przedsiębiorstwa mianowany został adw. A. B.	Prokura została odwołana.
4		Za spadkobierców uznani zostali: Julia Wiechecka, Andrzej Wierzbicki i Apolinary Żbikowski, którzy ustanowili wspólnego pełnomocnika w osobie Leona Kozłowskiego z Warszawy.	

9. WZORY WPISÓW REJESTROWYCH

5	6	7	8
<i>Stosunki prawne kupca jednoosobowego lub spółki i spółników. Imiona i nazwiska osób, uprawnionych do reprezentowania spółki lub osoby prawnej.</i>	<i>Likwidacja. Upadłość. Odroczenie wypłat. Postępowanie układowe.</i>	<i>Nr. i stronica akt. Data wpisu. Podpis sekretarza.</i>	<i>Uwagi.</i>
Maciej Wąsowski zażądał uczynienia wzmianki o tym, że przedsiębiorstwo—żona jego prowadzi bez zgody męża.		R. H. A. XXXIII—198 1 15 marca 1936. (—) podpis sekretarza.	
Magdalena Wąsowska wyszła za mąż po śmierci pierwszego męża i nosi obecnie nazwisko Jeziorańska.		R. H. A. XXXIII—198 2 15.IX.1937. (—) podpis sekretarza.	
		R. H. A. XXXIII—198 3 7.XI.1937. (—) podpis sekretarza.	W trybie zabezpieczenia powództwa o własność przedsiębiorstwa ustanowiony został sekwestrator sądowy (S. O. W. XII. 2 C. 157/37).
Zarząd przedsiębiorstwa należv do Leona Kozłowskiego, który jest w swoim działaniu nieograniczony.		R. H. A. XXXIII—198 4 15.II.1938. (—) podpis sekretarza.	Sprawa sądowa została na skutek umowy umorzona i sekwestr odwołany.

III. KUPIEC

1	2	3	4
<i>N. kolejny wpisu.</i>	<i>Firma. Siedziba. Przedmiot przedsię- biorstwa. Oddziały.</i>	<i>Imię i nazwisko kupca jednoosobowego lub spół- ników.</i>	<i>Prokura.</i>
1	Karol Lubieński. Przedsiębiorstwo ro- bót inżynieryjno-bu- dowlanych. Siedziba w Warszawie, ul. Oddział w Krakowie i Wilnie.	Karol Lubieński, Warszawa ul.	Stefan Zarzycki, Maksymilian Peché i Antoni Zawadzki są ustanowieni pro- kurentami; do waż- ności zobowiązania potrzebne są podpi- sy dwu prokurentów.
2	Otwarto oddział w Katowicach.	Przedsiębiorstwo zostało wyzierżawione Piotrowi Grabskiemu, z Warszawy, ul.	Prokura Stefana Za- rzyckiego została od- wołana; ustanowio- na została prokura Piotra Malinow- skiego i Cypriana Dembowskiego.
3	Firma obecnie brzmi „Karol Lubieński“. Przedsiębiorstwo ro- bót inżynieryjno-bu- dowlanych. Właści- ciel Piotr Grabski.	Piotr Grabski z Warszawy, ul.	

9. WZORY WPISÓW REJESTROWYCH

5	6	7	8
<i>Stosunki prawne kupca jednoosobowego lub spółki i spółników. Imiona i nazwiska osób, uprawnionych do reprezentowania spółki lub osoby prawnej.</i>	<i>Likwidacja. Upadłość. Odroczenie wyplat. Postępowanie układowe.</i>	<i>Nr. i stronica akt. Data wpisu. Podpis sekretarza.</i>	<i>Uwagi.</i>
Z mocy aktu intercyzy zawartego przed Notariuszem M. w Wilnie w dniu 3.VIII.1917 r. za Nr. Rep. 1124 ustanowiona została wyłączność majątkowa między Karolem i Marią małż. Lubieńskimi.		R. H. A. VIII—23 1 17.IV.1924. (—) podpis sekretarza.	Przeniesiono z R. H. B. XXI 3567 — poprzednio istniała firma: „Karol Lubieński i S-ka“, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.
Dzierżawca nie odpowiada za zobowiązania, powstałe przy prowadzeniu przedsiębiorstwa przed objęciem dzierżawy.		R. H. A. VIII—23 2 15.VII.1934. (—) podpis sekretarza.	
		R. H. A. VIII—23 3 28.I.1938. (—) podpis sekretarza.	Z mocy aktu notarialnego z dnia 25.I. 1938 r., zeznanego przed Notariuszem Z. w Warszawie Nr. Rep. 129 — przedsiębiorstwo przeszło na własność P. Grabskiego, przy czym firma została sprzedana wraz z przedsiębiorstwem.

IV. Rejestr handlowy

WYDAWNICTWO „PRASA PRAWNICZA”
Warszawa, ul. Leszno Nr. 56, telefon 11.98-73, konto P. K. O. Nr. 19.385.

PRASA PRAWNICZA

PRZEGŁĄD USTAWODAWSTWA,
PIŚMIENNICTWA PRAWNICZEGO,
ORZECZNICTWA SĄDOWEGO ORAZ BIBLIOGRAFII

REDAKTOR

ADAM DANIEL SZCZYGIELSKI

ASYSTENT UNIwersYTETU J. PIŁSUDSKIEGO

„PRASA PRAWNICZA”

podaje w streszczeniach lub wyciągach — opracowanych przez własnych referentów, prawników-specjalistów z poszczególnych gałęzi prawa, — wszystkie artykuły jakie ukazują się we wszystkich polskich czasopismach prawnych, zamieszcza przegląd bieżącego ustawodawstwa, ogłasza wszystkie orzeczenia instancji najwyższych jak i ważniejsze — niższych instancji, drukuje bibliografię ukazujących się prawnych książek i odbitek.

Prenumerata „Prasy Prawniczej” łącznie z kosztami przesyłki wynosi.

Cena 1-go tomu — zł. 25, zeszytu pojedynczego — zł. 2.50.

Abonenci „Prasy Prawniczej” korzystają ze zniżki zł. 6 z ceny rocznej prenumeraty „Przeglądu Skarbowego”.

Wszelkie wpłaty prosimy dokonywać na konto Wyd. „Prasa Prawnicza”

P. K. O. Nr. 19.385 lub konto rozrachunkowe pocztowe Nr. 309

ze szczegółowym podawaniem przeznaczenia wpłaty.

WYDAWNICTWO „PRASA PRAWNICZA”

zawiadamia, iż z dn. 1 lutego 1938 r. przejęło całkowicie
czasopismo

PRZEGLĄD SKARBOWY

SPRAWY PODATKOWE, MONOPOLE, CŁA, FINANSE KOMUNALNE
MIESIĘCZNIK DLA PRAKTYKI PRAWA SKARBOWEGO

pod redakcją d-ra RUDOLFA LANGRODA

„PRZEGLĄD SKARBOWY” zawiera w każdym zeszycie artykuły, poruszające zagadnienia najaktualniejsze z praktyki wymiarów podatkowych, polemikę w sprawie zarządzeń i orzeczeń skarbowych, przegląd prawodawstwa skarbowego i okólników Ministerstwa Skarbu, judykaturę podatkową i ogólną skarbową Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego, dział wyjaśnień aktualnych kwestyj i opinii prawnych, literaturę skarbowości, a wreszcie ujednolajnione teksty ustaw i dekretów, dotyczących podatków bezpośrednich i pośrednich oraz samorządowych.

„PRZEGLĄD SKARBOWY” unika powtarzań komunikatów prasy codziennej, omawia kwestie aktualne w praktyce skarbowej, wyjaśnia i tłumaczy przepisy obowiązującego prawa, rzeczowo ocenia każdorazowe zarządzenie władz w dziedzinie skarbowości publicznej dając w ten sposób do uświadomienia podatnika o jego obowiązkach i ciężarach jakoteż o uprawnieniach i legalnych środkach obrony.

Prenumerata „Przeglądu Skarbowego” łącznie z kosztami przesyłki wynosi:
rocznie — zł. 24, półrocznie — zł. 12, kwartalnie — zł. 6, miesięcznie — zł. 2.
Abonenci „Prasy Prawniczej” korzystają ze zniżki zł. 6
z ceny rocznej prenumeraty „Przeglądu Skarbowego”.

Wszelkie wpłaty prosimy dokonywać na konto Wyd. „Prasa Prawnicza”
P. K. O. Nr. 19.385 lub konto rozrachunkowe pocztowe Nr. 309
ze szczegółowym podawaniem przeznaczenia wpłaty.

We wszelkich sprawach administracyjnych i wydawniczych, prosimy zwracać się do naszego Wydawnictwa w Warszawie ul. Leszno 56, tel. Nr. 11.98

Sprawy redakcyjne załatwia:

Dr Rudolf Langrod, Warszawa, ul. Sewerynow 4 m. 8, tel. Nr. 3.

„Drukarnia Lekarska”, Sp. z o. o., Warszawa, Leszno 56, tel. 11.98-